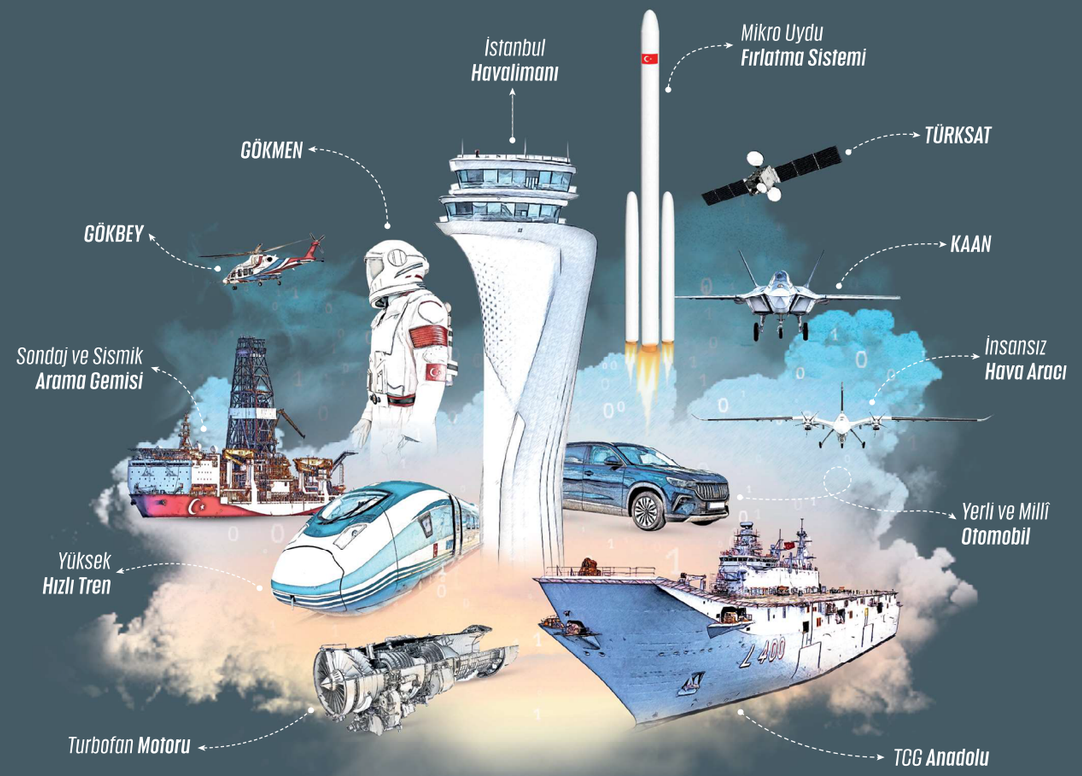
Bu kitaba sığmayan daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

Karekodu okut, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz

BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşıması Zorunlu Değildir.

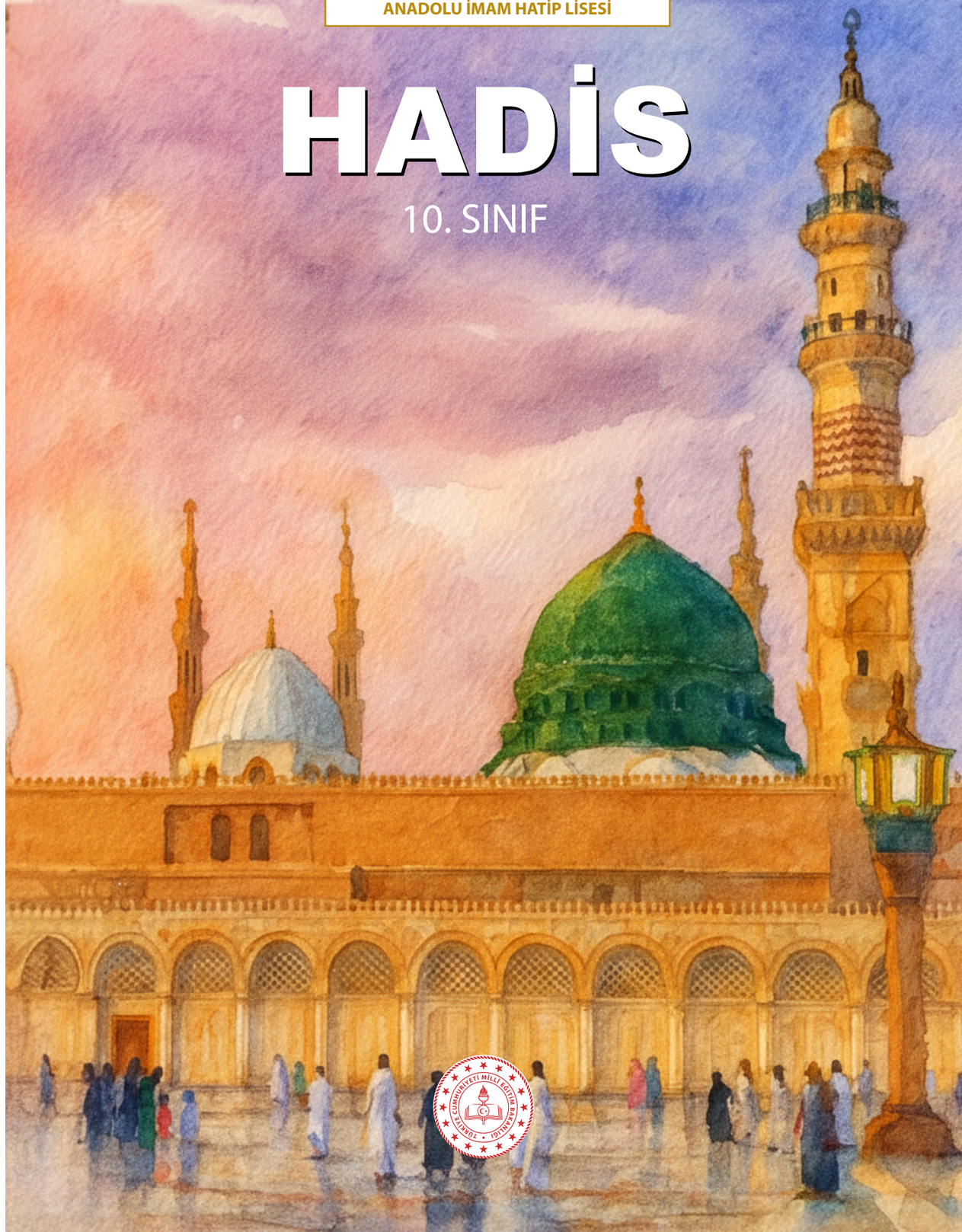
ORTAÖĞRETİM
ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ
HADİS
10. SINIF
DERS KİTABI

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI | ORTAÖĞRETİM | DERS KİTABI

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

HADİS

10. SINIF

ORTAÖĞRETİM

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

Hadis

10. Sınıf

Ders Kitabı

Yazarlar

Dr. Elif DAVUN
Dr. Tuğçe GÜNAYDIN
Aynur ÇİFTÇİ
Ayşe SAĞLAM
Gülişe GÜNDÜZ

Ankara - 2026

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI NO ..... : 10289
DERS KİTAPLARI DİZİSİ NO ..... : 2282

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editör
Prof. Dr. Abdullah KARAHAN

Dil Uzmanı
Serdar ÇAKIROĞLU

Görsel Tasarımcı
Erkam UĞUR
Sezin YILMAZ

Çoklu Ortam Tasarımcısı
Murat ÖZBEY

Program Geliştirme Uzmanı
Sinan SEÇKİN
Talip AYDEMİR

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı
Sami KAYA

Rehberlik Uzmanı
Mevlüt SELVİ

ISBN 978-975-11-8970-7

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 07.07.2025 tarih ve 136118366 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiştir. Kurulca bu kitabın kabul edilmiş olması ders kitabından yayınevi ve yazarın/yazarların sorumluluğunu kaldırmaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

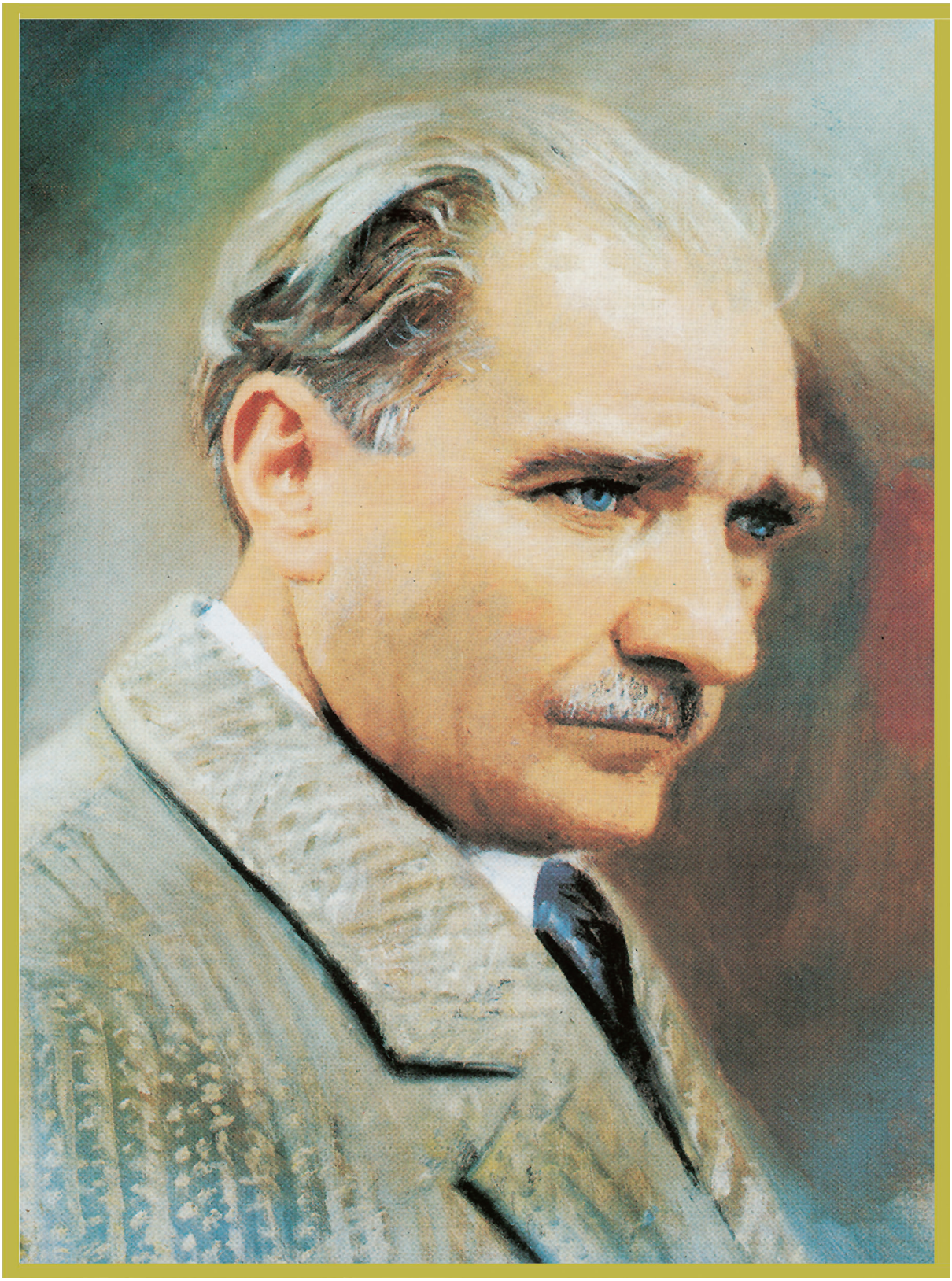
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Kitabın dijital kopyalarında "İçindekiler" bölümünde bulunan başlıklar üzerine tıklayarak ilgili sayfalara, iç sayfalarda ise ünite isimleri üzerine tıklayarak "İçindekiler" sayfasına ulaşabilirsiniz.

İçindekiler

Kitabın Tanıtımı 8

1. ÜNİTE: HADİS İLMİNE GİRİŞ **10**

1.1. HADİS İLMİNİN KONUSU VE ÖNEMİ 12
1.2. HADİS İLMİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR 15
1.3. SÜNNETİN DİNDEKİ YERİ VE BAĞLAYICILIĞI 22
1.4. SÜNNETİN EVRENSELLİĞİ 26
1.5. HADİSLERDEN MESAJLAR: KUR'AN VE SÜNNETE BAĞLILIK 28
1. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları 36
Sonnotlar 43

2. ÜNİTE: HADİS TARİHİ **44**

2.1. HADİSLERİN SÖZLÜ VE YAZILI AKTARIMI 46
2.2. HADİSLERİN TEDVİN VE TASNİFİ 53
2.3. TEDVİN VE TASNİF SONRASI HADİS ÇALIŞMALARI 60
2.4. HADİS KAYNAKLARINDA İMAN 63
2.5. HADİSLERDEN MESAJLAR: İMAN 66
2. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları 74
Sonnotlar 79

3. ÜNİTE: HADİS ÇEŞİTLERİ **80**

3.1. KAYNAĞINA GÖRE HADİS ÇEŞİTLERİ 82
3.2. RAVİ SAYISINA GÖRE HADİS ÇEŞİTLERİ 86
3.3. SIHHAT DERECESİNE GÖRE HADİS ÇEŞİTLERİ 89
3.4. HADİS KAYNAKLARINDA AHLAK 95
3.5. HADİSLERDEN MESAJLAR: AHLAK 98
3. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları 104
Sonnotlar 109

4. ÜNİTE: HADİS VE SÜNNETİN ANLAŞILMASI **110**

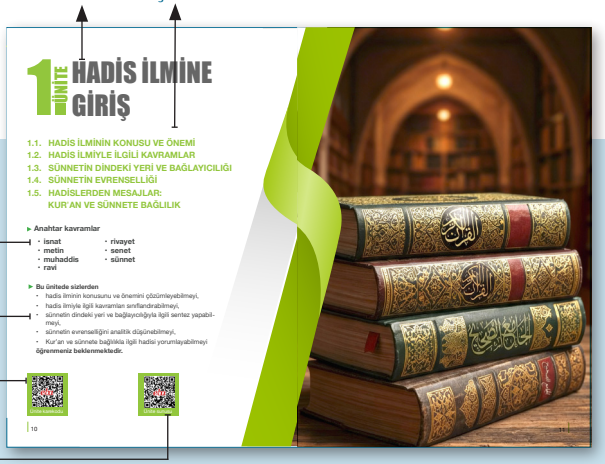
4.1. HADİS VE SÜNNETİN ANLAŞILMASINI KONU EDİNEN İLİMLER 112
4.2. HADİS VE SÜNNETİN ANLAŞILMASINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN ESASLAR 116
4.3. HADİS KAYNAKLARINDA İLİM 120
4.4. HADİSLERDEN MESAJLAR: İLİM 122
4. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları 128
Sonnotlar 133

HADİS METİNLERİ 134
Sözlük 152
Kaynakça 155
Cevap Anahtarı Karekodu 157
Görsel, Genel Ağ ve E-İçerik Kaynakçası Karekodu 157
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI 158
TÜRK DÜNYASI HARİTASI 159

Kitabın Tanıtımı

Ünite adı

Ünite konu başlıkları

Öğrenilecek kavramlar

Öğrenme çıktıları

Ünitenin dijital nüshasına yönlendiren karekod

Ünitenin sunusuna yönlendiren karekod

Derse hazırlık ve ön değerlendirme yapılan "Üniteye Başlarken" alanı

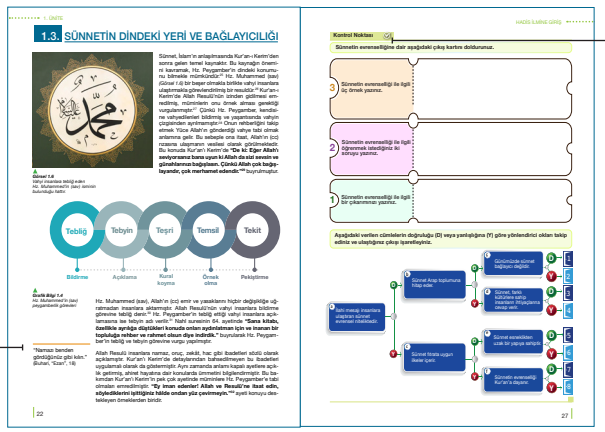
Derse hazırlık ve ön değerlendirme yapılan "Bağlantı Noktası" alanı

Desimal sistemle gösterilen ünite konu başlığı

İçeriği destekleyen görseller

Desimal sistemle gösterilen ünite alt konu başlığı

Konu sonlarında öğrenilenlerin pekiştirilmesine yönelik hazırlanmış "Kontrol Noktası" alanı

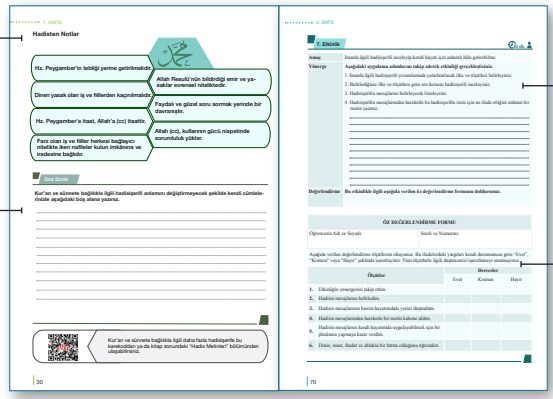
İçeriği destekleyen bilgilerin yer aldığı alan

Kitapta bulunan karekodları akıllı cihazlarınıza okutarak veya kitabın dijital kopyalarında yer alan karekodlara tıklayarak e-içeriklere ulaşabilirsiniz.

Ünite sonundaki hadislerden çıkarımların yer aldığı alan

"Sıra Sizde" adıyla süreç ölçmeye yönelik hazırlanmış alan

Ünite sonu performans görevi alanı

Hadisten Notlar
Hz. Peygamber'in tebliği yerine getirilmelidir.
Allah Resulü'nün bildirdiği emir ve yasaklar evrensel nitelikledir.
Dinen yasak olan iş ve fiillerden kaçınılmalıdır.
Faydalı ve güzel sonu sormak yerinde bir davranıştır.
Hz. Peygamber'e itaat, Allah'a (cc) itaattir.
Allah (cc), kullarının gücü nispetinde sorumluluk yükler.
Farz olan iş ve fiiller herkesi bağlayıcı nitelikte iken nafileler kulun imkânına ve inadsına bağlıdır.
Sıra Sizde
Kur'an ve sünnete bağlılıkla ilgili hadislerle bu konudaki bilgilerinizi yazınız.
Kur'an ve sünnete bağlılıkla ilgili daha fazla hadisiy

1 ÜNİTE HADİS İLMİNE GİRİŞ

1.1. HADİS İLMİNİN KONUSU VE ÖNEMİ
1.2. HADİS İLMİYLE İLGİLİ KAVRAMLAR
1.3. SÜNNETİN DİNDEKİ YERİ VE BAĞLAYICILIĞI
1.4. SÜNNETİN EVRENSELLİĞİ
1.5. HADİSLERDEN MESAJLAR: KUR'AN VE SÜNNETE BAĞLILIK

▶ Anahtar kavramlar

- **isnat**
- **metin**
- **muhaddis**
- **ravi**
- **rivayet**
- **senet**
- **sünnet**

▶ Bu ünitede sizlerden

- hadis ilminin konusunu ve önemini çözümleyebilmeyi,
- hadis ilmiyle ilgili kavramları sınıflandırabilmeyi,
- sünnetin dindeki yeri ve bağlayıcılığıyla ilgili sentez yapabilmeyi,
- sünnetin evrenselliğini analitik düşünebilmeyi,
- Kur'an ve sünnete bağlılıkla ilgili hadisi yorumlayabilmeyi

öğrenmeniz beklenmektedir.

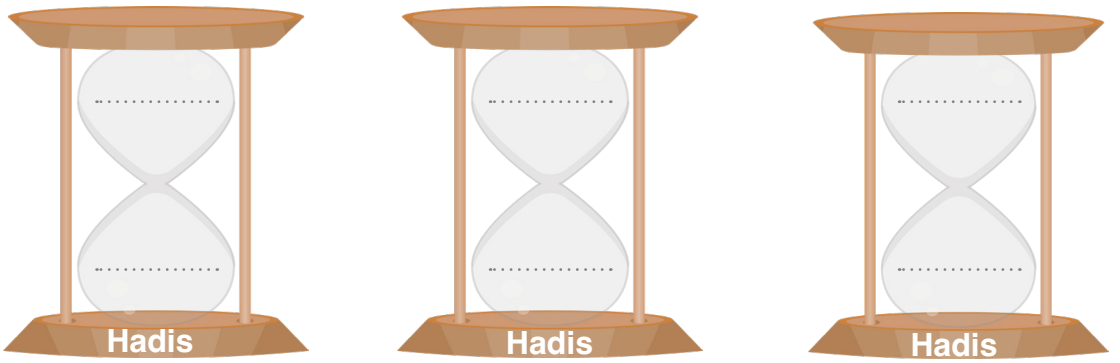
Ünite karekodu

Ünite sunusu

القرآن الكريم
القرآن الكريم
الجامع الصحيح

Üniteye Başlarken

"Hadis" denilince aklınıza gelen kelimeleri kum saatlerinin üst bölümlerindeki noktalı alanlara yazınız. Öğretmeninizin rehberliğinde bu kelimelerden hadis kavramıyla gerçekten ilişkili olanları belirleyiniz. Hadisle ilgili olan kelimeleri, kum saatlerinin alt kısmındaki noktalı alanlara yazınız. Kum saatlerindeki hangi kelimelerin neden ilgili olduğu üzerine kısa bir değerlendirme yapınız.

Bağlantı Noktası

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdaki hadislerin günlük hayatın hangi alanına işaret ettiğini tespit ediniz.

- "Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse komşusuna eziyet etmesin..."
  (Buhari, "Edeb", 3)
- "Kıyamet günü müminin gölgesi (onu himaye edecek şey) sadakasıdır."
  (Ahmed bin Hanbel, *el-Müsned,* 29/579)
- "Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlak bakımından en güzel olanıdır."
  (Ebu Davud, "Sünnet", 15)
- "Size iki şey bırakıyorum, onlara sımsıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmayacaksınız: Allah'ın Kitabı ve Peygamber'in sünneti."
  (İmam Malik, "Kader", 3)

2. Hz. Peygamber'in sözlerinin yaşantınızdaki yeri ve önemi ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?

1.1. HADİS İLMİNİN KONUSU VE ÖNEMİ

Görsel 1.1
Allah'ın (cc) birliğini ve Hz. Peygamber'in insanlara elçi olarak gönderildiğini vurgulayan İslam'ın özü kelimeitevhit ve hüvallahü ifadesinin yer aldığı hattır.

Bir Müslüman, Allah'ın (cc) emrettiklerini yerine getirmek ve yasakladıklarından kaçınmakla mükelleftir. Dolayısıyla İslam'ı kabul etmiş bir bireyin öncelikle söz konusu emir ve yasakların neler olduğunu öğrenmesi gerekir. Bu noktada her Müslüman'ın ilahi vahyi anlayıp uygulamasına yardımcı olacak bir rehbere ihtiyacı vardır.

Hz. Muhammed (sav), Allah'ın (cc) **"... İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklaman için ve (ola ki üzerinde) düşünürler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik."**[1] buyruğu gereğince dini insanlara tebliğ etmekle görevli bir peygamberdir *(Görsel 1.1).* Aynı zamanda insanlar için en güzel örnek ve en doğru rehberdir.[2]

Hadis ilmi; Hz. Muhammed'in (sav) sözleri, fiilleri, onayları, yaratılış ve ahlaki özellikleri ile bunların hayata nasıl aktarılması gerektiğini konu edinir. Hadis ilmi aracılığıyla peygamberini tanıyan, anlayan ve rehber edinen bir Müslüman dinini de doğru olarak öğrenir ve olması gerektiği şekilde yaşar. Günlük yaşamını da hadisler doğrultusunda şekillendirir. Böylece Allah'ın (cc) rızasını ve hoşnutluğunu kazanır.

İlahi vahyin doğru bir şekilde anlaşılıp yaşanmasında Hz. Peygamber'in rolü önemlidir. Çünkü o, vahyi açıklamakla kalmamış; aynı zamanda yaşamına aktararak çevresindekilere örnek olmuştur. Hz. Muhammed (sav) hayattayken hemen her konuda kendisine rahatlıkla başvurulmuş ve problem yaşanan konular onun aracılığıyla çözüme kavuşturulmuştur.[3]

Dinî hükümlerin anlaşılmasında Kur'an-ı Kerim'in yanı sıra hadisler de kaynak olarak görülmüştür. Bu durum Hz. Peygamber'in vefatından sonra da devam etmiştir. Hadis ilminin bu özelliğinden dolayı hadislerin derlenip sınıflandırılması ve aktarılmasında çok dikkatli davranılmıştır. Çünkü Hz. Peygamber "… *Benden hadis rivayet edebilirsiniz. Bunda bir sakınca yoktur. Ama her kim benim adımı kullanarak kasten yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın."*[4] buyurmuş ve konunun ehemmiyetine vurgu yapmıştır.[5]

Kur'an'da **"Resulullah'a itaat eden Allah'a itaat etmiş olur…"**[6] buyrularak Allah'a (cc) itaatin Hz. Peygamber'e itaatten geçtiği vurgulanmaktadır. Allah Resulü'ne itaat ise onun tebliğ ettiklerini yerine getirmekle mümkündür. Hz. Muhammed (sav) hayatta olmadığı için onun söz, emir ve uygulamalarının doğru bir şekilde öğrenilmesine ihtiyaç vardır. Hadis ilmi bu anlamda Hz. Peygamber'e ait söz, fiil ve onayları belirlemeyi; ona isnat edilen batıl inanç ve hurafeleri tespit ederek güvenilir sahih hadisleri korumayı ilke edinir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği bilgilerin doğruluğu hadis kaynaklarına başvurularak elde edilir.

Hadis ilminin konusu ve önemi ile ilgili e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Grafik Bilgi 1.1
Hadisleri öğrenip hayata aktarmanın kişiye katkıları

1. Etkinlik

20 dk.

Amaç	Hadis ilminin önemini açıklayabilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Öğretmeninizin rehberliğinde beş grup oluşturunuz. 2. Aşağıdaki ayet, hadis ve şiiri okuyunuz. ● "Ey Rabbimiz! Onlara içlerinden senin ayetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder. Çünkü üstün gelen, her şeyi yerli yerince yapan yalnız sensin." (Bakara suresi 129. ayet) ● Ebu Hüreyre'den (ra) nakledildiğine göre Resulullah şöyle buyurmuştur: "Benimle ümmetimin durumu (geceleyin) ateş yakan kimsenin hâline benzer. Böcekler ve kelebekler o ateşe düşmeye başlar. İşte ben de sizler ateşe girerken kuşaklarınızdan tutup engellemeye çalışıyorum." (Müslim, "Fezail", 17) ● Necip Fazıl Kısakürek, Hz. Peygamber ile ilgili şu dizeleri yazmıştır: *Sende insan ve toplum, sende temel ve bina;* *Ne getirdin, götürdün, bildirdinse âmennâ!..* (Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, 79) 3. Aşağıdaki soruları grup arkadaşlarınızla birlikte cevaplayınız. a) Hz. Peygamber'i doğru tanımak Müslüman için ne anlam ifade eder? b) Hz. Peygamber'i tanımakla hadis ilminin konusu arasında nasıl bir bağ vardır? Açıklayınız. c) Hadis ilminin önemi nedir? Açıklayınız. 4. Sorulara verdiğiniz cevaplardan hareketle hadis ilminin konusu ve önemiyle ilgili grup olarak bir çıkarım yapınız. Bu çıkarımı diğer gruplarla paylaşınız.
Değerlendirme	**Aşağıdaki cümleyi hadis ilminin konusu ve önemi bağlamında tamamlayınız.** İslam'ı öğrenip günlük hayata doğru şekilde aktarmanın yolu .....

Kontrol Noktası

Aşağıdaki 1 ve 2. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

1. Hadis ilminin konuları nelerdir? Maddeler hâlinde yazınız.

2. Hadis ilmini öğrenmek ve onu hayata aktarmak bireye neler kazandırır? Örneklerle açıklayınız.

1.2. HADİS İLMİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Hadis ilmi; Hz. Peygamber'in söz, davranış ve onaylarını tespit etme, sonraki nesillere aktarma ve onu anlamaya yönelik ilim dalıdır.[7] Her ilim dalında olduğu gibi hadis ilminde de bazı temel kavramlar bulunmaktadır. Hadis ilmini doğru bir şekilde öğrenip anlayabilmek için öncelikle bu kavramların net bir şekilde bilinmesi gerekir. Bu ilimde kullanılan temel kavramlar hadis, sünnet, rivayet, ravi, senet, isnat ve metindir.

1.2.1. Hadis

Sözlükte haber, olay, konuşma gibi manalara gelen hadis; Resulullah'ın söz, fiil ve onayları ile ahlaki ve fiziksel özelliklerinin anlatıldığı dinî metinlerdir. Hadis ilmi ve hadis rivayeti ile meşgul olan kimseye **muhaddis** adı verilir.[8] Hadis metinleri kavlî (sözlü), fiilî ve takrirî hadisler olmak üzere üç gruba ayrılır.[9]

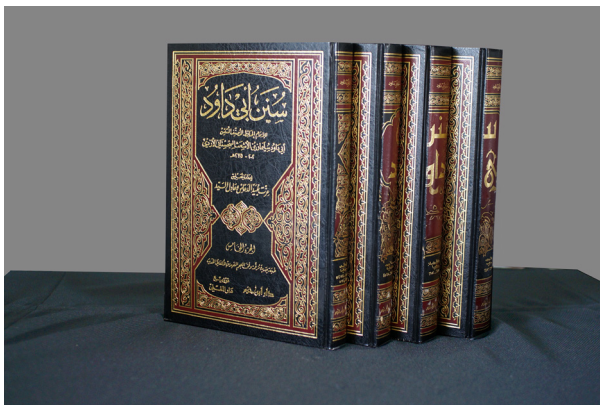
Grafik Bilgi 1.2
Hadis çeşitleri ve örnekleri

Kavlî hadislerde genelde "Resulullah şöyle buyurdu" anlamına gelen "قَالَ رَسُولُ اللهِ" ifadesi yer almaktadır. Fiilî hadisler, Hz. Peygamber'in davranış ve uygulamalarından bahsettiği için kaynaklarda sahabinin "Resulullah şöyle yaptı, onu böyle yaparken gördüm." gibi ifadeleriyle yer almaktadır.[10]

Takrirî hadislerde ise Hz. Peygamber'in bir uygulamayı onaylaması iki şekilde olabilir. İlki, durumu onayladığını bizzat belirtmesidir. İkincisi, söz konusu olay veya uygulamadan haberi olduğu hâlde Hz. Peygamber'in bu duruma itiraz etmemesidir. Resulullah, insanlara iyiliği emredip onları kötülükten sakındırmakla görevli bir peygamberdir. Dolayısıyla haberinin olduğu herhangi bir olayla ilgili uyarıda bulunmaması, söz konusu durumu onaylaması şeklinde kabul edilmektedir.[11]

Görsel 1.2
Hz. Peygamber'in şemailinin yer aldığı hilyeişerif hattıdır.

Görsel 1.3
Ebu Davud, hadisleri derlediği eserine sünnet kelimesinin çoğulu olan Sünen ismini vermiştir.

Kavlî, fiilî ve takrirî hadisler dışında kaynaklarda Resulullah'ın ahlakından ve fiziksel özelliklerinden bahseden hadisler de yer almaktadır. Bunlara Hz. Peygamber'in şemaili denir. Hz. Aişe'nin Allah Resulü'nden bahsederken "Onun ahlakı Kur'an'dı."[12] demesi ve yine Enes bin Malik'in Hz. Peygamber'i "Orta boyluydu."[13] şeklinde tarif etmesi Hz. Peygamber'in şemailine örnek olabilir. Allah Resulü'nün şemailinin özel bir hatla yazılı olduğu levhalara "hilye" adı verilir *(Görsel 1.2)*.

1.2.2. Sünnet

Sünnet; sözlükte hayat tarzı, yol, gidişat gibi anlamlara gelmektedir. Hadis ilminde ise **sünnet,** Hz. Peygamber'in sözleri fiilleri ve takrirleridir. Buna göre sünnet hadisle eş anlamlıdır.[14] Dolayısıyla her iki kavram hadisçiler tarafından birbirinin yerine kullanılabilmektedir.

Bununla birlikte fıkıhçılar sünnet terimini daha dar bir anlamda kullanmaktadır. Onlara göre bu kavram "dinen kesin ve bağlayıcı olmadan yapılması istenen fiiller" manasına gelir. Kısacası "sünnet" teriminin kullanımı hadis ve fıkıh alanlarında farklılık göstermektedir.[15]

Sünnet kelimesi sahabenin uygulaması için de kullanılabilir. İlgili kavram, sahabenin genel uygulamasıysa "ashabın sünneti"; tek bir kişinin uygulamasıysa "Ebu Bekir'in sünneti", "Ömer bin Hattab'ın sünneti" şeklinde ifade edilebilir.[16]

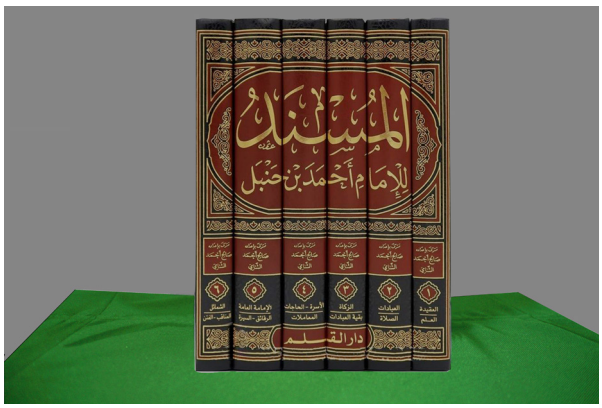
İslam'ı öğrenmek, anlamak ve hayata geçirmek için başvurulacak ana kaynaklar Kur'an-ı Kerim ve sünnettir *(Görsel 1.3)*. Nitekim Kur'an-ı Kerim'deki çeşitli ayetlerde sünnete uymanın gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Örneğin Allah Teala **"... Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de yasak ettiyse ondan vazgeçin..."**[17] buyurmaktadır. Yüce Allah, Hz. Peygamber'e itaati kendisine itaat ile eşdeğer tutmuş;[18] Allah (cc) ve Resulü'ne itaat edenlere rahmet edileceğini müjdelemiştir.[19] Müminler, Hz. Peygamber'e iman ve itaat etmenin yanı sıra onu her konuda örnek almalıdır.

1.2.3. Rivayet-Ravi

Sözlükte nakletme ve haber verme anlamına gelen **rivayet**, dinî bir terim olarak hadisleri bir sonraki nesle aktarmak demektir.[20] Rivayet etme, sözlü yapılabileceği gibi yazılı bir metni aktarma şeklinde de olabilir. Hadisleri rivayet eden kişiye **ravi** denir.

Hadis ilmi, rivayete dayanır ve nakilci bir yönteme sahiptir. Başka bir deyişle hadisler sözlü veya yazılı rivayetler ile günümüze ulaşmıştır. Hadis âlimleri rivayet esnasında hadislerin korunması, herhangi bir bozulmaya veya değişikliğe maruz kalmaması için çeşitli önlemler almışlardır. Kısacası hadislerin rivayeti belirli kurallar çerçevesinde yapılmıştır.

Hadis ilminde rivayetin belirli usulleri vardır. Rivayet bazen sözlü şekilde bazen de yazılı metnin aktarılması yoluyla gerçekleşebilir *(Görsel 1.4).* Bu usullerin yanı sıra ravilerin de bazı özelliklere sahip olması gerekir. Öncelikle haber getiren kişinin doğru sözlü olduğundan veya konuyu usulüne uygun şekilde aktarabildiğinden emin olunmalıdır. Bu kapsamda hadislerin doğru aktarımıyla ilgili birçok kural konulmuştur. Belirlenen kural ve özelliklerin uygulanmasına hadis âlimleri azami derecede özen göstermiştir.

Görsel 1.4
Ahmed bin Hanbel'in, hadisleri ravileri ile naklettiği el-Müsned eseri

1.2.4. Senet-İsnat

Senet, hadisin ilk kaynağına ulaşan ravi zincirine denir. **İsnat** ise hadisin ravileri belirtilerek ilk söyleyenine nispet edilmesidir.[21] Senet ve isnat kavramları birbirlerinin yerine kullanılabilmektedir. Hadislerde kullanılan senet sistemi günümüzdeki dipnotlara benzemektedir. Zira senetler sayesinde hadislerin Hz. Peygamber'den rivayetin yer aldığı kaynağa kadar kimler aracılığıyla iletildiği tespit edilir. Hadislerin güvenilirliği öncelikle senet ve bu senet içerisinde yer alan raviler esas alınarak kontrol edilmektedir. Senedi olmayan rivayetler, hadis âlimlerince asılsız haber kabul edilmektedir.

Hadis âlimleri rivayetlerin senetlerle aktarılmasına büyük özen göstermişlerdir. Dolayısıyla hadis okurken rivayetlerin senetleriyle kaydedildiği kitaplar tercih edilmelidir. Senedi veya kaynağı belli olmayan rivayetler konusunda ise dikkatli davranılmalıdır.

Sıra Sizde

"Geçmişe ait bilgilerin aktarılmasında isnad kullanımı büyük bir öneme sahipti. Bazı hadis âlimleri bu durumu 'İsnad dindendir.', 'İsnad müminin silahıdır.' gibi ifadelerle belirtmişlerdir."

(Yücel, "Hadis İlminin Ortaya Çıkışı", 266)

Metinde de vurgulandığı üzere isnadın bu kadar önemli olmasının temel sebebi nedir?

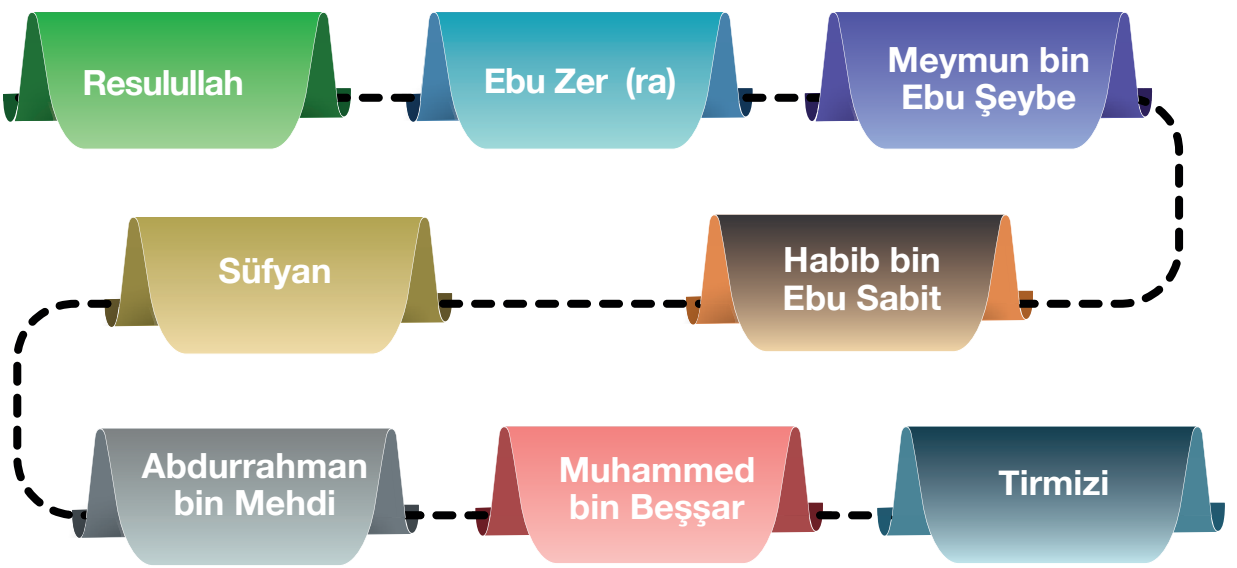
Sahabe hadis naklederken isnatlara büyük bir özen ve titizlik göstermiş, onlardan bu rivayetleri alan sonraki nesiller de hadisleri senetleriyle aktarmışlardır. Bu durum bir örnek üzerinden şu şekilde gösterilebilir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ أَبِي شَبِيبٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اِتَّقِ اللهَ حَيْثُمَا كُنْتَ، وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ."

Muhammed bin Beşşar bize Abdurrahman bin Mehdi'den; Abdurrahman, Süfyan'dan; Süfyan, Habib bin Ebu Sabit'ten; Habib, Meymun bin Ebu Şeybe'den; Meymun, Ebu Zer'den naklettiğine göre Resulullah şöyle buyurdu: *"Nerede olursan ol, Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde ol! Kötülüğün peşinden iyi bir şey yap ki onu yok etsin. İnsanlara da güzel ahlâka uygun biçimde davran!"*[22] Söz konusu hadiste isimlerin yer aldığı kısım, rivayetin Hz. Peygamber'den Tirmizi'ye kadar kimler aracılığıyla ulaştığını göstermektedir.

Aşağıda yer alan grafikte hadisişerifin Hz. Peygamber'den Tirmizi'ye kadar hangi raviler aracılığıyla aktarıldığına yer verilmiştir.

Hadis ilmi ile ilgili kavramlara dair e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Grafik Bilgi 1.3
İlgili hadisişerifin Peygamberimizden Tirmizi'ye hangi raviler aracılığıyla ulaştığını gösteren senet

1.2.5. Metin

Bir hadiste senedin bitiminde başlayan söz kısmına **metin** denir *(Görsel 1.5).*[23] Hadis âlimleri hadisin doğruluğunu belirlemek amacıyla metin üzerinde de belli kurallar çerçevesinde incelemeler yapmışlardır.

Ebüd Derda'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resulullah bir konuşmasında şöyle buyurdu: *"Allah, bizden bir söz işitip onu işittiği gibi (başkasına) ulaştıran kişinin yüzünü ak etsin. Kendisine (bilgi) ulaştırılan nice kimseler vardır ki onu işiten (ve kendisine aktaran) kimseden daha kavrayışlıdır..."*[24] Burada metin *"Allah, bizden bir söz işitip…"* şeklinde başlayan Hz. Peygamber'in sözünün yer aldığı kısımdır.

Görsel 1.5
Hz. Peygamber'in Ebu Ümame'ye (ra) dertten ve borçtan kurtulması için öğrettiği duanın yer aldığı hadis metnine ait hattır.

2. Etkinlik

30 dk.

Amaç	Hadis ilmiyle ilgili kavramları sınıflandırabilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Öğretmeninizin rehberliğinde beş grup oluşturunuz. 2. Oluşturduğunuz grupları harflerle isimlendiriniz. 3. Öğretmeninizin rehberliğinde ravi-rivayet, senet-isnat, metin, sünnet ve muhaddis kavramlarından birini seçiniz. 4. Beş dakika içerisinde kendi kavramınız hakkında bilgi kartları hazırlayınız. **Kavram** 5. Her grupta aynı kavramı çalışan öğrencilerden yeni uzman grupları oluşturunuz. 6. Uzman gruplarında grup üyelerinin aktardığı bilgileri dinleyiniz, not alınız. Siz de kendi araştırdığınız bilgileri aktarınız. 7. Tekrar eski grubunuza dönerek uzmanlaştığınız konuyu arkadaşlarınızla paylaşınız. 8. Grup arkadaşlarınızın da uzmanlaştıkları konuyu anlatmalarına imkân vererek etkili bir dinleme gerçekleştiriniz.
Değerlendirme	**Takip eden sayfadaki bu etkinlikle ilgili grup değerlendirme formunu doldurunuz.**

GRUP DEĞERLENDİRME FORMU

Yaptığınız etkinliği aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz ve soruları cevaplayınız.

Değerlendirme Ölçütleri	Geliştirilmeli	Yeterli	İyi	Mükemmel
1. Grup üyeleri arasındaki uyum				
2. Grup üyelerinin yeteneklerine göre rol dağılımı				
3. Grup üyelerinin birbirlerini dinlemesi				
4. Grup üyelerinin diğer grupları dinlemesi				
5. Grup üyelerinin verilen görevi hazırlama sürecini doğru yönetebilmesi				
6. Grup üyelerinin zamanı verimli kullanabilmesi				
7. Grup üyelerinin çalışma sırasında birbirlerine saygılı davranması				
8. Grup üyelerinin çalışma sırasında diğer gruplara saygılı davranması				
9. Her bir grup üyesinin çalışmaya katkıda bulunması				
10. Grup üyelerinin elde edilen verileri sunması				

Grubunuzu nasıl oluşturdunuz? Üyeler hangi rolleri benimsedi, neden?

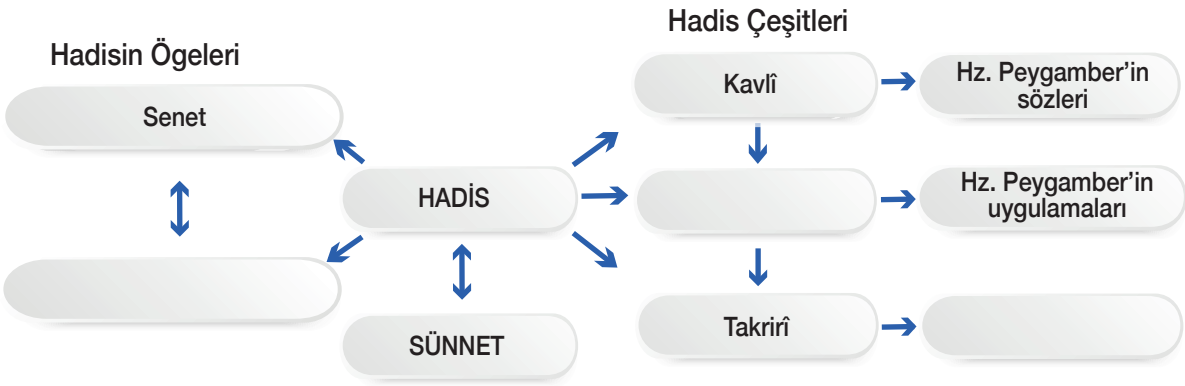
Grubunuz etkinlik sırasında hangi zorluklarla karşılaştı?

Aynı grupla bir başka çalışma gerçekleştirmeniz durumunda farklı olarak nasıl davranırdınız, neden?

Kontrol Noktası

Aşağıdaki 1 ve 2. soruların cevaplarını boş bırakılan kutucuklara yazınız.

1. Hadis ilminin içeriğini göz önünde bulundurarak aşağıdaki şemada boş bırakılan kutucukları doldurunuz.

2. Aşağıdaki ifadelerin senet veya metin kavramlarından hangisine ait olduğunu belirleyerek ilgili kutucuklara yazınız.

I. Tirmizi dedi ki "Bize Ebu Musa Ensari rivayet etti."

II. Ebu Musa, Abdullah bin İdris'ten; Abdullah bin İdris, Şube'den; Şube, Büreyd bin Ebu Meryem'den; Büreyd, Ebülhavra'dan; Ebülhavra da Hasan bin Ali'den nakletti.

III. Hasan bin Ali dedi ki "Resulullah'ın şöyle buyurduğunu işitip ezberledim."

IV. "Sana şüphe vereni bırak, şüphe vermeyene bak. Zira gönül, doğrudan tatmin olurken yalandan kuşkulanır." (Tirmizi, "Kıyamet", 60)

Aşağıdaki 3. sorunun cevabını boş bırakılan alana yazınız.

3. Aşağıdaki hadisin senet ve metnini ayırınız.

Muhammed bin Yahya, Hafs bin Gıyas'tan; Hafs, İbni Cüreyc'ten; İbni Cüreyc, Abdurrahman bin Sabit'ten; Abdurrahman, Ebu Ümame'den nakletmiştir. Ebu Ümame dedi ki "Allah Resulü'ne 'Ya Resulallah, hangi dua daha çok kabule şayandır?' diye sorulunca Hz. Peygamber 'Gece yarısından sonra ve farz namazların arkasından yapılan dualardır.' buyurmuştur." (Tirmizi, "Daavat", 79)

Senet:

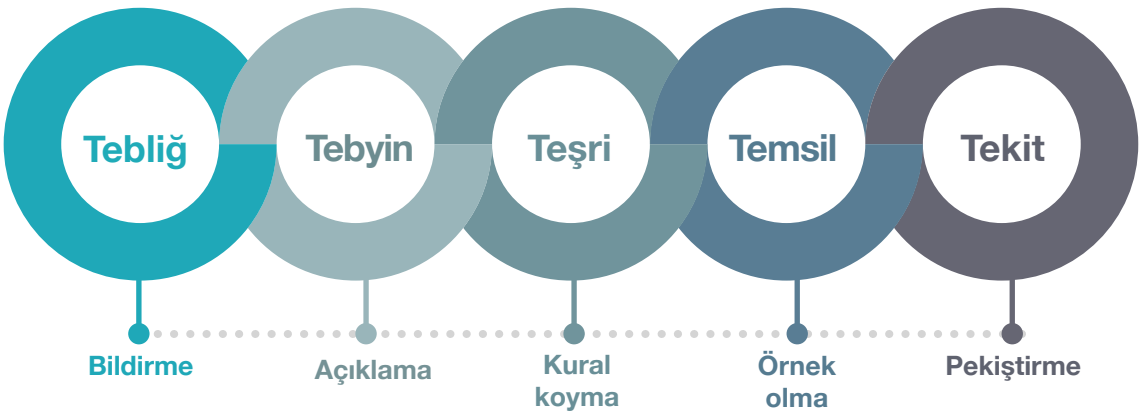
Metin:

1.3. SÜNNETİN DİNDEKİ YERİ VE BAĞLAYICILIĞI

Görsel 1.6
Vahyi insanlara tebliğ eden Hz. Muhammed'in (sav) isminin bulunduğu hattır.

Sünnet, İslam'ın anlaşılmasında Kur'an-ı Kerim'den sonra gelen temel kaynaktır. Bu kaynağın önemini kavramak, Hz. Peygamber'in dindeki konumunu bilmekle mümkündür.[25] Hz. Muhammed (sav) *(Görsel 1.6)* bir beşer olmakla birlikte vahyi insanlara ulaştırmakla görevlendirilmiş bir resuldür.[26] Kur'an-ı Kerim'de Allah Resulü'nün izinden gidilmesi emredilmiş, müminlerin onu örnek alması gerektiği vurgulanmıştır.[27] Çünkü Hz. Peygamber, kendisine vahyedilenleri bildirmiş ve yaşantısında vahyin çizgisinden ayrılmamıştır.[28] Onun rehberliğini takip etmek Yüce Allah'ın gönderdiği vahye tabi olmak anlamına gelir. Bu sebeple ona itaat, Allah'ın (cc) rızasına ulaşmanın vesilesi olarak görülmektedir. Bu konuda Kur'an'ı Kerim'de **"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."**[29] buyrulmuştur.

Grafik Bilgi 1.4
Hz. Muhammed'in (sav) peygamberlik görevleri

Hz. Muhammed (sav), Allah'ın (cc) emir ve yasaklarını hiçbir değişikliğe uğratmadan insanlara aktarmıştır. Allah Resulü'nün vahyi insanlara bildirme görevine tebliğ denir.[30] Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği vahyi insanlara açıklamasına ise tebyin adı verilir.[31] Nahl suresinin 64. ayetinde **"Sana kitabı, özellikle ayrılığa düştükleri konuda onları aydınlatman için ve inanan bir topluluğa rehber ve rahmet olsun diye indirdik."** buyrularak Hz. Peygamber'in tebliğ ve tebyin görevine vurgu yapılmıştır.

"Namazı benden gördüğünüz gibi kılın." (Buhari, "Ezan", 18)

Allah Resulü insanlara namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetleri sözlü olarak açıklamıştır. Kur'an'ı Kerim'de detaylarından bahsedilmeyen bu ibadetleri uygulamalı olarak da göstermiştir. Aynı zamanda anlamı kapalı ayetlere açıklık getirmiş, ahiret hayatına dair konularda ümmetini bilgilendirmiştir. Bu bakımdan Kur'an'ı Kerim'in pek çok ayetinde müminlere Hz. Peygamber'e tabi olmaları emredilmiştir. **"Ey iman edenler! Allah ve Resulü'ne itaat edin, söylediklerini işittiğiniz hâlde ondan yüz çevirmeyin."**[32] ayeti konuyu destekleyen örneklerden biridir.

Resulullah'ın vahyi insanlara tebliğ ve tebyin etmesinin yanı sıra teşride bulunma görevi de vardır. Sözlükte kanun koyma anlamına gelen teşri,[33] Allah Resulü'nün bir konu hakkında kural koyma yetkisini ifade eder. Azı dişi olan yırtıcı hayvanların ve avını pençesiyle parçalayan kuşların ve ehlî eşeklerin yenilmesini Hz. Peygamber'in yasaklaması bu duruma örnek verilebilir.[34] Kur'an-ı Kerim'de yer alan **"... Peygamber onlara iyiliği emreder ve onları kötülükten meneder; yine onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar..."**[35] ayeti ile teşri görevine işaret edilmiştir.

Resulullah'ın bir başka görevi temsildir. Temsil, Hz. Muhammed'in (sav) dinî ve dünyevi konularda Müslümanlara örnek olmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de "**Ant olsun ki Allah Resulü, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için en güzel örnektir."**[36] buyrularak bu konuya işaret edilmiştir.

Hz. Peygamber'in vahyi lafız veya manaca pekiştirmesi anlamına gelen tekit,[37] Resullullah'ın Kur'an hükümlerinin önemini vurgulayarak aktarma yetkisini ifade eder. Allah Resulü, ibadetlerin önemini tasdik etmiş, müminleri bu ibadetleri eda etme konusunda teşvik etmiştir. Hz. Peygamber'in namazın sevabını haber verdiği *"Cennetin anahtarı namazdır..."*[38] hadisi tekit görevine örnek verilebilir.

Resulullah, Allah'ın (cc) birliğini tanımayan ve dinî ve ahlaki yönden cahil kalmış bir toplumu ilahi vahiy rehberliğinde dönüştürerek örnek oluşturacak bir konuma getirmiştir. **"Andolsun ki Allah; içlerinden, kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan, onları arındıran, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur..."**[39] ayetinde Hz. Peygamber'in bu özelliğine vurgu yapılmıştır.

Kur'an'ı Kerim ve hadislerde belirtildiği üzere sünnet Kur'an'ı Kerim'den ayrı ve bağımsız değildir.[40] Sünnet vahye dayanır ve Kur'an'ı açıklayıcı bir konumdadır. Bu sebeple Allah Resulü'nün hadisleri müminler için bağlayıcı niteliktedir. **"O, nefis arzusu ile konuşmaz. Kur'an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir."**[41] ayetinde bu gerçeğin önemine işaret edilmiştir.

Hz. Peygamber'e tabi olmak onun sünnetini öğrenip yaşama aktarmakla mümkündür. Sahabiler, Kur'an ve sünnet arasındaki ilişkinin öneminin farkında olarak Resulullah'ın söz ve davranışlarını buna göre değerlendirmişlerdir. Hz. Peygamber'in uygulamaları eğer vahiyle bildirilen bir hükümse ona itiraz etmeden uymuşlar, değilse kendileri de konuyla ilgili fikir beyan etmişlerdir. Örneğin Bedir Savaşı'nda Hubab bin Münzir, Allah Resulü'ne ordunun yerini vahye göre mi yoksa kendi görüşüne göre mi belirlediğini sormuştur. Resulullah seçimin kendisine ait olduğunu ifade etmiş, bunun üzerine Hubab bin Münzir yerin değiştirilmesini teklif etmiştir. Hz. Peygamber de sahabisinin önerisini kabul etmiştir.[42]

Hz. Peygamber örnek alınırken onun insani ve peygamberlik yönlerinin ayırt edilmesi gerekir. Resulullah'ın balı sevmesi ve kına kokusundan hoşlanmaması gibi özellikleri örnek alınması zorunlu sünnetler değildir. Adaletli ve merhametli oluşu, nafile ibadetlere devam etmesi gibi özellikler ise örnek alınması gereken davranışlardır *(Görsel 1.7).*

Görsel 1.7
Merhametli olmak, Hz. Peygamber'in sünnetine uymaktır.

Hadis ve sünnet, dinin doğru anlaşılmasında müminlere yol gösteren bir pusula gibidir. Kur'an-ı Kerim'de bu hususta müminlere sık sık hatırlatmada bulunulmuştur.[43] Dolayısıyla hadis ve sünnet, Müslümanlar için bağlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

3. Etkinlik

30 dk.

Amaç	Sünnetin İslam dinindeki yerini ve bağlayıcılığını anlayabilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Aşağıdaki ayetleri okuyunuz. "... Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının…" (Haşr suresi 7. ayet) "Kim, peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur…" (Nisa suresi 80. ayet) "Ant olsun, Allah'ın Resülü'nde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır." (Ahzab suresi 21. ayet) "O, nefis arzusu ile konuşmaz. (Size okuduğu) Kur'an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir." (Necm suresi 3-4. ayetler) "De ki eğer Allah'ı seviyorsanız bana ittibâ ediniz, bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." (Al-i İmran suresi 31. ayet) 2. Bu ayetlerden hareketle sünnetin dindeki yeri ve bağlayıcılığı ile Hz. Muhammed'in (sav) peygamberlik rolü hakkında çıkarımda bulununuz. 3. Aşamalı olarak önce ikili, sonra dörtlü ve daha sonra sekizli gruplar oluşturunuz. 4. Oluşturduğunuz gruplarda bir önceki grupta konuyla ilgili yapılan çıkarımları tartışınız. 5. Tartışmaları size verilen süre içerisinde farklı görüşlere saygı göstererek yapınız.
Değerlendirme	**Öğrendiklerinizden hareketle sünnetin dindeki yeri ve bağlayıcılığıyla ilgili kısa bir metin yazınız.** …… …… …… …… ……

Kontrol Noktası

Aşağıdaki 1 ve 2. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

1. "Ey iman edenler! Sizi hayat verecek şeylere çağırdıklarında Allah ve Resulü'nün çağrısına uyun ve şüphesiz bilin ki Allah, kişi ile kalbinin arasına girer. Unutmayın ki O'nun huzuruna götürüleceksiniz." (Enfal suresi 24. ayet)

Bu ayetten yola çıkarak aşağıdaki çıkarımlara katılıp katılmadığınızı belirterek gerekçenizi yazınız.

I. Allah (cc) ve Resulü'nün çağrısına uymak imanın bir gereğidir.

……

……

II. Kalpleri Allah (cc) yönlendirdiğine göre peygambere itaat etmeye gerek yoktur.

……

……

III. Kur'an ve sünnetin mesajına uymak kişiyi manevi anlamda diriltir.

……

……

2. Okul dergisinin kasım ayında yayımlanan sayısında "Sünnetin Dindeki Yeri" başlıklı bölümde şu metin yer almıştır:

Dinin temel kaynakları Kur'an-ı Kerim ve sünnettir. Hz. Peygamber'in söz ve fiilleri ilahi vahyi destekleyici niteliktedir. Resulullah'ın bu görevine tebyin adı verilir. Örneğin Allah Resulü namaz, oruç, hac gibi ibadetlerin yerine getirilmesi konusunda titiz davranmış ve müminleri bu konuda teşvik etmiştir. Bununla birlikte müminler, ibadetlerin nasıl yapılacağını detaylı bir şekilde Kur'an-ı Kerim'de bulabilirler.

Dergide yer alan bu yazıda bazı bilgi yanlışları bulunmaktadır. Derginin aralık ayındaki sayısında yayımlanmak üzere söz konusu durumla ilgili bir tekzip metni yazınız.

Aşağıdaki 3. soruyu grafikteki bilgiye göre cevaplayınız.

3. Verilen ayetlere göre aşağıdaki çıkarımlardan hangilerine ulaşılabilir? Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.

- **I.** Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'in örnek alınmasını emreder.
- **II.** Hz. Muhammed'in (sav) ölümü İslam âlimlerince reddedilmiştir.
- **III.** Peygamberler, insanların davranışlarını değiştirmekle sorumludur.
- **IV.** Hz. Peygamber'e bağlılık, Allah'a (cc) olan bağlılığı gösterir.
- **V.** Hz. Muhammed'den (sav) önce de peygamberler gelmiştir.
- **VI.** Hz. Peygamber insanlığa uyarıcı olarak gönderilmiştir.
- **VII.** Hz. Peygamber'e uyanlar doğru yolu bulmuş olurlar.

1.4. SÜNNETİN EVRENSELLİĞİ

Sünnette yer alan tevhit inancı, doğruluk, adalet, can ve mal güvenliği, güzel ahlak vb. konularla ilgili ilkeler uyulması gereken evrensel kurallardır. Hz. Peygamber'in yaşadığı çevrenin gerektirdiği adet ve geleneklerden oluşan bazı uygulamalar ise evrensel özellikte olmayıp yapılması tercihe bağlıdır.

İslam, **"... Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim..."**[44] ayetinde de belirtildiği üzere son peygamber Hz. Muhammed (sav) vasıtasıyla insanlığa ulaştırılan son ilahi dindir. Bu yönüyle kıyamete kadar tüm toplumlarda huzuru temin edecek evrensel ilkeler içerir.

Kur'an mesajının kendisi aracılığıyla insanlara ulaştığı sünnet, evrensel niteliktedir. Hz. Muhammed'in (sav) söz, fiil ve davranışlarının ifadesi olan sünnet, İslam'ın ilkelerinin hayata yansımış somut örnekleridir. Bu anlamda sünnetin evrenselliği Kur'an'a dayanır. Allah (cc) **"Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik."**[45] buyurarak Resulullah'ın nübüvvetinin sadece Arap Yarımadası'ndaki belirli bir topluluğa değil tüm insanlığa ve çağlara hitap ettiğini bildirmiştir.

Allah Resulü'nün sünnetinin evrensel yönüne pek çok örnek verilebilir. Sünnet, fıtrata uygun ve kişiliği geliştirici kurallar içerir. Farklı çağ ve kültürlerde yaşayan insanların ihtiyaçlarına cevap vererek onların huzur ve mutluluğunu temin eder. Sadaka, yardımlaşma gibi davranışları teşvik ederek toplumsal dayanışmayı artırır.[46] Sevgi, merhamet ve affetmeye yönelik tavsiyeleri ile insan ruhunu olumlu yönde geliştirir.[47] Adalet ilkesine ve savunma hakkına yapılan vurgu ile ırk, renk, cinsiyet gibi özelliklerin üstünlük vesilesi olmadığına dair beyan da sünnetin evrenselliğiyle ilgilidir.[48] İnsanların kardeş ilan edilmesi, güzel ahlaka yönelik tavsiyeler, doğaya ve canlılara zararlı davranışların yasaklanması da sünnetinin evrensel yönüne dair diğer önemli göstergelerdir.

Sünnetin evrenselliği ile ilgili e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

4. Etkinlik

20 dk.

Amaç	Sünnetin evrenselliğini analitik düşünebilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Öğretmeninizin rehberliğinde beş grup oluşturunuz. 2. Gruplarınızda aşağıdaki soruların cevaplarına dair aklınıza gelen düşünceleri paylaşınız. a) Sünnetin evrensel oluşunun dayanakları nelerdir? b) Sünnetin evrenselliğini gösteren örnekler nelerdir? 3. Gruplarınızda verilen cevaplardan hareketle nedensel ilişkiler kurarak sünnetin evrenselliğine dair çıkarımlar yapınız. 4. Seçtiğiniz grup sözcüsü aracılığıyla sünnetin evrenselliğine dair ortak çıkarımınızı paylaşınız. 5. Sünnetin evrensel oluşuyla ilgili tercih edilebilir görüş ve argümanları gerekçeleriyle belirleyiniz.
Değerlendirme	Ebu Hüreyre'nin (ra) naklettiğine göre Resulullah şöyle buyurmuştur: "Allah'ım, ben yetim ve kadının hakları konusunda insanları şiddetle uyarıyorum; onların haklarına el uzatılmasını özellikle yasaklıyorum." (İbni Mace, "Edeb", 6) **Bu hadisten hareketle sünnetin evrenselliğiyle ilgili aşağıdaki çıkarımların hangilerine ulaşılabilir? Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.** ○ **I.** Kadın hakları, sünnet içerisinde korunmuştur. ○ **II.** Hadiste haksızlığı önlemeye yönelik vurgu sünnetin evrenselliğini teyit eder. ○ **III.** Kadın ve yetim haklarının korunması modern dönemin ilkeleriyle ilişkilidir. ○ **IV.** Hadiste uyulması istenen ilkeler bireylerin toplumdan soyutlanmasına zemin oluşturur. ○ **V.** Yetimlerin hakları sünnetle güvence altına alınmıştır.

Kontrol Noktası

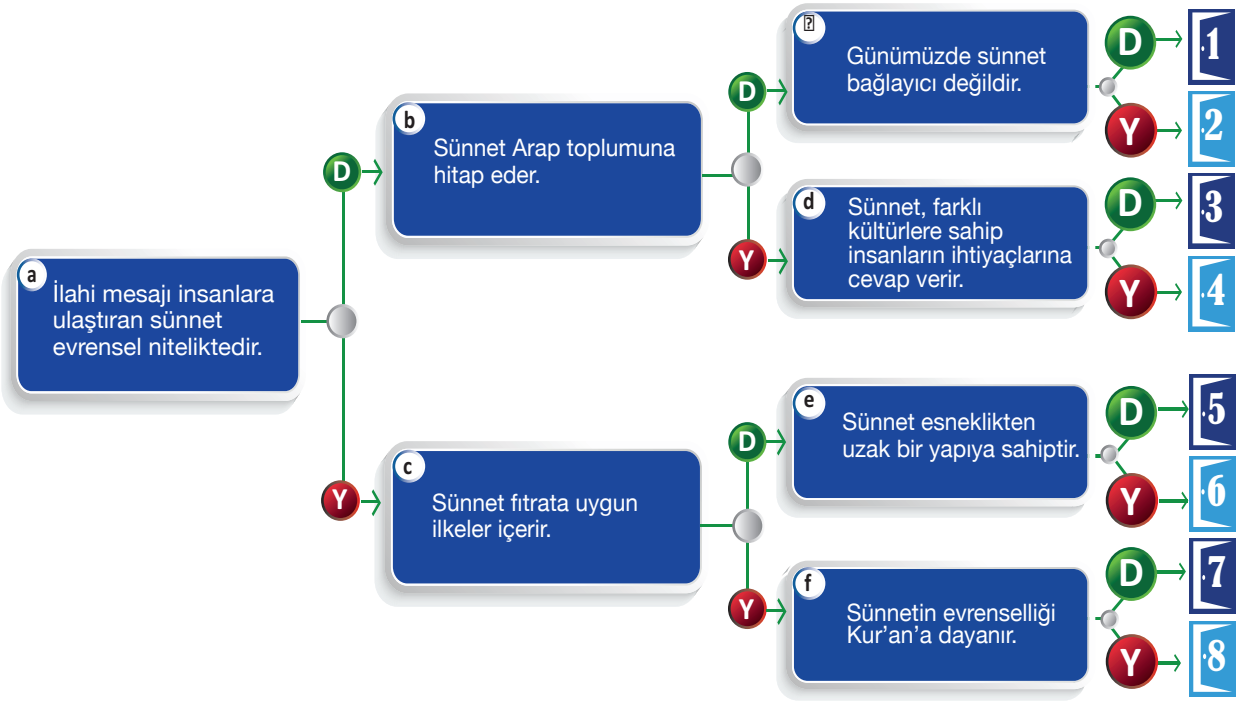
Sünnetin evrenselliğine dair aşağıdaki çıkış kartını doldurunuz.

3 Sünnetin evrenselliği ile ilgili üç örnek yazınız.

2 Sünnetin evrenselliği ile ilgili öğrenmek istediğiniz iki soruyu yazınız.

1 Sünnetin evrenselliği ile ilgili bir çıkarımınızı yazınız.

Aşağıdaki verilen cümlelerin doğruluğu (D) veya yanlışlığına (Y) göre yönlendirici okları takip ediniz ve ulaştığınız çıkışı işaretleyiniz.

1.5. HADİSLERDEN MESAJLAR: KUR'AN VE SÜNNETE BAĞLILIK

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: ''أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ فَرَضَ اللهُ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ، فَحُجُّوا'' فَقَالَ رَجُلٌ: أَكُلَّ عَامٍ يَا رَسُولَ اللهِ؟ فَسَكَتَ حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثًا، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: '' لَوْ قُلْتُ: نَعَمْ لَوَجَبَتْ، وَلَمَا اسْتَطَعْتُمْ'' ثُمَّ قَالَ: ''ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ، فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ، وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَدَعُوهُ.''

Ebu Hüreyre (ra) şöyle dedi:

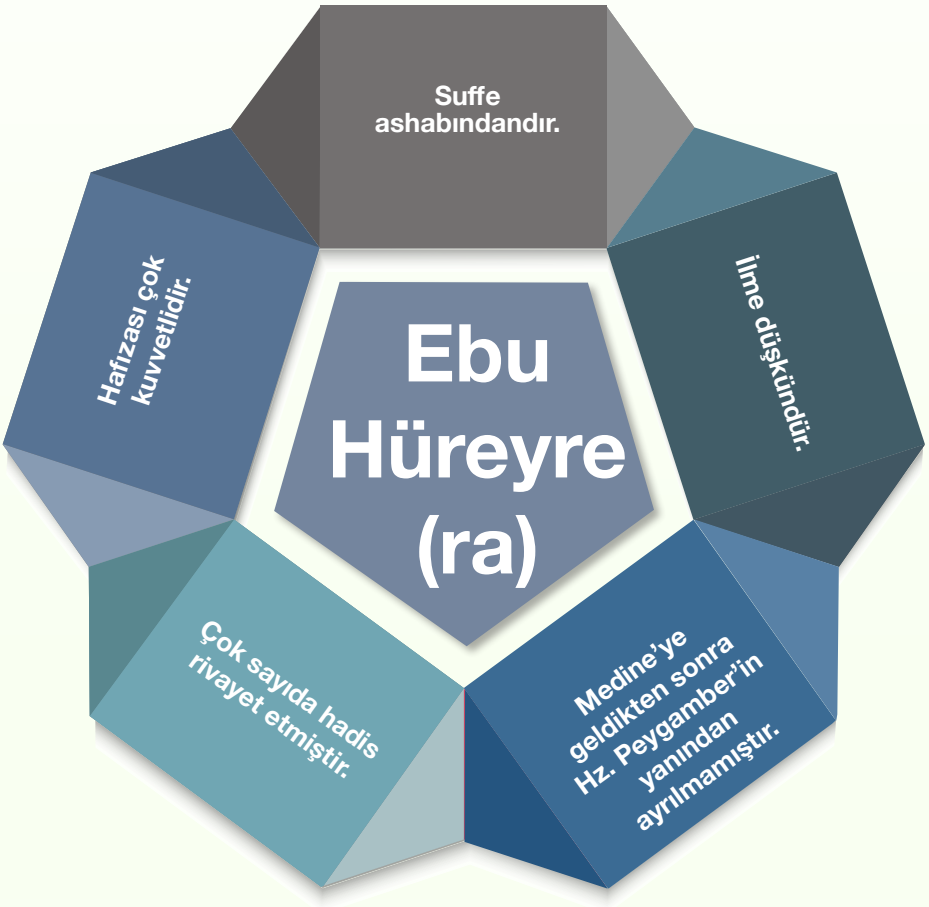
Bir gün Resulullah (sav) bize hitap etti ve şöyle buyurdu: "Ey İnsanlar! Size hac farz kılınmıştır, haccediniz."

Bir adam:

"Her sene mi ya Resulallah?" diye sordu. Resulullah cevap vermedi, sustu. Adam üç kere daha aynı soruyu sordu. Bunun üzerine Resulullah (sav): "Şayet 'evet' deseydim mutlaka farz olurdu. Sizin de buna gücünüz yetmezdi." buyurdu ve sözlerine şöyle devam etti:

"Herhangi bir konuyu size yasaklamadığım sürece siz de beni kendi hâlime bırakınız. Sizden önceki ümmetleri çok sual sormaları ve peygamberleriyle tartışmaya kalkışmaları helak etti. Size bir şeyi emrettiğimde onu gücünüz yettiği ölçüde yerine getirin, yasakladığımda da o şeyden kaçının."

(Müslim, "Hac", 412)

Grafik Bilgi 1.5
Hadisin ravisi[49]

Ebu Hüreyre'den (ra) rivayet edilen söz konusu hadisişerifte genel olarak iki husus vurgulanmaktadır. Bunlar, Hz. Peygamber'in emrettiklerinin gücün yettiği nispette yerine getirilmesi ve yasakladıklarından kaçınılmasıdır.

İnsan yapısı gereği meraklı ve acelecidir.[50] Zihnine takılan her şeyi sorup öğrenmek ister. Fakat dinî yükümlülükler hususunda adap Hz. Peygamber'in bildirdiği ile yetinmeyi gerektirir. Dolayısıyla bahsi geçen hadiste sünnete uymanın gereğine ve sünneti yerine getirmedeki usule dikkat çekilmiştir.

Müslüman, elbette dinini öğrenmek için birtakım sorular soracaktır. Bilmediği noktaları bilenlere danışacaktır.[51] Faydalı ve güzel soru sormak bu nedenle önemlidir. Burada dikkat edilmesi gereken husus soru sorarken ölçüyü kaçırmamaktır.

Allah Resulü'nü rehber edinen bir kul onun tebliğini kabul eder. Hükmü net olan konularda tartışmadan uzak durur. Dinen yasaklanmış hususlardan kaçınmaya gayret eder. Çünkü bu tür durumda mazeretlerin geçersiz olduğunu bilir.

Resulullah'ın emrettiği konularda kula düşen sorumluluk kişinin gücü nispetindedir. **"Allah, hiçbir kimseyi gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz..."**[52] ayeti bunun en güzel beyanıdır. Farzlar konusunda herkesin yükümlülüğü birdir. Ancak bu emirleri yerine getirmede kişinin durumuna göre farklılıklar olabilir. Nafile ibadetleri yerine getirme konusu ise kişinin gücüne, imkânına ve özgür iradesine bağlıdır.[53]

Hadisten Notlar

Hz. Peygamber'in tebliği yerine getirilmelidir.

Allah Resulü'nün bildirdiği emir ve yasaklar evrensel niteliktedir.

Dinen yasak olan iş ve fiillerden kaçınılmalıdır.

Faydalı ve güzel soru sormak yerinde bir davranıştır.

Hz. Peygamber'e itaat, Allah'a (cc) itaattir.

Allah (cc), kullarının gücü nispetinde sorumluluk yükler.

Farz olan iş ve fiiller herkesi bağlayıcı nitelikte iken nafileler kulun imkânına ve iradesine bağlıdır.

Sıra Sizde

Kur'an ve sünnete bağlılıkla ilgili hadisişerifi anlamını değiştirmeyecek şekilde kendi cümlelerinizle aşağıdaki boş alana yazınız.

Kur'an ve sünnete bağlılıkla ilgili daha fazla hadisişerife bu karekoddan ya da kitap sonundaki "Hadis Metinleri" bölümünden ulaşabilirsiniz.

5. Etkinlik

20 dk.

Amaç	Kur'an ve sünnete bağlılıkla ilgili bir hadisişerifi anlayabilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Kur'an ve sünnete bağlılıkla ilgili hadise dair sorunuzu kâğıda yazınız. 2. Yazmış olduğunuz sorunuzu öğretmen masasına ters çevirerek bırakınız. 3. Öğretmen masasındaki kâğıtları karıştırınız ve içlerinden birini seçiniz. 4. Seçtiğiniz kâğıttaki soruyu cevaplayınız. 5. Cevapların yazılı olduğu kâğıtları öğretmen masasına ters çevirerek bırakınız. 6. Öğretmen masasındaki kâğıtları karıştırınız. 7. Öğretmen masasındaki kâğıtlardan birini seçiniz. 8. Kâğıttaki soru ve sorunun cevabıyla ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
Değerlendirme	**Bu etkinlikle ilgili aşağıda verilen öz değerlendirme formunu doldurunuz.**

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Sınıfı ve Numarası:

Aşağıda verilen değerlendirme ölçütlerini okuyunuz. Bu ifadelerdeki yargıları kendi durumunuza göre "Evet", "Kısmen" veya "Hayır" şeklinde işaretleyiniz. Tüm ölçütlerle ilgili düşüncenizi işaretlemeyi unutmayınız.

	Ölçütler	**Dereceler**		
		Evet	Kısmen	Hayır
1.	Etkinliğin yönergesini takip ettim.			
2.	Anlayamadığım soruyu/konuyu tam olarak ifade ederek belirttim.			
3.	Hazırlanan soruyu cevapladım.			
4.	Arkadaşlarımın sorulara verdiği cevapları dikkatle dinledim.			
5.	Soruları cevaplarken ve arkadaşlarımı dinlerken sınıf kurallarına uydum.			

6. Etkinlik

30 dk.

Amaç	Kur'an ve sünnete bağlılıkla ilgili hadisişerifi inceleyip kendi hayatı için anlamlı hâle getirebilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız.** 1. Kur'an ve sünnete bağlılıkla ilgili hadisişerifi yorumlamada yararlanılacak ilke ve ölçütler belirleyiniz. 2. Belirlediğiniz ilke ve ölçütlere göre söz konusu hadisişerifi inceleyiniz. 3. Hadisişerifin mesajlarını belirleyerek listeleyiniz. 4. Hadisişerifin mesajlarından hareketle bu hadisişşerifin sizin için ne ifade ettiğini anlatan bir metin yazınız. ....
Değerlendirme	**Bu etkinlikle ilgili aşağıda verilen öz değerlendirme formunu doldurunuz.**

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Sınıfı ve Numarası:

Aşağıda verilen değerlendirme ölçütlerini okuyunuz. Bu ifadelerdeki yargıları kendi durumunuza göre "Evet", "Kısmen" veya "Hayır" şeklinde işaretleyiniz. Tüm ölçütlerle ilgili düşüncenizi işaretlemeyi unutmayınız.

	Ölçütler	**Dereceler**		
		Evet	Kısmen	Hayır
1.	Etkinliğin yönergesini takip ettim.			
2.	Hadisin mesajlarını belirledim.			
3.	Hadisin mesajlarının benim hayatımdaki yerini düşündüm.			
4.	Hadisin mesajlarından hareketle bir metin kaleme aldım.			
5.	Hadisin mesajlarını kendi hayatımda uygulayabilmek için bir planlama yapmaya karar verdim.			
6.	Hz. Peygamber'e itaatin Allah'a (cc) itaat olduğunu öğrendim.			

Kontrol Noktası

Aşağıdaki 1-5. soruların başında yer alan kutucuklara cümlelerde verilen bilgiler doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

- ☐ **1.** Ebu Hüreyre (ra) tüm ömrünü Mekke'de geçirmiştir.
- ☐ **2.** Ebu Hüreyre (ra) Suffe ashabındandır.
- ☐ **3.** Ebu Hüreyre (ra) ilimle meşgul olmuştur.
- ☐ **4.** Müslüman, gücü yetmese de Resulullah'ın sünnetine uymakla yükümlüdür.
- ☐ **5.** Allah Resulü'nü rehber edinen bir kul onun tebliğini kabul eder.

Aşağıdaki 6. soruyu tablo üzerinde cevaplayınız.

6. Kur'an ve sünnete bağlılıkla ilgili hadisişerif için aşağıdaki tabloda boş bırakılan alanları doldurunuz.

Hadisin Ravisi	Hadisin Konusu
Hadisin Mesajları	**Hadisin Önemli Kavramları**

Aşağıdaki 7. sorunun cevabını boş bırakılan alana yazınız.

7. Bir Müslüman'ın Hz Peygamber'in emirlerini yerine getirme konusundaki sorumluluğu ile sünnetin bağlayıcılığı arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

Performans Görevi

Amaç	Görev/Rol	Ürün	Değerlendirme Ölçütleri
Sünnetin dindeki yeri ve bağlayıcılığını sentezleyebilme	Bu çalışmadaki göreviniz, sünnetin dindeki yeriyle ilgili bilgileri çözümleyip bu bilgilerin sünnetin dindeki bağlayıcılığıyla ilişkisini ortaya koyarak bir bütün oluşturmaktır.	Sünnetin dindeki yeri ve bağlayıcılığını anlatan bir broşür	Ortaya koyduğunuz ürün aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirilecektir: * Bilgi toplama (En az iki farklı kaynaktan araştırma yapılıp veri toplanmalı.) * Çözümleme (Konunun ana hatları belirlenmeli, konular arasında ilişki kurulup anlamlı bir bütün oluşturulmalı.) * Tasarım (Konu estetik bir biçimde tasarlanmalı.) * Özgünlük (Hazırlanan ürün daha önce yapılmamış olmalı.) * Sunma (Açık, anlaşılır, seviyeye uygun ve akıcı bir üslupla sunulmalı.)

Yönerge: Bu performans görevini hazırlarken aşağıdaki açıklamalara dikkat ediniz.

1. Öğretmeninizin rehberliğinde beş gruba ayrılınız.
2. Bir çalışma planı hazırlayınız.
3. Çalışmanızda kitap, dergi, makale, ansiklopedi vb. kaynaklardan araştırma yapabilirsiniz.
4. Konuyu ele alırken sınırları iyi belirleyiniz ve konu dışına çıkmayınız.
5. Konuyu inceleme, araştırma ve yorumlama yaparak ele alınız.
6. Çalışmada resim, görsel, slogan vb. kullanabilirsiniz.
7. Ürününüzü ortaya koyarken konuyla da uyumlu olacak şekilde istediğiniz bir tasarım kullanabilirsiniz.
8. Ürününüzü oluştururken günlük hayattan örnekler ve karşılaştırmalardan yararlanabilirsiniz.
9. Sunum için aranızda iş bölümü yapınız.
10. Sunumuzu açık ve anlaşılır bir dil kullanarak yapınız.

Değerlendirme:

1. Performans görevinizle ilgili bir sonraki sayfada verilen grup değerlendirme formunu doldurunuz.
2. Performans görevinizin değerlendirilmesinde aşağıdaki karekodla verilen dereceli puanlama anahtarı kullanılacaktır.

Dereceli puanlama anahtarı

GRUP DEĞERLENDİRME FORMU

Yaptığınız performans çalışmasını aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz ve soruları cevaplayınız.

Değerlendirme Ölçütleri	Geliştirilmeli	Yeterli	İyi	Mükemmel
1. Grup üyeleri arasındaki uyum				
2. Grup üyelerinin yeteneklerine göre rol dağılımı				
3. Grup üyelerinin birbirlerini dinlemesi				
4. Grup üyelerinin diğer grupları dinlemesi				
5. Grup üyelerinin verilen görevi hazırlama sürecini doğru yönetebilmesi				
6. Grup üyelerinin zamanı verimli kullanabilmesi				
7. Grup üyelerinin çalışma sırasında birbirlerine saygılı davranması				
8. Grup üyelerinin çalışma sırasında diğer gruplara saygılı davranması				
9. Her bir grup üyesinin çalışmaya katkıda bulunması				
10. Grup üyelerinin elde edilen verileri sunması				

Grubunuzu nasıl oluşturdunuz? Üyeler hangi rolleri benimsedi, neden?

Grubunuz etkinlik sırasında hangi zorluklarla karşılaştı?

Aynı grupla bir başka çalışma gerçekleştirmeniz durumunda farklı olarak nasıl davranırdınız, neden?

1. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları

Bu testte cevaplamanız için farklı soru çeşitlerinden toplam 24 soru verilmiştir.
Daha fazla soru çözmek için ek sorulara testin sonunda verilen karekodu kullanarak ulaşabilirsiniz.

1. soruyu aşağıdaki hadisişerif metnini okuyarak cevaplayınız.

1. Ebu Hüreyre'nin (ra) bildirdiğine göre Allah Resulü şöyle buyurmuştur: "Sizi bıraktığım konularda siz de beni kendi hâlime bırakınız. Sizden öncekilerin helak oluş sebebi, (gereksiz) soru sormaları ve peygamberlerine muhalefet etmeleridir. Size bir şeyi yasakladığımda ondan mutlaka kaçınınız, bir şeyi emrettiğimde ise gücünüzün yettiği nispette onu yerine getiriniz."

(Buhari, "İtisam", 2)

Buna göre aşağıdaki ifadelerden hangilerine ulaşılabilir? İşaretleyiniz.

- ☐ **I.** Hz. Peygamber'in emrettiklerini güç yetirildiği oranda yerine getirmek gerekir.
- ☐ **II.** Bir konu hakkında sürekli soru sormak övülen bir davranıştır.
- ☐ **III.** Hz. Peygamber'in tebliği tüm insanları bağlayıcı nitelik taşır.
- ☐ **IV.** Dinî yükümlülüklerde Hz. Peygamber'in bildirdiğine itaat etmek gerekir.
- ☐ **V.** Önceki ümmetler gereksiz soru sordukları için hayırla anılmaktadır.
- ☐ **IV.** Dinî emirleri yerine getirmek istemeyen kişilerin mazeretleri geçerli görülür.

Aşağıdaki kutucuklarda hadis ilmiyle ilgili bazı ifadeler verilmiştir. 2-5. soruları kutucuklardaki harfleri kullanarak cevaplayınız. Aynı kutucuğu birden fazla soruya cevap olacak şekilde kullanabilirsiniz.

a	Fiilî hadis	b	Hadis	c	Hilye	ç	İsnat
d	Kavlî hadis	e	Metin	f	Ravi	g	Rivayet
ğ	Senet	h	Sünnet	ı	Şemail	i	Takrirî hadis

2. Hangileri hadis ilminin temel kavramlarındandır?

3. Hangileri hadis çeşitleri arasında yer alır?

4. Hangisi Hz. Peygamber'in fiziki ve ahlaki özelliklerini konu alan hadislere verilen isimdir?

5. Hangisi hadis nakleden kişiyi ifade eden kavramdır?

Aşağıdaki 6-12. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

6. Sümeyye, sosyal medyada hadisişerif olarak nitelendirilen ama aslında hadis olmayan bir sözü beğenmiş ve kendi sayfasında hadisişerif olarak paylaşmıştır.

Bu bilgiye göre hadis paylaşımında nelere dikkat edilmelidir?

7. Kureyş'in Mahzumoğulları kabilesine mensup zengin bir ailenin kızı olan Fatıma bir hırsızlık olayına karışmış ve yakalanmıştı. Kızın ailesi de Hz. Peygamber'in sevdiği aracılarla onun ceza almasını önlemek istemişti. Bunun üzerine Allah Resulü "Ey insanlar! Sizden önceki milletler ancak şu sebepten dolayı sapmışlardır: Onlar, ileri gelenlerden biri hırsızlık yaptığında ceza vermezlerdi. Güçsüz biri hırsızlık yaptığında ise ona ceza uygularlardı..." hatırlatmasında bulunmuştu. Sevgili Peygamberimiz, hemen akabinde Allah'a (cc) yemin ederek aynı suçu işleyenin kızı Fatıma olması hâlinde onu da cezalandıracağını vurgulamıştı. Böylece toplumları ayakta tutan bir ilkeyi tüm insanlığa bildirmişti.

(bk. Buhari, "Hudud", 12)

Bu metinde sünnetin ortaya koyduğu evrensel ilkelerden hangisi vurgulanmıştır? Bu ilkeyi açıklayınız.

8 ve 9. soruları aşağıda verilen metne göre cevaplayınız.

Allah Resulü'nün fetva ehli sahabilerinden olan İmran bin Husayn'ın bulunduğu bir mecliste bir kişi "Kur'an'da olanın dışında başka bir şeyden bahsetmeyin!" deyince İmran (ra) "Öğle namazının (farzının) dört rekât olduğunu, öğle namazında imamın Fatiha ve zammı sureleri açıktan okumayacağını Allah'ın kitabında gördün mü?" dedi. Sonra namazı, zekâtı ve benzeri hükümleri sıralayarak ilave etti: "Bütün bunları Allah'ın kitabında detaylı olarak açık buluyor musun? Allah'ın kitabı bunları kapalı bırakmıştır. Sünnet de o kapalı kısımları açıklamıştır."

(Şâtıbîî, *el-Muvâfakât,* 4/24)

8. Sünnetle ilgili çıkarılabilecek ilkeyi yazınız.

9. Sahabinin sünnet ile ilgili bu tutumunun sebebi nedir? Açıklayınız.

10. "Benim ve benden önceki peygamberlerin durumu bir ev inşa eden kimseye benzer. O kimse evi güzelce yapıp mükemmel hâle getirmiş fakat bir köşede sadece bir kerpiçlik yeri boş kalmıştır. İnsanlar bu evi dolaşırlar, ona hayran olurlar ve şöyle derler: 'Keşke şu kerpiç de yerine konulmuş olsaydı.' İşte ben o kerpicim. Ben peygamberlerin sonuncusuyum."

(Buhari, "Menakıb", 18)

Bu hadisi Hz. Peygamber'e duyulan ihtiyaç açısından yorumlayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

11. Sahabe Hendek Savaşı'nda Allah Resulü'ne olan bağlılıklarını şu coşkulu dizelerle sunmuştur:

"Bizler Muhammed'e (sav) biat edenleriz
Ömrümüz oldukça İslam yolunu izleriz."
Hz. Peygamber de ashabına şu sözlerle cevap vermiştir:
"Ey Allah'ım! Gerçek hayır ancak ahiret hayrı
O hâlde mübarek eyle muhacir ve ensarı."

(Buhari, "Megazi", 30)

Bu rivayeti Hz. Peygamber'e her koşulda bağlı olmanın sağladığı kazanç açısından yorumlayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

12. "... Adaletli olun. Bu, takvaya daha uygundur. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

(Maide suresi 8. ayet)

Allah Resulü bir gün Medine pazarında dolaşırken bir buğday çuvalı dikkatini çekmiş ve elini buğday çuvalına daldırmıştır. Alt taraftaki buğdayların ıslak olduğunu fark edince satıcıya bunun sebebini sormuştur. Yağmurdan kaynaklı olduğunu öğrenince ıslak olanları görünür şekilde koyması gerektiğini söyleyerek satıcıyı uyarmış, "Müslümanlar arasında aldatma olamaz! Bizi aldatan, bizden değildir!" buyurmuştur.

(Darimi, "Büyu", 10)

Bu ayet ve hadisten hareketle İslam'ın anlaşılmasında Kur'an ve sünnetin rolünü açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Aşağıdaki 13-24. soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

13. · Hz. Peygamber'i tanımak ile dinin doğru bir şekilde yaşanması arasında nasıl bir ilişki vardır?
· Allah (cc), Resulü'ne itaat edilmesini niçin emretmiştir?
· Hz. Muhammed'e (sav) ait olan ve ona ait olmadığı hâlde ona isnat edilen sözleri belirlemek neden önemlidir?

Bu sorulara cevap arayan bir öğrenci aşağıdakilerden hangisini araştırıyor olabilir?

A) Hadis ilminin temel kavramları

B) Hadis ve sünnet ilişkisi

C) Hadis ilminin konusu ve önemi

D) Hadis çeşitleri

E) Sünnetin evrenselliği

14. "Ey insanlar! Bilesiniz ki Rabb'iniz bir, atanız da birdir. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap'a; beyazın siyaha, siyahın da beyaza hiçbir üstünlüğü yoktur. Fazilet takvadadır..."

(Ahmed bin Hanbel, *el-Müsned,* 5/411)

Bu hadiste sünnetin hangi yönü vurgulanmıştır?

A) Bağlayıcılık

B) Evrensellik

C) Hidayete erdirme

D) Korunmuşluk

E) Vahyi açıklama

15. Ebu Said Hudri'den (ra) nakledildiğine göre Resulullah şöyle buyurmuştur: "Ey Ebu Said! Kim Rab (I) olarak Allah'tan, din olarak İslam'dan ve peygamber olarak Muhammed'den razı olursa ona cennet (II) vacip olur."

(Müslim, "İmare", 116)

Bu hadiste numaralandırılmış bölümlerin ismi aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

	I	II
A)	İsnat	Metin
B)	İsnat	Rivayet
C)	Ravi	Metin
D)	Ravi	Rivayet
E)	Sünnet	Ravi

16. "Kalbini yalnızca imana tahsis eden; kalbini selim, dilini doğru, nefsini doyurmuş, ahlakını düzgün kılan ve kulaklarını (hak yolunda) haberci, gözlerini (kalp izinde) bekçi kılan kişi kurtuluşa ermiştir... Kalbini (ilahi güzelliklerin dolup taştığı) bir kap hâline getiren kurtuluşa ermiştir."

(Ahmed bin Hanbel, *el-Müsned,* 5/147)

Bu hadisi kendine rehber edinen bir kişinin

I. Duyduğu her haberi aktarma
II. Yalan söylemekten kaçınma
III. Güzel iş ve davranışlara yönelme

davranışlarından hangilerini yapması beklenir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) II ve III

17. Allah (cc) tarafından en güzel şekilde yaratılan insan aynı zamanda zaafları olan bir varlıktır. Dolayısıyla Yüce Allah, zaaflardan uzaklaşma ve doğru yolu bulma adına kullarına peygamberler göndermiştir. Bununla ilgili "Ant olsun ki biz her ümmete 'Allah'a kulluk edin, tâğûttan uzak durun.' diyen bir elçi gönderdik..." (Nahl suresi 36. ayet) hitabında bulunmuştur. Başka bir ayette de "... Biz bir resul göndermedikçe azap da etmeyiz." (İsra suresi 15. ayet) buyurarak insanın sorumluluk alanının vahiyle belirlendiğine işaret etmiştir. Gönderilen elçiler de insanlara ilahi mesajı en güzel şekilde tebliğ etmiştir. Dolayısıyla ----

Bu metnin sonuna düşüncenin akışına göre aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) insan güzel yaratılışlı fakat kusurları da olan bir varlıktır.
B) peygamberler insanlara karşı sadece tebliğ göreviyle sorumludur.
C) insanlar peygamberlerin rehberliğine ihtiyaç duyarlar.
D) peygamberler dinin emir ve yasaklarını tebliğ etmişlerdir.
E) peygamberler insanların örnek alabileceği en doğru rehberlerdir.

18. Aşağıdakilerden hangisi sünnetin evrensel yönünü ifade eden bir durum değildir?

A) Renk ve biçim olarak giyim kuşamın aynı olması
B) İnsanların birbirine dürüst davranması
C) Çocukların sorumluluktan muaf tutulması
D) İnsanların her türlü konuda yardımlaşması
E) Topluma adaletle hükmedilmesi

19. Aşağıdaki açıklamalardan hangisi parantez içinde verilen kavramla uyuşmamaktadır?

A) Allah Resulü'nün vahyi olduğu gibi insanlara bildirmesi (Tebliğ)
B) Resulullah'ın ilahi emir ve yasakları insanlara açıklaması (Tebyin)
C) Allah Resulü'nün Kur'an'ı Kerim hükümlerini pekiştirmesi (Tekit)
D) Hz. Peygamber'in davranışlarıyla insanlık için en güzel örnek olması (Temsil)
E) Hz. Peygamber'in dinî emir ve yasakları destekleyip pekiştirmesi (Teşri)

20 ve 21. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

İmran bin Husayn mescitte oturup şefaat ile ilgili konuşurken bir kişi "Ey Ebu Nüceyd! Bize Kur'an'da bulunmayan konulardan bahsediyorsunuz." diyerek onun Kur'an yerine sünnetten söz etmesinden rahatsız olmuştu. Bu söz üzerine İmran ile o kişi arasında şöyle bir konuşma geçti:

— Sen Kur'an'ı okuyorsun (değil mi?)

— Evet.

— Akşam namazının üç, yatsı namazının dört, sabah namazının iki, öğle namazının dört, ikindi namazının dört rekât olduğunu Kur'an'da bulabiliyor musun?

— Hayır.

— Bu hususları nereden öğrendiniz? Bizden öğrenmediniz mi? Biz de bunları Resulullah'tan öğrendik. Siz her kırk dirhemden bir dirhemin, şu kadar sürüden şu kadar koyunun, şu kadar deveden de şu kadarının zekât olarak verileceğine dair Kur'an'da bir hüküm bulabiliyor musunuz?

— Hayır.

— Bu hususları nereden öğrendiniz? Biz onları Resulullah'tan öğrendik. Siz de bizden. Yine Kur'an'da "... Beyt-i Atik'i tavaf etsinler." buyruluyor. Tavafın yedi (şavt) olduğunu, İbrahim makamı arkasında iki rekât namaz kılınacağını Kur'an'da bulabiliyor musunuz? Bu hususları kimden öğreniyorsunuz? Bizden öğrenmiyor musunuz? Biz bunları da Allah'ın peygamberinden öğrendik. Aralarındaki konuşma bu şekilde devam ettikten sonra bu kişi "Beni ihya ettin, Allah da seni ihya etsin!" diyerek İmran bin Husayn'ın haklı olduğunu kabul etti.

(Hakim, *el-Müstedrek,* 1/192)

20. Bu metinde asıl anlatılmak istenen nedir?

A) Hz. Peygamber'in görevi
B) Taklit etmenin önemi
C) Sünnetin dindeki yeri
D) İbadetlerin önemi
E) Kur'an'ın yorumu

21. Bu metinden hareketle sünnetin konumu ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) İslam'daki ilk başvuru kaynağıdır.
B) Sünnet olmasa da dinin hükümleri bilinebilir.
C) Sünnet yazılı metinden öğrenilmiştir.
D) Sünnet yalnızca Kur'an'daki hükümleri bildirir.
E) Sünnet, ibadetlerin detaylarını açıklar.

22. Ebu Hüreyre'nin (ra) naklettiğine göre Resulullah şöyle buyurdu: "Yüz çevirenler dışında bütün ümmetim cennete girer." Ey Allah'ın Resulü! Yüz çevirenler kimlerdir? diye sorulunca Nebi (sav): "Kim bana itaat ederse cennete girer, kim de bana karşı gelirse (cennete girmekten) yüz çevirenlerden olur." buyurdu.

(Buhari, "İtisam", 2)

Bu hadisişerifin ana konusu aşağıdakilerden hangisidir?

A) Cennete girmek
B) Hz. Muhammed (sav)
C) Sünnete bağlılık
D) Ümmet bilinci
E) Yüz çevirmek

23. I. Müslim bin Haccac dedi ki bize Ebu Bekir bin Ebi Şeybe rivayet etti. Ebu Bekir'e Abdullah bin İdris, Muaviye ve Veki rivayet ettiler. Onların üçü de Ameş'ten; Ameş, İbrahim'den; İbrahim, Alkame'den; Alkame de Abdullah bin Mesud'dan nakletti. Abdullah bin Mesud şöyle demiştir:

II. "İman edip de imanlarına zulüm karıştırmayanlar yok mu?.." (Enam suresi 82. ayet) ayeti nazil olunca bu ayet Resulullah'ın ashabına ağır geldi. "Hangimiz nefsine zulmetmiyor ki?" dediler.

III. Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: "Bu sizin zannettiğiniz gibi bir zulüm değildir. O, Lokman'ın oğluna söylediği 'Yavrucuğum, Allah'a şirk koşma. Çünkü şirk, büyük bir zulümdür.' sözü gibidir."

(Müslim, "İman", 124)

Bu hadisin senet ve metin kısımlarının bulunduğu paragraflar aşağıdakilerden hangisidir?

	Senet	**Metin**
A)	Yalnız I	II ve III
B)	Yalnız II	I ve III
C)	Yalnız III	I ve II
D)	I ve II	Yalnız III
E)	I ve III	Yalnız II

24. I. Allah Resulü şöyle buyurdu: "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin!"

(Buhari, "İlim", 11)

II. Allah Resulü şöyle dua ederdi: "Bizi yediren, içiren ve bizi Müslüman yapan Allah'a hamdolsun."

(Ebu Davud, "Etime", 52)

III. Allah Resulü şöyle dua ederdi: "Allah'ım! Bana mağfiret eyle. Beni daima hidayet üzere eyle..."

(İbni Mace, "İkamet", 180)

IV. Allah Resulü şöyle buyurdu: "İlim talep etmek her Müslüman'a farzdır."

(İbni Mace, "Sünnet", 17)

Numaralandırılmış bu hadislerden hangileri fiilî hadise örnektir?

A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve IV
D) II ve III
E) III ve IV

Ünite ile ilgili daha fazla soruya bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Sonnotlar

1 Nahl suresi 44. ayet.
2 bk. Ahzab suresi 21. ayet.
3 bk. Nisa suresi 59. ayet
4 Müslim, "Zühd", 72.
5 bk. Kuzudişli, *Hadis Tarihi,* 16-18, 22-24, 29-30.
6 Nisa suresi 80. ayet.
7 Kandemir, "Hadis", 15/27.
8 Aydınlı, "Hadis", 201.
9 Kandemir, "Hadis", 15/27-28.
10 Kuzudişli, *Hadis Tarihi,* 16-17.
11 bk. Özkan, "Takrirî", 39/469-471
12 Müslim, "Müsafirin", 139.
13 Tirmizi, "Şemail", 27.
14 Uğur, "Sünnet", 367.
15 Yücel, *Hadis Usulü,* 37.
16 Uğur, "Sünnet", 367.
17 Haşr suresi 7. ayet.
18 Nisa suresi 80. ayet.
19 Al-i İmran suresi 132. ayet.
20 "rivayet", *Dinî Terimler Sözlüğü,* 308.
21 Uğur, "isnat", 165, 357.
22 Tirmizi, "Bir", 55.
23 Aydınlı, "Metin", 180.
24 Tirmizi, "İlim", 7.
25 Özafşar vd., *Hadislerle İslam,* 1/51.
26 bk. Fussilet suresi 6. ayet.
27 bk. Ahzab suresi 21. ayet.
28 bk. Necm suresi 3-5. ayetler.
29 Al-i İmran suresi 31. ayet.
30 "tebliğ", *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 654.
31 "tebyin", *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 637.
32 Enfal suresi 20. ayet.
33 "teşri", *Dinî Kavramlar Sözlüğü,* 654.
34 bk. Müslim, "Sayd", 16; Buhari, "Sayd", 28.
35 Araf suresi 157. ayet.
36 Ahzab suresi 21. ayet.
37 Durmuş, "Tekit", 40/365.
38 Tirmizi, "Taharet", 1.
39 Al-i İmran suresi 164. ayet.
40 bk. Necm suresi 2-5. ayet; Buhari, "Ahkam", 1; Müslim ," İmare", 32.
41 Necm suresi 3-4. ayetler.
42 bk. İbni Hişam, *es-Siret,* 1/620.
43 bk. Nahl suresi 64. ayet.
44 Maide suresi 3. ayet.
45 Enbiya suresi 107. ayet.
46 bk. Müslim, "Zekât", 56.
47 bk. Buhari, "Edeb", 18.
48 Ebu Davud, "Kada", 31; "Hudud", 17; Ahmed bin Hanbel, *el-Müsned,* 2/1015.
49 Kandemir, "Ebû Hüreyre", 10/160-165.
50 bk. İsra suresi 11. ayet.
51 bk. Enbiya suresi 7. ayet.
52 Bakara suresi 286. ayet.
53 bk. Çakan, *Hadis Okumaları,* 215, 227-231.

2 ÜNİTE HADİS TARİHİ

2.1. HADİSLERİN SÖZLÜ VE YAZILI AKTARIMI
2.2. HADİSLERİN TEDVİN VE TASNİFİ
2.3. TEDVİN VE TASNİF SONRASI HADİS ÇALIŞMALARI
2.4. HADİS KAYNAKLARINDA İMAN
2.5. HADİSLERDEN MESAJLAR: İMAN

▶ Anahtar kavramlar

- **câmi**
- **Kütübisitte**
- **Kütübitisa**
- **müsned**
- **rihle**
- **sahabi**
- **sünen**
- **tâbiin**
- **tasnif**
- **tebeuttâbiin**
- **tedvin**

▶ Bu ünitede sizlerden

- hadislerin sözlü ve yazılı aktarımını tarihsel bağlamsallaştırabilmeyi,
- hadislerin tedvin ve tasnif sürecini karşılaştırabilmeyi,
- tedvin ve tasnif sonrası hadis çalışmalarını özetleyebilmeyi,
- imanla ilgili hadis rivayetlerinde hadis kaynaklarına başvurabilmeyi,
- iman ile ilgili bir hadisi yorumlayabilmeyi

öğrenmeniz beklenmektedir.

Ünite karekodu

Ünite sunusu

Üniteye Başlarken

Aşağıdaki hadislerden yararlanarak soruları cevaplayınız.

Sahabe, Hz. Peygamber'in sözlerinden mahrum kalmamak için onun meclisine nöbetleşe giderlerdi. Örneğin bir dönem Medine'nin uzağında oturan Hz. Ömer ile komşusu İtban bin Malik bu konuda anlaşmaya varmışlardı. Bu anlaşmaya göre Medine'ye bir gün Hz. Ömer, bir gün de İtban bin Malik inerdi. Allah Resulü'nü dinleyen sahabi, duyduklarını akşamları diğerine anlatırdı. Böylece hiç kimse yeni bilgilerden mahrum kalmazdı.

(bk. Buhari, "İlim", 27)

Tâbiin âlimlerinden Ebül Aliye şöyle demiştir: "Biz Resulullah'ın ashabının rivayet ettiği hadisleri Basra'da duyardık. Medine'ye gidip onların ağızlarından dinlemedikçe (bu rivayetlerden) razı olmazdık."

(Darimi, "İlim", 31)

1. Hadislerin güvenilir bir şekilde aktarılmasında ilk nesillerin nasıl bir rolü olmuştur?

2. Bir hadisin yanlış aktarılmasını önlemek için neler yapılabilir?

Bağlantı Noktası

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. **Bir bilginin doğru olup olmadığını anlamak için hangi yöntemleri kullanırsınız?**
2. **Muhaddisler hadislerin doğruluğunu belirlemek için hangi yöntemleri kullanmış olabilir?**

2.1. HADİSLERİN SÖZLÜ VE YAZILI AKTARIMI

2.1.1. Hz. Peygamber Dönemi'nde Hadis

Hadisler, dinin ikinci temel kaynağıdır. Bu rivayetlerin güvenilir ve eksiksiz bir şekilde nesilden nesile aktarılması, İslam dininin verdiği mesajın doğru anlaşılmasında büyük bir öneme sahiptir. Hadislerin günümüze kadar ulaşıp korunması özellikle sahabe ve tâbiin dönemlerinde yürütülen çaba sayesinde mümkün olmuştur.

Allah Resulü, dinin emir ve yasaklarının doğru bir şekilde anlaşılması ve aktarılması hususunda hassas davranmıştır. Bu nedenle hadislerini öğrenme ve nakletme hususunda sahabileri teşvik etmiştir. Hz. Peygamber'in *"Allah, bizden bir söz işitip onu işittiği gibi (başkasına) ulaştıran kişinin yüzünü ak etsin..."*[1] tavsiyesi onun hadislerin sonraki nesillere aktarılmasını istediğini göstermektedir.

Sahabi; en genel manasıyla Müslüman olarak Resulullah'ın döneminde yaşamış, Hz. Peygamber'i görmüş ve Müslüman olarak vefat etmiş kimsedir.[2] Sahabi kelimesinin çoğulu olarak sahabiler anlamına gelen sahabe veya ashab kelimeleri kullanılır.

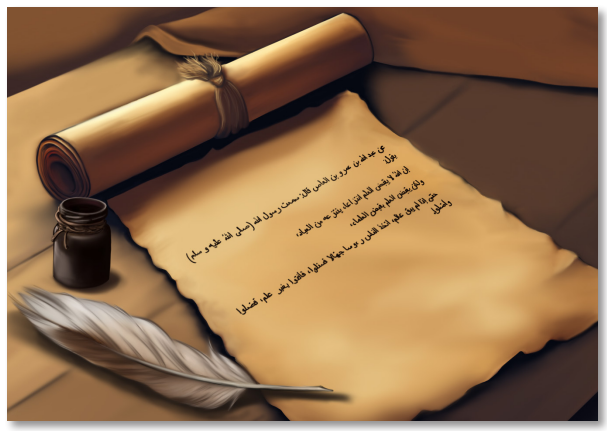
Sahabe; hadislerin öğrenilmesi ve aktarımında Hz. Peygamber'i takip etme, ona soru sorma, sözlerini müzakere etme, ezberleme, yazma gibi çeşitli yollara başvurmuştur. Sahabe nesli, Allah Resulü'nün yakınında bulunarak

onun hadislerini insanlara ulaştırma noktasında önemli bir rol üstlenmiştir. Sahabe, günlük yaşamın olağan akışı içerisinde Allah Resulü'nden hadisleri öğrenip rivayet etmeye başlamıştır. Bununla birlikte sahabenin hadis öğrenme konusunda birbirinden farklı şartlara sahip olduğu söylenebilir. Bazı sahabiler, Hz. Peygamber'le daha fazla vakit geçirerek ondan çok hadis öğrenme imkânına sahip olmuşlardır. Ebu Hüreyre (ra) bu sahabilerden biridir. Buna karşılık bazı sahabiler ise evlerinin uzaklığı ve geçimlerini temin etmek için çalışmaları sebebiyle onun yanında daha az bulunmuşlardır. Bu durum, sahabeyi Hz. Peygamber'in yanında iken öğrendikleri hadisleri müzakere yoluyla birbirlerine duyurma ve ezberlemeye yönlendirmiştir.

Sahabe hadisleri çeşitli yollarla öğrenmiştir. Hz. Peygamber'e sorulan sorular vesilesiyle hadis öğrenilmesi bu yollardan biridir. Çözüme kavuşturulması gereken konular hakkında Allah Resulü'ne soru sorularak hadislerin öğrenilip belleklere iyice yerleşmesi sağlanmıştır. Sahabenin hadis öğreniminde etkili olan başka bir yol da Resulullah'ın gerekli gördüğü hususları ashabına açıklamasıdır.

Sahabenin hadis öğrenme yollarından bir diğeri Hz. Peygamber'den duyduğunu yazmasıdır. *(Görsel 2.1).* Allah Resulü, Abdullah bin Amr bin As gibi bazı sahabilerin kendisinden duyduğu hadisleri yazmasına müsaade etmiş; Hz. Ömer, Enes bin Malik, Hz. Ali'ye de bazı hükümler içeren vesikalar vermiştir. Resulullah'ın çeşitli ülkelere gönderdiği mektuplar da hadislerin yazılı örnekleri olarak kabul görmüştür. Hz. Peygamber Veda Hutbesi'nde *"Burada hazır bulunanlar, burada bulunmayanlara tebliğ etsin..."*[3] buyurmuştur. Bu ifadeden hareketle sahabe, hadislerin sonraki nesillere aktarılmasına vesile olmuştur.[4]

Görsel 2.1
Sahabenin bir kısmı hadisleri öğrenirken yazıya geçirmiştir.

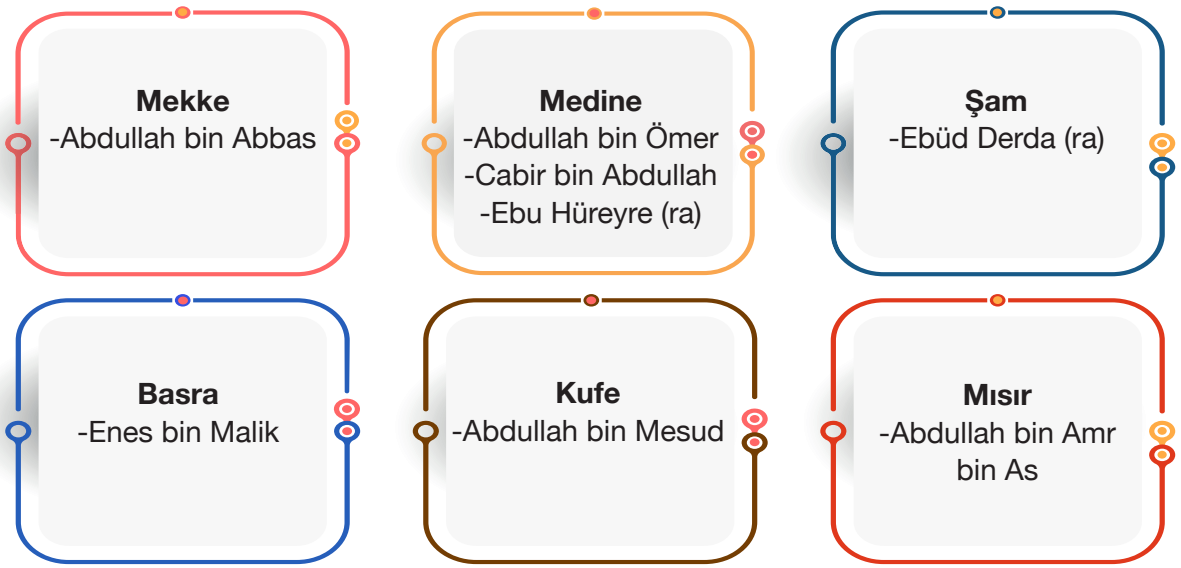
2.1.2. Sahabe Dönemi'nde Hadis

Müslümanlar, Hz. Peygamber hayatta iken dinî konular veya karşılaştıkları bazı durumları bizzat Resulullah'a arz etmiştir. Bu vesileyle söz konusu meselelerde nasıl hareket etmeleri gerektiğini öğrenmişlerdir. Bu durum, Resulullah'ın vefatından sonra da devam etmiştir. Karşılaşılan sorunların çözümü ve Kur'an'ın daha iyi anlaşılması için hadislere başvurulmuştur. Hadis tarihi açısından Resulullah'ın vefat ettiği 11 (632) senesi ile son sahabinin vefat ettiği 110 (728) yıllarını kapsayan zaman dilimi Sahabe Dönemi olarak adlandırılır.[5] Bu dönemden itibaren hadisleri aktaranlar, Hz. Peygamber'in bildirdiklerini bizzat ondan işiten sahabe nesli olmuştur. Sahabe, hadisleri öğrenmenin yanı sıra Resulullah'ı görmeyen kişilere onun sözlerini öğretme sorumluluğunu da üstlenmiştir.

Sahabe nesli, Hz. Peygamber'in vefatından sonra hadis öğrenme ve nakletme faaliyetlerinde birtakım sorunlarla karşılaşmıştır. Hz. Peygamber'in sözlerinin aktarılmasını teşvik etmesine rağmen hadis konusunda yalan bilgi yayılmasıyla ilgili uyarıda bulunması sahabenin hadis aktarımında iki farklı tutum sergilemesine yol açmıştır. Allah Resulü'nün sözlerini işitip anlamını kavrayarak başkalarına aktaranlara dua ettiğini bildiren hadisleri kendilerine rehber edinen sahabiler, öğrendikleri hadisleri farklı ortamlarda yeni nesillere öğretmeye özen göstermiştir. Diğer bazı sahabiler ise Hz. Peygamber'in söylemediği bir şeyi ona isnat etmekten korktukları için sadece ihtiyaç hâlinde hadis nakletmiştir.[6] Her iki durumda da sahabe, hadisişeriflerin aktarılması ve bu ilmin doğru şekilde öğrenilmesinde büyük hassasiyet göstermiştir.

Sahabilerin hadis naklederken gösterdikleri titizlik çeşitli olaylarda kendini göstermektedir. Örneğin Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer, bilmedikleri bir hadis nakledildiğinde karşısındakinden şahit istemişlerdir.[7] Hz. Ali ise bazen hadisi aktaran kişiye bu rivayetin doğruluğuna yönelik yemin ettirmiştir.[8] Söz konusu davranışlar rivayetlerin doğru bir şekilde aktarılmasına dair çabalardır. Sahabilerin bu davranışı sahabe arasında hadisleri koruma konusunda bir hassasiyet ve bilincin olduğunu göstermektedir.

Sahabe nesli ifadesiyle özellikle bu neslin ileri gelenlerinin yaşadığı I. (VII) yüzyılın ilk yarısı kastedilmektedir. Bu dönemde yazılı kültür henüz yeterince gelişmediğinden, hadislerin büyük bir bölümü sözlü olarak aktarılmıştır. Sahabiler Kur'an'ı ezberleme konusunda gösterilen titizliği örnek almış, Hz. Peygamber'in hadislerini hafızalarında tutmuş ve bu hadisleri sonraki kuşaklara öncelikle sözlü olarak aktarmıştır.

Grafik Bilgi 2.1
Farklı şehir ve bölgelerde ilim öğreten sahabilerden bazıları

Sahabiler fethedilen yerleşim yerlerine dağılmış ve buradaki Müslümanlara Kur'an'ı ve Hz. Peygamber'in sünnetini aktarmıştır. Sahabiler, Hz. Peygamber hayattayken bizzat kendisinden duyduklarının yanı sıra birbirlerinden de hadis öğrenmişlerdir. Hatta bazen tek bir hadisi öğrenebilmek için bunu bilen arkadaşlarının yaşadığı şehre yolculuk etmişlerdir.[9] Bu çabalar, zamanla farklı şehirlerde ilim halkalarının oluşmasına vesile olmuş; her şehirde ilim öğreten en meşhur sahabi isimleri kaydedilmiştir.[10]

Ezberin yanı sıra yazıyı iyi bilen bir kısım sahabi, Hz. Peygamber'den işittiklerini kaydetmişlerdir. Elli kadar sahabinin hadis yazdığı tespit edilmiştir.[11] Bunlar içerisinde en meşhurları Abdullah bin Amr bin As'ın *es-Sahifetüs-Sadıka* denilen metni ile Ebu Hüreyre'nin (ra) *es-Sahifetüs-Sahiha* adı verilen hadis nüshalarıdır. Abdullah bin Amr'ın bu metni, kaleme alındığı hâliyle günümüze ulaşmasa da içeriğindeki hadisler Ahmed bin Hanbel'in *el-Müsned* isimli eserinde yer almaktadır.[12] *es-Sahifetüs-Sahiha*'yı ise bizzat Ebu Hüreyre (ra) yazmamış, onun ezberden naklettiği hadisleri öğrencisi Hemmam bin Münebbih kaydetmiştir. Bu metin günümüze ulaşan ilk yazılı hadis metnidir.[13]

Grafik Bilgi 2.2
Sahabe Dönemi'nde hadis aktarımının temel özellikleri

2.1.3.Tâbiin Dönemi'nde Hadis

Tâbii sözcüğünün çoğulu olan **tâbiin,** sahabeden herhangi biriyle mü'min olarak görüşüp ondan ilim alan ve iman üzere ölen kimselere denilmektedir.[14] Hz. Peygamber hayatta iken yaşamış ama onu görememiş kişilere ise muhadram adı verilir.[15] Muhadram denilen kişiler, sahabeyi gördükleri için onlar da tâbiin neslinden sayılırlar. Tâbiin Dönemi, Hz. Peygamber'in vefatı ile başlayıp 180 (796) yılına kadar devam eden süreci kapsamaktadır.[16]

Tâbiin, sahabeden öğrendikleri hadisleri sonraki nesillere aktarmış; hadislerin güvenilir bir şekilde kaydedilmesi için senet sistemini güçlendirmiştir. Bu nesil; ilim öğrendiği sahabinin yanında kalıp rivayetleri ezberlemiş, yeni bilgiler edinmek amacıyla farklı sahabilerin yanına yolculuk etmiş, ezberledikleri hadisleri unutmamak için yazıya geçirmiştir. Hadis yazım faaliyeti ise I (VII) asrın ikinci yarısından sonra hız kazanmıştır.[17]

Hadislerin sözlü ve yazılı aktarımı ile ilgili e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Tâbiin Dönemi'nin öne çıkan başka bir özelliği ise hadisleri rivayet eden kişilerden öğrenmek için farklı beldelere yolculuk yapılmasıdır. Hadis ilmi için yapılan bu yolculuklara **rihle** adı verilir[18] *(Görsel 2.2).* Bu yolculuklar, Sahabe Dönemi'nde yapılmış olsa da Tâbiin Dönemi'nde yoğunluk kazanmıştır. Söz konusu ilim yolculukları geniş İslam coğrafyasında bilgi akışını sağlamıştır. Örneğin Irak'ın Kufe şehrinde yaşayan ve hadis öğrenmek isteyen bir kişi Basra, Mekke ve Medine şehirlerine gittiğinde oradaki ilmi öğrenebilme; Kufe'de öğrendiklerini de buradakilere aktarabilme imkânına kavuşmuştur. Yüzlerce yıl hadis ilminde bölgeler arası bilginin taşınmasına vesile olan bu gelenek, Tâbiin Dönemi sonrasında da artarak muhaddislerin ilim öğrenme ve öğretme aracına dönüşmüştür.[19]

Görsel 2.2
Rihle, hadis öğrenmek için yapılan ilmî yolculuktur.

Grafik Bilgi 2.3
Tâbiin Dönemi'nde hadis aktarımının temel özellikleri

1. Etkinlik

20 dk.

Amaç	Hadislerin sözlü ve yazılı aktarımını tarihsel bağlamsallaştırabilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Sınıfta halka şeklinde oturma düzeni oluşturunuz. 2. Konuşma sırası için bir nesne (kalem, silgi vb.) belirleyiniz. 3. Hadislerin sözlü ve yazılı aktarımı ile ilgili aşağıdaki metni okuyunuz. Sahabe; Hz. Peygamber'i takip etme, ona soru sorma, müzakere, ezberleme ve yazma yöntemlerine başvurarak hadislerin sonraki nesillere aktarılmasını sağlamıştır. Hz. Ömer'in ensardan bir komşusuyla sırayla Resulullah'ın yanına gidip inen ayetleri ve Hz. Peygamber'in konuşmalarını birbirlerine bildirmeleri sahabenin hadisleri öğrenme ve aktarılmasındaki hassasiyetini göstermektedir. (bk. Buhari, "İlim", 27) Sahabe Hz. Peygamber'in vefatından sonra hadislerin öğrenilmesi ve yaygınlaştırılması için çaba harcamaya devam etmiştir. Cabir bin Abdullah'ın kendisi gibi bir sahabi olan Abdullah bin Üneys'in doğrudan Hz. Peygamber'den aldığı bir hadisi bizzat kendisinden duymak için bir ay süren bir yolculuk yaptığı rivayet edilmiştir. (bk. Buhari, "İlim", 20) Tâbiin nesli, sahabenin hadis alanında yaptığı çalışmaları daha ileri bir noktaya taşımıştır. Tâbiin, sahabe ile görüşerek hadisleri toplamış; bu hadisleri çeşitli yönlerden düzenlemiş ve kendi aralarında müzakeresini yaparak toplumda yaygınlaşmasını sağlamıştır. Senet sisteminin geliştirilmesi ile hadislerin sahih ve zayıf şeklinde ayrılarak güvenilir bir şekilde günümüze ulaşması da bu dönemde yapılan çalışmalarla mümkün olmuştur.

	4. Bu metinden hareketle aşağıdaki soruları sırayla cevaplayınız. a) Hadislerin sözlü ve yazılı aktarımında sahabe ve tâbiinin rolü hakkında ne düşünüyorsunuz? b) Hadislerin sözlü ve yazılı aktarımında ne gibi zorluklar yaşanmış olabilir? c) Sahabe ve tâbiinin hadislerin korunmasında gösterdiği çaba dikkate alındığında onların bu emeğine saygılı ve duyarlı olmak için neler yapılabilir? 5. Söz alan arkadaşlarınızın yüzlerine bakarak ve saygılı bir şekilde dinleyiniz.
Değerlendirme	**Hadislerin günümüze ulaşmasını sağlayan sahabe ve tâbiin nesillerinden biri ile karşılaşma fırsatınız olsaydı onlara saygınızı ifade etmek için neler söylerdiniz?**

2. Etkinlik

20 dk.

Amaç	Hadislerin sözlü ve yazılı aktarım yöntemlerini açıklayabilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Öğretmeninizin rehberliğinde beş grup oluşturunuz. 2. Gruplarınızda aşağıdaki soruların cevaplarını size verilen süre içerisinde bir kâğıda yazınız. a) Hadislerin sözlü ve yazılı aktarım yöntemleri nelerdir? b) Günümüzde hadislerin öğrenilme ve öğretilmesinde hangi yöntemler uygulanmaktadır? 3. Grup olarak hazırladığınız cevap kâğıdını sınıf panosuna asınız. 4. Cevap kâğıtlarını inceleyerek diğer grupların kâğıtlarında ve kendi grubunuzun kâğıdında eksik bırakılan bilgileri farklı bir renkte kalem kullanarak ekleyiniz. 5. Grup incelemeleri tamamlandıktan sonra cevap kâğıdınızı alarak sunumunuzu yapınız.
Değerlendirme	**Hadislerin sözlü ve yazılı aktarım yöntemleri ile günümüzdeki hadis öğrenme-öğretme yöntemleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları listeleyiniz.**

Kontrol Noktası

1 ve 2. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

Sahabe, hadisleri Hz. Peygamber'den bizzat işiten ravilerden duymaya önem vermiştir. Resulullah vefat ettikten sonra sünnet ve hadisi toplayıp aktarmaları gereken onlardı. Kendilerinden sonra gelecek nesil, rivayetlerini sağlamlaştırmak için onlara başvuracaktır. Bunun içindir ki onlar hadis öğrenmek, rivayetlerini tahkik etmek ve hadisin senedini sağlama bağlamak amacıyla yolculuk yapmayı zorunlu görmüşler; hadis öğrenme uğruna yaptıkları bu yolculuklarla ilgili işlerini sıkı tutup acele etmişlerdir. Çünkü âlim ve ravi sahabiler fetihlerden sonra muhtelif şehir ve bölgelere dağılmışlardır. Duyduğu bir hadisi öğrenmek isteyen sahabi hadisin ravisinin bulunduğu şehre giderek ve bizzat ravi ile görüşerek hadisi öğreniyordu.

(Âşık, *Sahabe ve Hadis Rivayeti,* 109)

1. Bu metinde sahabe neslinin hangi faaliyetleri hakkında bilgi verilmektedir?

.....

.....

.....

2. Hadislerin öğrenilip aktarılmasında sahabilerin gösterdikleri çabanın önemi nedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Aşağıdaki metinden yararlanarak tabloyu doldurunuz.

3. İslam coğrafyasının genişlemesiyle ortaya çıkan dinî, sosyal ve siyasi kaynaklı gelişmelerin ardından hadis uydurma gibi bazı sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Bunu gören muhaddisler, hadis nakleden kişilere "Bunu kimden duydun?" sorusunu yönelterek hadislerin kaynağını araştırmış ve isnat sistemini kurmuştur. Muhammed bin Sirin, isnat sisteminin başlangıcını şöyle anlatır: "Önceleri isnat sorulmazdı. Fitne ortaya çıkınca 'Ravilerinizin adını bize söyleyin.' denmeye başlandı. Sonrasında da sünnet yolunda olanların hadisleri alındı, bidat ehlinin rivayetleri terk edildi."

(Müslim, "Mukaddime", 5)

Hadis Kaynağını Araştırma Sebepleri	İsnat Sisteminin Önemi
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

2.2. HADİSLERİN TEDVİN VE TASNİFİ

Müslüman olarak tâbiin neslini gören ve iman üzere ölen kimseye **tebeuttâbiin** denir.[20] Tebeuttâbiin nesli hadislerin korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında büyük bir gayret göstermiştir. Bu dönemde yaşayan âlimler, hadislerin tedvin ve tasnifinde önemli bir rol üstlenmiştir. Bu nesilden olan İmam Malik, Süfyan es-Sevri ve Abdullah bin Mübarek gibi âlimler, tedvin ve tasnif sürecinin öne çıkan isimleridir. **Tedvin,** ezberlenmiş veya yazı ile aktarılmış hadis metinlerinin belirli bir sınıflandırma yapılmadan bir araya toplanmasıdır. **Tasnif** ise bir araya toplanmış bu hadislerin daha kolay bulunabilmesi için belirli başlıklar altında düzenlenmesidir.[21]

2.2.1. Tedvin

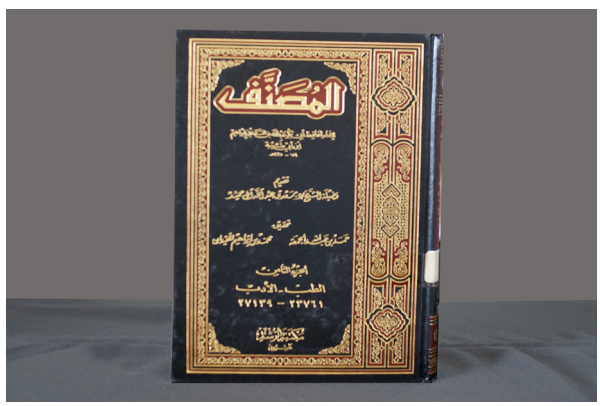
Hz. Peygamber hayatta iken ve onun vefatından sonra sahabe ile tâbiin nesli hadisleri korumak amacıyla çeşitli malzemelere yazmışlardır. Ancak bu metinler, bireysel olarak tutulan notlardan ibaret kalmıştır. O dönemde henüz ezberlenen ve dağınık bir şekilde yazılı olarak kayıt altına alınan hadisleri toplamaya yönelik bir çalışma yapılmamıştır. Tedvin çalışmaları muhaddisin kendisi ve başkaları tarafından nakledilen hadisleri bir araya toplama amacıyla başlamıştır.

Hadis toplamaya dair bireysel gayretler bulunsa da Emevi Devleti'nde yöneticiler resmî olarak hadislerin tedvinine ön ayak olmuşlardır.[22] İlk tedvin çabası hicri 65-85 yılları arasında Mısır valisi Abdülaziz bin Mervan tarafından gerçekleştirilmiştir.[23] Abdülaziz'in bu çabası bir sonuca ulaşamasa da hadislerin resmen tedvin edilmesi gerektiği fikrini oluşturmuştur. Hadislerin resmî olarak ilk tedvini ise Emevi halifesi Ömer bin Abdülaziz'in idareciliği zamanında yapılmıştır. O, hadislerin kaybolma ihtimalini göz önünde bulundurarak bu rivayetlerin tedvin edilmesine dair valilerine talimat vermiş; Ebu Bekir bin Hazm'a şöyle emretmiştir: "Resulullah'ın hadisinden bulduklarını yaz. Çünkü ben, ilmin yok olmasından ve âlimlerin ölüp gitmesinden endişe ediyorum..."[24]

Ömer bin Abdülaziz'in talimatı ile hadislerin tedvinine iki muhaddis tarafından başlanmıştır. Bunlar, Ebu Bekir bin Hazm ve İbni Şihab Zühri'dir. Ebu Bekir yaptığı çalışmayı bitirememiş, kendisinin topladıkları da bir süre sonra kaybolmuştur.[25] Hadislerin tedvini konusunda en dikkat çeken muhaddis Zühri olmuştur. Aslında Zühri, hadis ilmini öğrenmeye başladığı zamandan itibaren öğrendiği tüm hadisişerifleri ve bununla birlikte sahabe ile tâbiin neslinin dinle ilgili sözlerini kayıt altına almıştır.[26] Zühri hadisleri ilk tedvin eden kişinin kendisi olduğunu belirtir. Tedvin faaliyetinin sürecini "Ömer bin Abdülaziz bize sünneti toplamamızı emretti. Biz de bunları defterlere yazdık. O da hâkimiyeti altında bulunan her bölgeye onlardan bir defter gönderdi.."[27] şeklinde açıklamıştır.

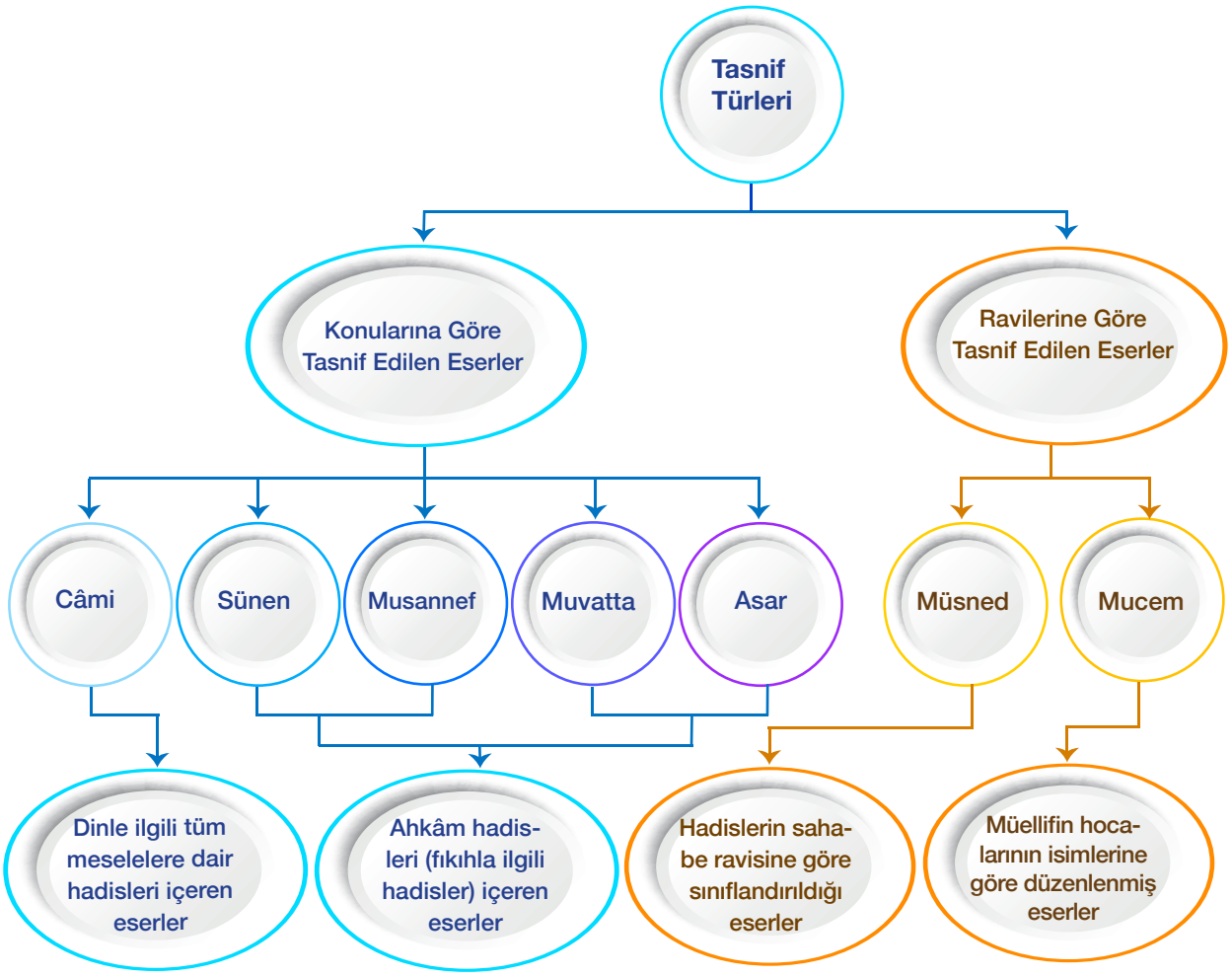
2.2.2. Tasnif

Ömer bin Abdülaziz'in talimatıyla başlayan çalışmalar neticesinde hadisler bir araya toplanmıştır. Ancak rivayetlerin karışık şekilde kaydedilmesi ihtiyaç duyulan hadisi bulmayı zorlaştırmıştır. Bu sebeple muhaddisler hadisleri konularına veya ravilerine göre sınıflandırarak çeşitli eserler telif etmişlerdir. Bu tasnif faaliyetini yapan muhaddislere musannif, bu şekilde oluşturulmuş eserlere de musannef denir[28] *(Görsel 2.3).*

Görsel 2.3
Abdürrezzak bin Hemmam'ın ilk tasnif edilen hadis kitaplarından olan el-Musannef isimli eseri

Musannef kelimesinin iki anlamı vardır. Birincisi, tasnif edilmiş eserlere verilen genel isimdir. İkincisi ise konularına göre tasnif edilen eserler içerisinde yer alan ayrı bir türdür. Konularına göre tasnif edilmiş eserler içerisinde tüm konuları ele alan kitaplar **câmi**, ahkâm hadislerini içeren eserler de **sünen** olarak adlandırılır. Sahabe ravilerine göre tasnif edilmiş eserlere ise **müsned** denir.[29]

Grafik Bilgi 2.4
Tasnif çalışmalarına verilen isimler ve açıklamaları

İslam dünyasının tamamında ilk tasnif edilen esere dair kesin bir bilgi olmasa da o dönemdeki İslam şehirlerinde ilk musannifler tespit edilebilmiştir. Söz konusu musanniflerden on iki muhaddisin ismi sayılmış[30] fakat bu âlimlerin yazdıklarından sadece iki tanesi günümüze ulaşabilmiştir. Bunlardan biri Mamer bin Raşid'in *el-Câmi* isimli eseri, diğeri Malik bin Enes'in *el-Muvatta* adlı kitabıdır.

2.2.3. Kütübisitte ve Kütübütisa

Hadislerin tasnifine yönelik pek çok eser kaleme alınmıştır. Bunlardan altı tanesi Müslümanlar tarafından daha fazla rağbet edilen hadis kitapları olarak ön plana çıkmıştır. Bunda bahsi geçen eserlerin sahih hadisleri içermeleri, kullanışlı, tertipli olmaları gibi özellikler belirleyici olmuştur. Söz konusu özellikleri sebebiyle ön plana çıkan altı kitaba ***Kütübisitte*** adı verilmiştir. Bu eserler, yazıldıktan bir süre sonra yoğun ilgi görmeye başlamıştır. *Kütübisitte*'ye dâhil olan eserler yüzyıllar boyunca ilim meclislerinde okunmuş ve bu kitapların çeşitli açılardan incelenmesine yönelik birçok eser yazılmıştır.

3. Etkinlik

20 dk.

Amaç	Tedvin ve tasnif dönemlerinin benzer ve farklı özelliklerini tespit edebilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Öğretmeninizin rehberliğinde beş grup oluşturunuz. 2. Grup arkadaşlarınızla hadislerin tedvin ve tasnif dönemi hakkında konuşarak notlarınızı gözden geçiriniz. 3. Grup olarak bir sayfayı iki sütuna bölüp bir sütuna tedvin ve tasnif döneminin benzer özellikleri, diğer sütuna ise tedvin ve tasnif döneminin farklı özellikleri başlıklarını atınız. 4. Öğrendiğiniz bilgileri sentezleyerek grupta tartışınız, tedvin ve tasnif döneminin benzer ve farklı özelliklerini belirleyip aşağıdaki tabloya yazınız.
Değerlendirme	**Etkinlik sonunda gruplara ait listeleri karşılaştırarak ortak olanların bulunduğu yeni bir benzerlik/farklılık listesi oluşturunuz ve listeyi sınıf panosuna asınız.**

Tedvin ve Tasnif Döneminin Benzer Özellikleri	Tedvin ve Tasnif Döneminin Farklı Özellikleri

Buhari (öl. 256/870)

- 194 (810) senesinde Buhara şehrinde dünyaya geldi.
- 10 yaşındayken hadis ilmini öğrenmeye başladı.
- Küçük yaştan itibaren hadis toplamak için birçok şehri dolaştı.
- Sahih hadisleri toplayan ilk muhaddistir.
- 256 (870) senesi Ramazan Bayramı gecesinde Semerkant şehrine giderken vefat etti.
- Kabri, vefat ettiği yer olan Özbekistan sınırları içerisindedir.

Müslim (öl. 261/875)

- 206 (821-822) senesinde Nişabur'da dünyaya geldi.
- 12 yaşında hadis öğrenmeye başladı. Buhari ve Ahmed bin Hanbel'in talebesidir.
- Sahih hadisleri toplayan ikinci muhaddistir. Bu özelliğinden dolayı Buhari ile birlikte şeyhayn olarak anılmıştır.
- 261 (875) senesinde Nişabur'da vefat etti.
- Kabri İran'ın Nişabur şehrindeki Nasrabad Kabristanı'ndadır.

Tirmizi (öl. 279/892)

- 209 (824) yılında bugünkü Özbekistan sınırlarında yer alan Tirmiz şehrinde dünyaya geldi.
- 15-16 yaşlarında hadis öğrenmeye başladı.
- Buhari, Müslim ve Ebu Davud'un öğrencisidir.
- 279 (892) senesinde Tirmiz'de vefat etti.

Ebu Davud (öl. 275/889)

- 202 (817-818) yılında günümüzde İran ile Afganistan arasındaki sınır bölgesi olan Sicistan'da dünyaya geldi.
- Ahmed bin Hanbel'in öğrencisi, Tirmizi'nin hocasıdır.
- 275 (889) senesinde bugünkü Irak topraklarında yer alan Basra şehrinde vefat etti.

Nesai (öl. 303/915)

- 215 (830) senesinde Horasan bölgesindeki Nesa'da doğdu.
- 15 yaşında hadis öğrenmeye başladı.
- 303 (915) yılında Filistin bölgesindeki Remle'de vefat etti. Kabri Kudüs'tedir.

İbni Mace (öl. 273/887)

- 209 (824) senesinde dünyaya geldi.
- 15 veya 20 yaşında hadis öğrenmeye başladı.
- 273 (887) yılında vefat etti.

▲

Grafik Bilgi 2.5
Kütübisitte müellifleri ve bu müelliflere ait eserler[31]

el-Camiü's-Sahih

- Buhari'nin sahih hadisleri topladığı kitabıdır. Bu şekilde yazılmış ilk eserdir.
- Câmi türü bir eserdir.
- Kur'an'dan sonra en güvenilir kitap kabul edilir.
- İçerisinde 9.082 hadis bulunmaktadır.

el-Camiü's-Sahih

- Müslim'in sahih hadisleri topladığı kitabıdır.
- Câmi türü bir eserdir.
- Buhari'nin eseriyle birlikte *Sahihayn* şeklinde isimlendirilir.
- Eserin en önemli özelliği kaydedilen her bir hadisin tüm isnatları ile verilmesidir.
- İçerisinde 7.581 hadis vardır.

el-Camiü's-Sahih

- Fakihlerin hüküm verirken delil olarak kullandığı hadislerin Tirmizi tarafından toplandığı eserdir.
- Câmi türünde olup içinde fıkıhla ilgili hadislerin çokluğu sebebiyle sünen türü içinde de yer almaktadır.
- İçeriğindeki hadisler sahih olmakla beraber dikkat çekmek amacıyla bazı zayıf hadislere de yer verilmiştir.
- Tirmizi, kaydettiği hadislerin ardından değerlendirmelerde bulunmuştur.
- İçerisinde 3.956 hadis yer almaktadır.

es-Sünen

- Ebu Davud'un ahkâm (fıkhi hükümler) hadislerini topladığı eseridir.
- Sünen türü bir eserdir.
- Sahih hadisler bulunmakla beraber dikkat çekmek amacıyla az sayıda zayıf hadise de yer verilmiştir.
- İçerisinde 4.800 hadis yer almaktadır.

es-Sünen

- Nesai'nin ahkâm hadislerini topladığı eseridir. Sünen türüdür.
- Müellif, *es-Sünenü'l-Kübra* isimli başka bir eserindeki hadislerin en sahihlerini seçerek telif etmiştir. Bu sebeple *el-Mücteba* (seçilmiş) şeklinde de isimlendirilir.
- Sünen türü eserler içerisinde en az zayıf hadis içeren kitaptır.
- İçerisinde 5.758 hadis yer almaktadır.

es-Sünen

- İbni Mace'nin ahkâm hadislerini topladığı eseridir. Sünen türüdür.
- *Kütübisitte* içerisinde en fazla zayıf hadis bu kitapta bulunur.
- Tertibi güzel, tekrarı azdır.
- İçerisinde 4.341 hadis yer almaktadır.

Kütübisitte dışında hadisleri derleyen pek çok eser bulunmaktadır. Bu eserlerden üç tanesi, içerisindeki rivayetlere özel bir değer verilmesi ve üzerine birçok çalışma yapılmasıyla ön plana çıkmıştır. Altı kitaptan oluşan *Kütübisitte*'ye bu eserlerin de eklenmesiyle yeni bir kavram ortaya çıkmıştır. Bu eserler, dokuz temel hadis kitabı anlamına gelen ***Kütübitisa*** ismiyle bilinir hâle gelmiştir.[32]

Grafik Bilgi 2.6
Kütübisitte'ye eklenerek Kütübitisa diye isimlendirilen eserler

Malik bin Enes
- 93 (712) senesinde Medine'de dünyaya geldi.
- Maliki mezhebinin imamıdır.
- Medine'de genç yaşta hadis öğretimine başlamıştır.
- 179 (795) senesinde 86 yaşında vefat etmiştir. Kabri, Cennetü'l-Baki Kabristanı'ndadır.

el-Muvatta
- Malik bin Enes'in yazdığı bu eser, ilk tasnif edilmiş kitaplardandır.
- Fıkıh konularına göre başlıklandırılmıştır.
- Malik bin Enes bu eserinde sahih rivayetleri derlemiştir.
- Eserde 11.720 hadis bulunmaktadır.
- Bazı âlimler, bu eseri İbni Mace'nin *es-Sünen*'i yerine *Kütübisitte*'nin altıncı kitabı kabul etmişlerdir.

Ahmed bin Hanbel
- 164 (780) yılında Bağdat'ta dünyaya geldi.
- 15-16 yaşlarında hadis eğitimine başladı.
- Fıkıh alanında Hanbeli mezhebinin imamıdır.
- Kendisinden hadis öğrenen 500'e yakın talebesinin yanı sıra 5.000 kadar kişinin onun ilminden faydalandığı söylenir.
- 241 (855) yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.

el-Müsned
- Ahmed bin Hanbel'in müsned türünde olan ve hadisleri sahabi ravisine göre sınıflandırdığı eseridir.
- Günümüze ulaşan en geniş hacimli hadis eseridir.
- İçerisinde 27.500 hadis bulunur.

Darimi
- 181 (797-798) senesinde dünyaya gelmiştir. Semerkantlıdır.
- *Kütübisitte* yazarlarından Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi ve Nesai'nin hocasıdır.
- 255 (869) yılında Merv'de vefat etmiştir.

es-Sünen
- Darimi'nin ahkâm hadislerini topladığı eseridir.
- Sünen türünün ilk örneklerindendir.
- Eserde 3.500 hadis bulunmaktadır.
- Bazı hadis âlimleri, bu eseri İbni Mace'nin *es-Sünen*'i yerine *Kütübisitte*'nin altıncı kitabı kabul etmişlerdir.

Hadislerin tedvin ve tasnifi ile ilgili e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Hz. Peygamber, tebliğ görevinin yanı sıra Kur'an'ı açıklamak ve uygulayarak öğretmek için de gönderilmiştir. Dolayısıyla onun söz ve davranışları gerek ezber yoluyla gerekse çeşitli kitaplara kaydedilerek günümüze kadar ulaşmıştır. Bu durum, İslam'ın daha doğru anlaşılması bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca bahsedilen eserlerde musannifler, hadisleri sıralamadan önce başlıklarda bazen bir ayete yer vermiş veya nakledilen hadisleri bir ayetle ilişkilendirmiştir. Musanniflerin bu davranışı, Kur'an'ı doğru bir şekilde anlama yolunda önemli bir adım olmuştur.

Kontrol Noktası

Aşağıda bir genel ağ sayfasının görüntüsü verilmiştir.

www.

Hakkında | **Forum** | Belgeler

Konuyu Başlatan — 10 Ocak 19.17'de gönderildi.

Oğuzhan: Merhaba arkadaşlar!
Hadislerin tedvin ve tasnifi ile ilgili tarihî süreci açıklayan bir ödev hazırlamam gerekiyor. Bilgisi olan arkadaşlar yardımcı olabilir mi? Şimdiden herkese teşekkür ederim.

Esra: Tedvin ne demek? — 10 Ocak 21.33'te gönderildi.

Oğuzhan: Hadis metinlerinin belli bir sınıflandırmaya tabi tutulmadan yazılıp derlenmesine tedvin denir. Hadisleri ve hadisle ilgili bilgileri belli bir sınıflandırmaya göre düzenlemeye tasnif, tasnif yoluyla meydana getirilen eserlere de musannef denir. — 10 Ocak 21.45'te gönderildi.

Kadir: Bildiğim kadarıyla sahabe zamanında tedvin yapılmamıştır. — 11 Ocak 10.15'te gönderildi.

Nazlı: Sahabe ve tâbiîn zamanında tedvin yapılmaz olur mu? Ancak bu konuda herkes müstakil hareket etmiştir. — 11 Ocak 20.36'da gönderildi.

Sadık: Tedvin faaliyeti ilk olarak sahabe döneminin ikinci yarısında yapılmıştır. Emeviler zamanında tedvin çalışmaları sürdürülmüştür. — 11 Ocak 22.01'de gönderildi.

Sevgi: Tedvin esnasında Zührî'nin yönlendirmesiyle fiilî sünnetler de kaydedilmiştir. Hicri ikinci asırda hadislerin tasnifi yapılmaya başlamıştır. — 13 Ocak 08.03'te gönderildi.

Aslıhan: Tasnif döneminin ilk zamanlarında hadisler uzunluklarına göre sıralanmıştır. Ödevinize bunu eklemeyi unutmayın. — 13 Ocak 16.39'da gönderildi.

Sevgi: Tasnif döneminden günümüze ulaşan en eski derleme Mamer bin Raşid'in (öl. 153/770) *el-Câmi* isimli eseridir. — 13 Ocak 19.05'te gönderildi.

Buna göre aşağıdaki ifadelerden hangilerine ulaşılabilir? İşaretleyiniz.

- **I.** Nazlı'nın cevabı yanlış olduğu için Sadık itiraz etmiştir.
- **II.** Konu ile ilgisiz cevaplar da verilmiştir.
- **III.** Tedvin döneminde hadisler karışık şekilde bir araya getirilmiştir.
- **IV.** Aslıhan'ın cevabının ödeve yazılması doğru olmayacaktır.
- **V.** Sevgi'nin yazdığı cevaplar doğrudur.
- **VI.** Tedvin öncesi dönemde de konularına göre yazılmış hadisler bulunmaktadır.
- **VII.** Hadisler konularına veya ravilerine göre sınıflandırıldığında tasnif yapılmış olur.

2.3. TEDVİN VE TASNİF SONRASI HADİS ÇALIŞMALARI

Hadisleri tasnif etmeye yönelik çalışmalar II. (VIII) asırda başlamış, III. (IX) yüzyılda ise yoğunluk kazanmıştır. Hadis âlimleri, kendilerine ulaşan hadislerin tamamına yakınının çeşitli eserlerde tasnif edilmesi nedeniyle bu alanda yeni çalışmalara yönelmişlerdir. Bu vesileyle III. (IX) yüzyılın ortaları ile IV. (X) yüzyıldan itibaren rivayet geleneği devam etse de hadisleri senet, metin, rivayet, ravi ve içerik olarak farklı açılardan incelemeye başlamışlar ve yeni edebî türler oluşturmuşlardır.

Tedvin ve tasnif sonrası dönemde hadisleri konularına göre tek bir kitapta derleyen çeşitli çalışmalar vardır. Örneğin iyiliğe teşvik edip kötülükten sakındıran (emir bilmaruf nehiy anilmünker) hadisler *et-Tergib ve't-Terhib* isimli eserler içerisinde toplanmıştır. Münziri'nin *et-Tergib ve't-Terhib* adlı eseri, klasik hadis kaynaklarından seçilen dinin emir ve yasaklarını içeren beş binden fazla hadisin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Senetlerinde de sahabi dışındaki ravilere yer verilmemiştir. Eser; düzeni, rivayet tercihi, hadislerin güvenilirlik derecesinin belirtilmesi gibi özelliklerle İslam dünyasında dikkat çekmiştir.[33]

Hz. Peygamber'in teşviklerinin sonucu hadis ezberlemeye yönelik yazılan çok sayıda eser vardır. Bu eserlerden en yaygın olanları çeşitli konulara ait kırk hadisin derlendiği kitaplardır. İçeriğindeki hadislerin ezberlenmesi düşüncesiyle oluşturulan bu derleme geleneği günümüzde de devam etmektedir. Bu konuda en bilinen hadis kitaplarından biri Türkçeye *Kırk Hadis* adıyla çevrilen Nevevi'nin *el-Erbaune'n-Nebeviyye* isimli çalışmasıdır.[34]

Temel hadis kaynakları olarak değerlendirilen *Kütübisitte* üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Söz konusu alanda içlerinden hadisleri seçerek derleme, açıklama veya konuyla ilgili eserde bulunmayan rivayetleri toplama şeklinde çok sayıda telif çalışması vardır. Nevevi'nin çoğunu *Kütübisitte'*den seçerek yazdığı hadislerden oluşan *Riyazü's-Salihin* isimli kitabı konuya örnek verilebilir. 1.900 civarında hadisin yer aldığı bu eser, her Müslüman'ın yaşamında rahatlıkla okuyup uygulayabileceği rivayetlerden oluşmaktadır.

Hadis metinlerini doğru şekilde anlamayı sağlayan çalışmalar da yapılmıştır. Bir hadis eserindeki veya belirli bir konuya dair rivayetlerin detaylı açıklaması şeklinde yazılan bu eserlere şerh adı verilir. Şerh türü kitapların daha çok *Kütübisitte*'deki eserler üzerine yazıldıkları görülmektedir.[35] *Hadislerle İslam* adlı eser hadisleri şerh etme çabalarının günümüze olan yansımalarındandır.

Sıra Sizde

Aşağıda karekodda verilen videoyu izleyerek soruyu cevaplayınız ve cevabınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

Tedvin ve tasnif sonrası yapılan hadis çalışmaları ile ilgili videoya bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Kurtuluş Savaşı'nda kurulan ilk mecliste Kur'an ve sünnet ile ilgili alınan kararın sebeplerini tedvin ve tasnif sonrası dönemde yapılan çalışmaların önemi bağlamında açıklayınız.

4. Etkinlik

30 dk.

Amaç

Tedvin ve tasnif sonrası hadis çalışmalarını ve önemini açıklayabilme

Yönerge

Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.

1. Öğretmeninizin rehberliğinde beş grup oluşturunuz.
2. Aşağıdaki metni okuyunuz.

Hadislerin tedvin ve tasnifinden sonra Müslümanların hadisleri daha iyi anlayıp hayatlarında uygulayabilmeleri için çeşitli eserler yazılmıştır. Bu bağlamda temel hadis eserleri dilimize çevrilmiş ve on dokuzuncu yüzyılın sonlarına gelindiğinde kırk hadis, bin bir hadis, *Zübdetü'l-Buhari, Tecrid-i Sarih, Riyazü's-Salihin* gibi eserler kültürümüze kazandırılmıştır. 1960-70'li yıllardan itibaren temel hadis kaynaklarının çevirisi hızlanmıştır. Daha ziyade İslam'ı ana kaynaklarından öğrenme niyetiyle hareket edenlerin kullandığı tercüme hadis kitaplarının çeviri tekniği, dil kullanımı ve anlaşılırlık yönünden oldukça sorunlu oldukları görülmüştür. Çevirilerden kaynaklanan bu eksiklikler hadis ve sünnetin doğru anlaşılmasını engellemekle kalmamış; sünnetin yanlış anlaşılmasına, hatalı istidlal ve yorumlara da sebebiyet vermiştir. Ayrıca bazı hatalı çevirilerin hadis ve sünnet hasımlarının eline malzeme verdiği tespit edilmiştir. Bu noktada ayetleri anlayabilmek için tefsirlere başvurmanın önemi kadar hadisleri anlayabilmek için şerh eserlerden yararlanmanın önemi de ortaya çıkmıştır.

(Özafşar vd., *Hadislerle İslam,* 1/95)

3. Bu metne göre aşağıdaki soruları grup arkadaşlarınızla istişare ederek cevaplayınız.
   a) Tedvin ve tasnif sonrası hadis çalışmalarının temel amacı nedir?
   b) Hadis şerhlerinin Müslümanlar için önemini tartışınız.
4. Tedvin ve tasnif sonrası yapılan çalışmalarla ilgili aşağıdaki tabloyu örnekteki gibi doldurunuz.

Çalışma Türü/Eser	Tedvin ve Tasnif Sonrası Çalışmaların İçeriği
Şerh	Hadislerin detaylı açıklamaları

5. Bir grup sözcüsü seçiniz.
6. Gruplarınızda tedvin ve tasnif sonrası çalışmalarla ilgili ulaştığınız çıkarımları grup sözcünüz aracılığıyla diğer gruplarla paylaşınız.

Değerlendirme

Tedvin ve tasnif sonrası yapılan çalışmaların konusu ve önemine ilişkin kısa bir metin yazınız.

Kontrol Noktası

Aşağıdaki 1-3. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

1. Tedvin ve tasnif sonrası hadis çalışmalarının yoğunlaştığı alanlar nelerdir?

2. Tedvin ve tasnif sonrası yapılan çalışmaların Müslümanlar için önemini açıklayınız.

3. Hadisleri konularına göre tek bir kitapta derleyen çalışmalara verilebilecek örnekler nelerdir?

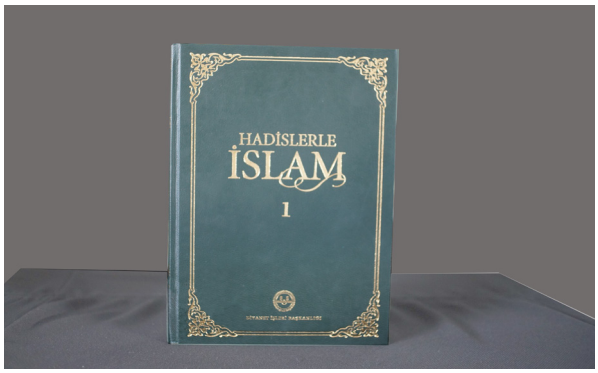
4. soruyu tablo üzerinde cevaplayınız.

4. Aşağıda verilen ifadelerin başına ilişkili olduğu çalışma türü ya da eserin harfini yazarak eşleştiriniz. Karşılığı olmayan çalışma türü ya da eserle ilgili ifadeyi siz yazınız.

	İfadeler	Çalışma Türü/Eser
( )	*Kütübisitte'*den seçerek yazılan hadislerden oluşan eser	**a)** *el-Erbaune'n-Nebeviyye* **b)** et-Tergib ve't-Terhib **c)** *Riyazü's-Salihin* **ç)** Şerh
( )	Bir hadis eserindeki hadislerin detaylı açıklaması şeklinde yazılan eserler	
( )	İyiliğe teşvik edip kötülükten sakındıran hadislerin yer aldığı çalışmalar	
( )		

2.4. HADİS KAYNAKLARINDA İMAN

Hadis âlimleri, Allah Resulü'nün hadislerini aslına uygun bir biçimde aktarmaya çalışmış ve sünnetin ilke ve değerlerinin yaşanabilmesi için çaba göstermişlerdir. Hadislerdeki mesajların herkesin anlayabileceği şekilde açıklanması ve günlük hayata taşınması için de bazı çalışmalar ortaya konmuştur. Yakın dönemde Resulullah'ın çağlar üstü örnekliğini yalın ve anlaşılır bir dille günümüz insanına ulaştırmayı amaçlayan, Müslümanların ihtiyaçlarını dikkate alan *Hadislerle İslam* eseri bu önemli çalışmalardan biridir *(Görsel 2.4).* Bu eserde konular, Kur'an ayetleri ve ilgili tüm rivayetler doğrultusunda bütüncül olarak ele alınmıştır.

Görsel 2.4
Hadislerle İslam eserinde yer alan bilgiler Kur'an-ı Kerim'e ve on dokuz hadis kitabına dayanmaktadır.

Hadis kitaplarında imanla ilgili hadislere "İman Kitabı" ya da "Kitabül İman" başlığı altında yer verilir. Bu bölümler, genellikle kitapların başlarında bulunur. Benzer şekilde *Hadislerle İslam* kitabında hadisler belirli konular etrafında sistemli ve düzenli bir şekilde sınıflandırılmıştır. Bu düzenleme sayesinde iman konusuna dair bir hadise ulaşmak oldukça kolaylaşmaktadır. Kitabın içindekiler bölümünde yer alan "İman" başlığına bakılarak aranan hadisle ilgili sayfa bulunur. Bu bölümde imanın tanımı, şartları, kalp ve davranışla olan ilişkisi gibi konulara dair hadisler yer almaktadır. Her bir hadis hem Arapça metni hem Türkçe çevirisiyle sunulmuş, hadislerin ilgili olduğu konular hakkında altında açıklayıcı bilgilere de yer verilmiştir. Kitabın bu özelliği sayesinde okuyucu, aradığı hadisle birlikte diğer hadisler hakkında da bilgi edinerek iman konusunu bütüncül bir bakış açısıyla öğrenmiş olur.

Hadislerle İslam eseri hakkında verilen e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Hadislerle İslam'ın dijital ortamdaki sayfasına bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Sıra Sizde

Aşağıdaki 1-3. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız ve cevaplarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. *Hadislerle İslam* eserinin sahip olduğu özellikler nelerdir?

2. *Hadislerle İslam* eserini oluşturan bölümler nelerdir?

3. *Hadislerle İslam* eserinin Müslümanlar için sağladığı katkılar nelerdir?

Cilt	Bölüm	Konu Başlığı
1. Cilt	Giriş İstiaze, Besmele, Hamdele, Salvele	İstiaze, besmele, hamdele, salvele
	1. Bölüm Allah, Âlem, İnsan ve Din	Allah'ın (cc) birliği, sıfatları, melek, cin, şeytan, insan, ruh, nefis, güneş, ay, yıldızlar, zaman, dünya, kulluk vb.
	2. Bölüm Bilgi	Bilgi, vahiy, tefsir, sünnet, fıkıh, bilgi ahlakı, feraset, rüya vb.
	3. Bölüm İman	İman esasları, mümin, münafık, şirk, rızık, bereket, nazar vb.
2. Cilt	4. Bölüm İbadet	Dua, şükür, zikir, tevbe, abdest, namaz, oruç, zekât, hac vb.
3. Cilt	5. Bölüm Ahlak	Güzel ahlak, kalp, merhamet, doğruluk, tevazu, hayâ, cömertlik, yardımseverlik, kardeşlik, dünya ve ahiret vb.
4. Cilt	6. Bölüm Sosyal Hayat I	Aile, nikâh, kadın, mahremiyet, çocuk, toplumsal hayat, komşu hakkı, dostluk, cihat, gazilik, şehitlik vb.
5. Cilt	6. Bölüm Sosyal Hayat II	Ticaret ahlakı, alışveriş adabı, helal ve haram, borç, ortaklık, hayvan hakları, miras, yemin, kefaret vb.
6. Cilt	7. Bölüm Tarih ve Medeniyet I	Peygamberler, geçmiş ümmetler, Cahiliye Devri, Hz. Peygamber'in özellikleri, muhacir, ensar vb.
7. Cilt	7. Bölüm Tarih ve Medeniyet II	Siyer konuları, tıp, şehirler, vatan ve memleket sevgisi, çevre, su, şehir ve ev, vakıflar, beslenme, sağlık, giyim kuşam, şakalaşma, bayram, yolculuk, resim ve heykel, güzellik ve sanat vb.
	8. Bölüm Ebedî Hayat, Ahiret	Ölüm, kabir, gelecek zaman, kıyamet, ahiret, şefaat, cehennem, cennet vb.

Grafik Bilgi 2.7
Hadislerle İslam eserine ait bölüm ve bazı konu başlıkları

5. Etkinlik

30 dk.

Amaç	Hadis kaynaklarını imanla ilgili hadis rivayetlerinde kullanabilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Ders öncesi sınıfta hazır edilen *Hadislerle İslam* kitabından iman esaslarıyla ilgili hadisleri tespit ediniz. 2. Bulduğunuz hadislerden on tanesini seçiniz. 3. Seçtiğiniz hadislerde geçen olay/şahıs/yer/konu/kavramları belirleyiniz. 4. Hadisleri içeriklerine göre sınıflandırınız. 5. Hadislerin içeriğiyle ilgili çıkarımlarda bulununuz. 6. Aşamalı olarak ikili, dörtlü ve sekizli gruplar oluşturunuz. 7. Konu ile ilgili yapılan çıkarımları oluşturduğunuz gruplara sununuz. 8. Sunulan çıkarımları grup üyelerinden ekleme ve dönütler alarak benzer temalarda birleştiriniz. 9. İman esaslarıyla ilgili hadislerden ulaştığınız çıkarımlarla bir kavram haritası oluşturunuz.
Değerlendirme	**İman ile ilgili hadislerde öne çıkan üç önemli ilkeyi öğrendiklerinizden hareketle yazınız.** ....

Kontrol Noktası

Hadis kaynaklarında iman konusuyla ilgili aşağıda verilen öğrenme günlüğünü doldurunuz.

Ad Soyad:	**Tarih:**

Hangi yeni bilgileri edindim?

Öğrendiklerim beni nasıl ve neden etkiledi?

Öğrendiklerimden sonra hayatımda neleri değiştireceğim?

2.5. HADİSLERDEN MESAJLAR: İMAN

حَدَّثَنِي أَبِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ، إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعَرِ، لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ، حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخِذَيْهِ وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنِ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا"، قَالَ: صَدَقْتَ... وَيُصَدِّقُهُ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ، قَالَ: "أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ"، قَالَ: صَدَقْتَ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ، قَالَ: "أَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ"، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ، قَالَ: "مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ..."

Hz. Ömer anlatıyor: Bir gün Resulullah'ın yanında oturuyorduk. Bir adam çıka geldi. Elbiseleri bembeyazdı. Saçları simsiyahtı. Üzerinde bir yolculuk izi görülmüyordu. Aramızda onu tanıyanımız da yoktu. Resulullah'ın huzurunda oturdu. Dizlerini onun dizlerine yasladı. Ellerini de dizlerinin üzerine koydu. (Aralarındaki konuşmanın ardından adam gidince Hz. Peygamber, gelenin Cebrail olduğunu ve onlara dini öğretmek için geldiğini belirtmiştir.) Konuşmaları şu şekildedir:

Cebrail: Ey Muhammed! Bana İslam'ı anlat.

Resulullah: İslam, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in (sav) Allah'ın Resulü olduğuna şehadet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekât vermen, ramazan orucu tutman, gücün varsa Kâbe'yi haccetmendir.

Cebrail: Doğru söyledin. İman nedir? Onu tarif et.

Resulullah: İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, hayır ve şerriyle kadere iman etmendir.

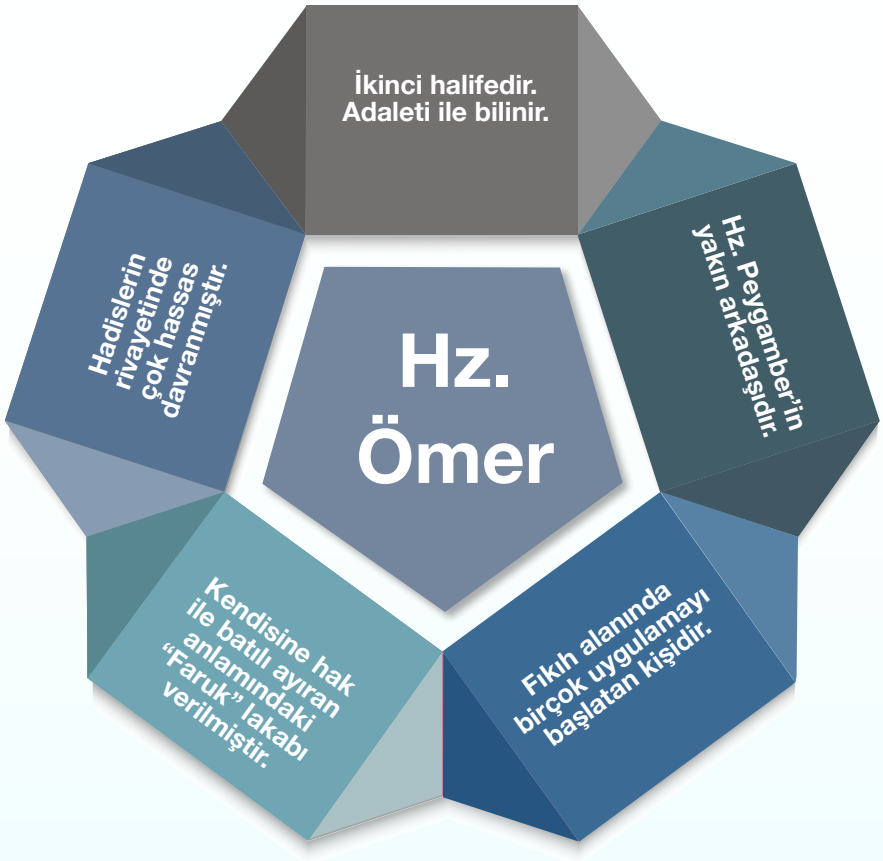
Cebrail: Doğru söyledin. İhsan nedir? Bana onu anlat.

Resulullah: İhsan, Allah'a O'nu görüyormuş gibi kulluk etmendir. Sen O'nu görmesen de O, seni görür.

Cebrail: Bana kıyametin ne zaman kopacağını söyle.

Resulullah: Kendisine soru yöneltilen, sorandan daha bilgili değildir...

(Müslim, "İman", 1)

Grafik Bilgi 2.8
Hadisin ravisi[36]

Hz. Ömer'den rivayet edilen söz konusu hadisişerifte genel olarak dinin temel unsurlarına vurgu yapılmıştır. Müslümanlara küçük yaşlardan itibaren öğretilen İslam'ın ve imanın şartlarının neler olduğunu Hz. Peygamber, kendisine sorulan sorular vasıtasıyla bildirmiştir.

Müslüman olduğunu beyan eden bir kişi namaz, oruç, zekât, hac gibi fiilî ibadetleri yerine getirmekle yükümlüdür. Kulun üzerine farz kılınan bu ibadetlerde samimi bir şekilde Rabb'ine yönelmesi ve O'na niyazda bulunması çok kıymetlidir.

Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet **"Ey iman edenler!"** hitabıyla başlar. Çünkü iman etmek, Müslüman'a bazı sorumluluklar yükler. Allah'a (cc) gönülden iman eden bir kul; O'nun meleklerine, gönderdiği peygamberlere, kitaplara, ahiret gününe ve kadere iman etmekle de mükelleftir. Bunlardan birisini dahi inkâr etmemelidir. İmanın şartlarının her birine iman edip tasdik etmek kulun üzerine farzdır.

Allah (cc) **"Ben, cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."**[37] buyurmaktadır. Kulluk, imanın yanı sıra ibadet ve ahlakı da beraberinde getirir. İman kadar amel de önemlidir. Bu hususta kul, Yüce Allah'ın kendisinden haberdar olduğunu bilmeli ve kendisini de Allah'ı (cc) görüyor gibi düşünerek şuurlu bir şekilde hareket etmelidir. Çünkü Allah Teala hayat sahibi, her şeyi bilen, işiten ve görendir. Yüce Allah, kullarından bir an bile gafil değildir. Bunun için Müslüman, Allah'ın (cc) hoşnut olmayacağı iş ve fiillerden uzak durmalıdır.

Ahirete iman eden bir kul, yaşamın bu dünyayla sınırlı olmadığının farkındadır. Bireyi dünya ve ahiret saadetine ulaştıracak yolun iman, ibadet ve ahlak bütünlüğüne dayalı bir yaşayışla mümkün olduğunu bilir.[38]

Hadisten Notlar

Din; iman, ibadet ve ahlakla bir bütündür.

Dinin doğru bir şekilde anlaşılması ve uygulanması Hz. Peygamber'in söz, fiil ve onaylarıyla mümkündür.

Kul, bir iş yaparken Allah'ın (cc) rızasını gözetmelidir.

Bilgi sahibi olunmayan konularda erdemli davranış sergilenmelidir.

Bilgi sahibi olunmayan bir konu o ilme vâkıf kişilere danışılarak öğrenilmelidir.

Melekler Allah'ın (cc) izniyle farklı suretlere bürünebilirler.

Kıyametin ne zaman kopacağını Allah'tan (cc) başka hiç kimse bilemez.

Sıra Sizde

İmanla ilgili hadisişerifi anlamını değiştirmeyecek şekilde kendi cümlelerinizle aşağıdaki boş alana yazınız.

İmanla ilgili daha fazla hadisişerife bu karekoddan ya da kitap sonundaki "Hadis Metinleri" bölümünden ulaşabilirsiniz.

6. Etkinlik

35 dk.

Amaç	İmanla ilgili bir hadisişerifi anlayabilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Öğretmeninizin rehberliğinde dört istasyon oluşturunuz. 2. İstasyonlarda sırayla imanla ilgili hadisişerif hakkında "afiş, özdeyiş, metin, broşür hazırlama" görevleri yapılacaktır. 3. Her istasyona süreci kontrol edecek bir görevli seçiniz. 4. Size verilen süre içerisinde afiş, özdeyiş, metin, broşür hazırlama görevinizi yerine getiriniz. 5. Beşer dakikalık süreniz sona erdiğinde saat yönünde dönerek diğer gruba geçiniz. 6. Yeni istasyonda diğer istasyonun yarım bıraktığı görev üzerinde çalışınız. 7. Süreniz sona erdiğinde tekrar saat yönünde diğer istasyona geçiniz. 8. Tüm istasyonlarda görev alınız ve görevlerinizi tamamlayınız. 9. Ortaya çıkan ürünleri arkadaşlarınızla paylaşınız.
Değerlendirme	**Bu etkinlikle ilgili aşağıda verilen grup değerlendirme formunu doldurunuz.**

GRUP DEĞERLENDİRME FORMU

Yaptığınız etkinliği aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz ve soruları cevaplayınız.

Değerlendirme Ölçütleri	Geliştirilmeli	Yeterli	İyi	Mükemmel
1. Grup üyeleri arasındaki uyum				
2. Grup üyelerinin yeteneklerine göre rol dağılımı				
3. Grup üyelerinin birbirlerini dinlemesi				
4. Grup üyelerinin diğer grupları dinlemesi				
5. Grup üyelerinin verilen görevi hazırlama sürecini doğru yönetebilmesi				
6. Grup üyelerinin zamanı verimli kullanabilmesi				
7. Grup üyelerinin çalışma sırasında birbirlerine saygılı davranması				
8. Grup üyelerinin çalışma sırasında diğer gruplara saygılı davranması				
9. Her bir grup üyesinin çalışmaya katkıda bulunması				
10. Grup üyelerinin elde edilen verileri sunması				

Grubunuzu nasıl oluşturdunuz? Üyeler hangi rolleri benimsedi, neden?

Grubunuz etkinlik sırasında hangi zorluklarla karşılaştı?

Aynı grupla bir başka çalışma gerçekleştirmeniz durumunda farklı olarak nasıl davranırdınız, neden?

7. Etkinlik

30 dk.

Amaç	İmanla ilgili hadisişerifi inceleyip kendi hayatı için anlamlı hâle getirebilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. İmanla ilgili hadisişerifi yorumlamada yararlanılacak ilke ve ölçütleri belirleyiniz. 2. Belirlediğiniz ilke ve ölçütlere göre söz konusu hadisişerifi inceleyiniz. 3. Hadisişerifin mesajlarını belirleyerek listeleyiniz. 4. Hadisişerifin mesajlarından hareketle bu hadisişerifin sizin için ne ifade ettiğini anlatan bir metin yazınız. ....
Değerlendirme	**Bu etkinlikle ilgili aşağıda verilen öz değerlendirme formunu doldurunuz.**

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Sınıfı ve Numarası:

Aşağıda verilen değerlendirme ölçütlerini okuyunuz. Bu ifadelerdeki yargıları kendi durumunuza göre "Evet", "Kısmen" veya "Hayır" şeklinde işaretleyiniz. Tüm ölçütlerle ilgili düşüncenizi işaretlemeyi unutmayınız.

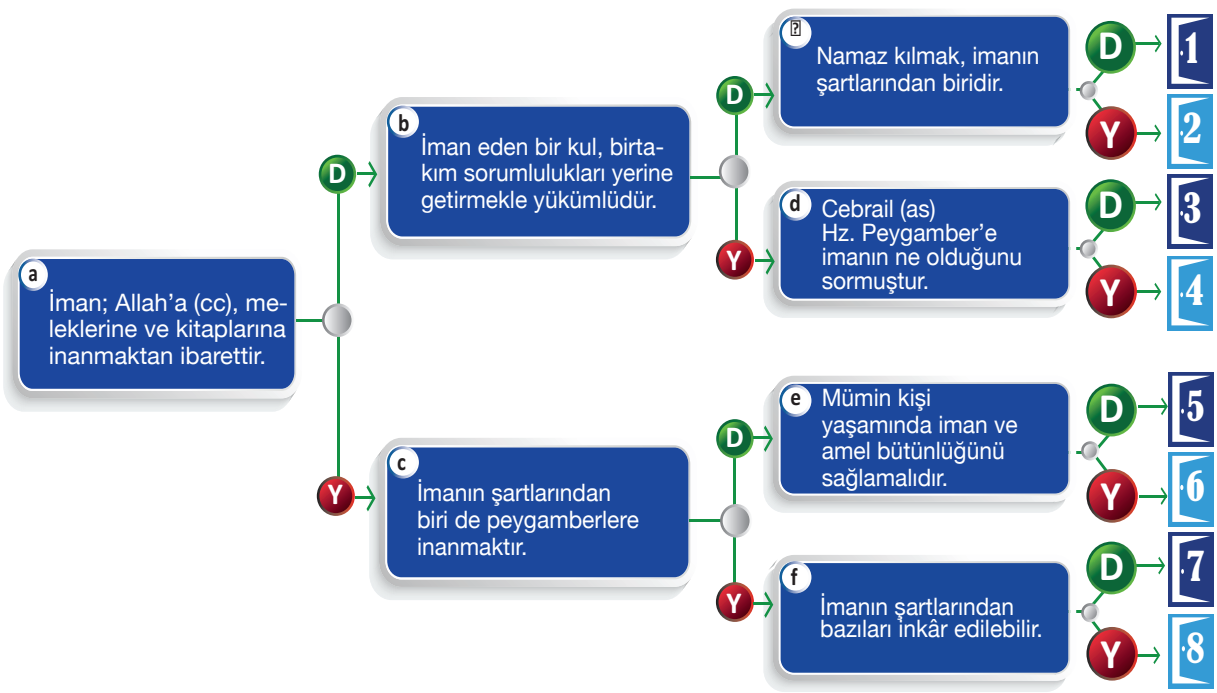
	Ölçütler	**Dereceler**		
		Evet	Kısmen	Hayır
1.	Etkinliğin yönergesini takip ettim.			
2.	Hadisin mesajlarını belirledim.			
3.	Hadisin mesajlarının benim hayatımdaki yerini düşündüm.			
4.	Hadisin mesajlarından hareketle bir metin kaleme aldım.			
5.	Hadisin mesajlarını kendi hayatımda uygulayabilmek için bir planlama yapmaya karar verdim.			
6.	Dinin; iman, ibadet ve ahlakla bir bütün olduğunu öğrendim.			

Kontrol Noktası

İmanla ilgili hadisişerif için aşağıdaki tabloda boş bırakılan alanları doldurunuz.

Hadisin Ravisi	Hadisin Konusu
Hadisin Mesajları	**Hadisin Önemli Kavramları**

Aşağıdaki verilen cümlelerin doğruluğu (D) veya yanlışlığına (Y) göre yönlendirici okları takip ediniz ve ulaştığınız çıkışı işaretleyiniz.

Performans Görevi

Amaç	Görev/Rol	Ürün	Değerlendirme Ölçütleri
Tedvin ve tasnif sonrası hadis çalışmalarını özetleyebilme	Bu çalışmadaki göreviniz, hadis tarihinin belli başlı dönemlerinin özelliklerini gösteren bir tarihsel akış şeması hazırlamak ve hazırladığınız şemayı sunmaktır.	Hadis tarihinin belli başlı dönemlerinin özelliklerini gösteren bir tarihsel akış şeması	Ortaya koyduğunuz ürün aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirilecektir: * Bilgi Toplama (Konu ile ilgili yeterli sayıda kaynaklar incelenerek doğru bilgiler toplanmalı.) * İlişki Kurma (Konular arasında ilişki kurularak anlamlı bir bütün oluşturulmalı.) * Sınıflandırma (Dönemler özelliklerine göre sınıflandırılmalı.) * Tasarım (Kullanılan görsel ve yazılı materyaller ilgili dönemleri yansıtacak şekilde estetik tasarlanmalı.) * Özgünlük (Hazırlanan ürün önceki çalışmalardan farklı ve özgün olmalı.) * Sunma (Konu açık, anlaşılır ve seviyeye uygun bir şekilde sunulmalı.)

Yönerge: Bu performans görevini hazırlarken aşağıda verilen açıklamalara dikkat ediniz.

1. Öğretmeninizin rehberliğinde beş grup oluşturunuz.
2. Grup üyeleri arasında iş bölümü yaparak bir çalışma planı hazırlayınız.
3. Ders kitabı, makale, hadis tarihi kitapları, güvenilir internet siteleri vb. kaynaklardan hadis tarihinin belli başlı dönemleriyle ilgili araştırma yapınız.
4. Hadis tarihi dönemlerinin özellikleri arasında ilişki kurarak sınıflandırma yapınız.
5. Hadis tarihinin dönemlerini kronolojik sıraya göre düzenleyiniz.
6. Hadis tarihinin belli başlı dönemleri (ad, tarih aralığı ve özellikler) ile ilgili özetler hazırlayınız.
7. Sembol, şekil ve görsellere yer vererek kısa, öz cümleler içeren estetik bir tasarım oluşturunuz.
8. Oluşturduğunuz şemayı sınıfta sergileyerek sunum yapınız.

Değerlendirme:

1. Performans görevinizle ilgili bir sonraki sayfadaki grup değerlendirme formunu doldurunuz.
2. Performans görevinizin değerlendirilmesinde aşağıdaki karekodla verilen dereceli puanlama anahtarı kullanılacaktır.

Dereceli puanlama anahtarı

GRUP DEĞERLENDİRME FORMU

Yaptığınız performans çalışmasını aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz ve soruları cevaplayınız.

Değerlendirme Ölçütleri	Geliştirilmeli	Yeterli	İyi	Mükemmel
1. Grup üyeleri arasındaki uyum				
2. Grup üyelerinin yeteneklerine göre rol dağılımı				
3. Grup üyelerinin birbirlerini dinlemesi				
4. Grup üyelerinin diğer grupları dinlemesi				
5. Grup üyelerinin görevi hazırlama sürecini doğru yönetebilmesi				
6. Grup üyelerinin zamanı verimli kullanabilmesi				
7. Grup üyelerinin çalışma sırasında birbirlerine saygılı davranması				
8. Grup üyelerinin çalışma sırasında diğer gruplara saygılı davranması				
9. Her bir grup üyesinin çalışmaya katkıda bulunması				
10. Grup üyelerinin elde edilen verileri sunması				

Grubunuzu nasıl oluşturdunuz? Üyeler hangi rolleri benimsedi, neden?

Grubunuz etkinlik sırasında hangi zorluklarla karşılaştı?

Aynı grupla bir başka çalışma gerçekleştirmeniz durumunda farklı olarak nasıl davranırdınız, neden?

2. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları

Bu testte cevaplamanız için farklı soru çeşitlerinden toplam 23 soru verilmiştir.
Daha fazla soru çözmek için ek sorulara testin sonunda verilen karekodu kullanarak ulaşabilirsiniz.

Aşağıdaki 1-6. cümlelerde boş bırakılan yerleri, verilen sözcüklerden doğru olanlarla tamamlayınız.

ayet	hadis	konu
musannef	musannif	*Riyazü's-Salihin*
sahabe	*Sahihayn*	şerh
şifahi	tâbiin	

1. Sahabe nesli …….. öğrenme ve nakletmede önemli bir yere sahiptir.
2. Sahabe Dönemi'nde hadisler genellikle …….. olarak öğrenilip nakledilmiştir.
3. Hadisleri ezberleme ve nakletmenin yanı sıra yazma faaliyeti de …….. Dönemi'nde yaygınlaşmıştır.
4. Hadislerin sınıflandırılmasıyla meydana gelen eserlere …….. adı verilir.
5. Buhari ve Müslim'in eserleri birlikte ……..… olarak isimlendirilir.
6. İmam Nevevi, genellikle *Kütübisitte*'deki hadisleri derleyerek …….. adlı eseri kaleme almıştır.

Aşağıdaki kutucuklarda hadislerin tedvin ve tasnifiyle ilgili bazı kavramlar verilmiştir. 7-9. soruları kutucuklardaki harfleri kullanarak cevaplayınız. Aynı kutucuğu birden fazla soruya cevap olacak şekilde kullanabilirsiniz.

a Asar	b Câmi	c Mucem	ç Muhaddis
d Musannef	e Musannif	f Muvatta	g Müsned
ğ Sahih	h Sünen	ı Tasnif	i Tedvin

7. Hangileri konularına göre tasnif edilen eserlerdir?

8. Hangileri ravilerine göre tasnif edilen eserlerdir?

9. Hangisi hadisleri konu ve ravilerine göre sınıflandıran kişilere verilen isimdir?

Aşağıdaki 10-14. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

10. "Medine'de bulunan Ebu Eyyüb Ensari, Hazreti Peygamber'den işittiği bir hadisi Mısır'da bulunan Ukbe bin Amir'e sormak için hayvanına binip yola çıkmıştır… Ebu Eyyüb Mısır'a geldiği zaman bir rehber eşliğinde Ukbe'nin (ra) evine ulaşabilmiştir. Ona 'Her kim dünyada bir müminin ayıbını örterse Allah (cc) da kıyamet günü onun ayıbını örter.' hadisini sormuş ve 'Bu hadisi Hazreti Peygamber'den işiten senden ve benden başka kimse kalmadı.' demiştir. Ukbe'nin hadisi Hazreti Peygamber'den işittiği şekilde tekrarlaması üzerine yine hayvanına binerek Medine'ye geri dönmüştür."

(Koçyiğit, *Hadis Tarihi,* 101)

Bu metne göre hadislerin güvenli bir şekilde günümüze ulaşmasında ilim yolculuklarının önemini yorumlayınız.

11 ve 12. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

Abdullah bin Amr bin As, Hz. Peygamber'den işitip ezberlemek istediği hadisleri unutmamak için not ederdi. Sahabilerden bir kısmı duyduğu tüm sözleri kaydetmesini doğru bulmayınca bunu Resul-i Ekrem'e söylemiş, o da duyduklarını ve gördüklerini yazabileceğine dair izin vermişti. Abdullah (ra), *es-Sahîfetü's-Sâdıka* adıyla topladığı bu hadisleri bir sandıkta dikkatle korur ve kendisini hayata bağlayan şeylerin başında Sahîfe'nin geldiğini söylerdi. Hatta kendisine yöneltilen bazı soruların cevabını da Sahîfe'ye bakarak verirdi.

(Kandemir, "Abdullah b. Amr b. Âs", 1/85-86)

11. Abdullah bin Amr bin As, Hz. Peygamber Dönemi'nde hadisle ilgili hangi çalışmayı yapmıştır?

12. Abdullah bin Amr'ın yazdığı metnin adı nedir?

13. Hadislerin tedvin edilmesini gerektiren sebepler nelerdir?

14. Enes bin Malik, hata yapmaktan korktuğundan hadis rivayetinde titiz davranırdı. Hz. Peygamber'den duyduğunu bire bir aktaramamış olabileceği endişesiyle hadisi naklettikten sonra "Veya Resulullah buna benzer bir şey dedi." şeklinde ilavede bulunurdu. Yine aynı hassasiyet sebebiyle tüm bildiklerini rivayet etmez, çok hadis naklederse hata edebileceğinden korkardı.

Bu metne göre sahabenin hadis rivayetindeki hassasiyetini nedenleriyle açıklayınız.

Aşağıdaki 15-23. soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

15. ***Hadislerle İslam*** **eseriyle ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır ?**

A) Hazırlanmasında Müslümanların ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuştur.

B) Tedvin ve tasnif döneminde yapılan çalışmalara bir örnek niteliğindedir.

C) Resulullah'ın örnekliğinin yalın bir dille günümüz insanına ulaştırılması hedeflenmiştir.

D) İçeriğindeki bilgiler Kur'an-ı Kerim'e ve on dokuz hadis kitabına dayanmaktadır.

E) İnternet ortamına da aktarımı yapılarak erişimi kolaylaştırılmıştır.

16. Selim, hadis dersinde öğrendiği *Kütübisitte* ve *Kütübitisa*'yı unutmamak için formüle edilmiş bazı notlar hazırlamıştır.

Aşağıdakilerden hangisi *Kütübisitte* ve *Kütübitisa* için hazırlanan formüle edilmiş doğru nottur?

A) Buhari + Müslim + Tirmizi *(el-Camiü's-Sahih)* + Ebu Davud + Nesai + İbni Mace *(es-Sünen)* = *Kütübisitte*

Kütübisitte + Malik bin Enes *(el-Muvatta)* + Ahmed bin Hanbel *(el-Müsned)* + Darimi *(es-Sünen)* = *Kütübitisa*

B) Buhari + Tirmizi *(el-Camiü's-Sahih)* + Ebu Davud + Nesai + İbni Mace *(el-Müsned)* = *Kütübisitte*

Kütübisitte + Malik bin Enes *(el-Muvatta)* + Ahmed bin Hanbel *(el-Müsned)* + Darimi *(es-Sünen)* = *Kütübitisa*

C) Buhari + Müslim + Tirmizi *(el-Muvatta)* + Ebu Davud + Nesai + İbni Mace *(es-Sünen)* = *Kütübisitte*

Kütübisitte + Malik bin Enes *(el-Camiü's-Sahih)* + Ahmed bin Hanbel *(el-Müsned)* + Darimi *(es-Sünen)* = *Kütübitisa*

D) *Kütübitisa* + Malik bin Enes *(el-Muvatta)* + Ahmed bin Hanbel *(el-Müsned)* = *Kütübisitte*

Müslim + Tirmizi *(el-Camiü's-Sahih)* + Ebu Davud + Nesai + İbni Mace *(es-Sünen)* = *Kütübitisa*

E) *Kütübitisa* + Malik bin Enes (*el-Muvatta)* + Darimi *(es-Sünen)* = *Kütübisitte*

Buhari + Müslim *(el-Camiü's-Sahih)* + Nesai + İbni Mace *(es-Sünen)* = *Kütübitisa*

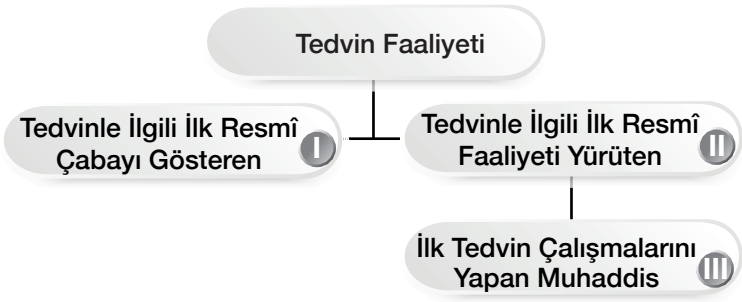
17. Aşağıda *Kütübisitte* ve musannifleri ile ilgili bir tablo verilmiştir.

I	II	III
el-Camiü's-Sahih adlı eserin sahibidir.	*es-Sünen* adlı eserin sahibidir.	*el-Camiü's-Sahih* adlı eserin sahibidir.
Sahih hadisleri bir araya getiren ilk muhaddistir.	Eserini oluştururken en sahih hadisleri seçtiği için bu çalışması Mücteba olarak isimlendirilir.	Eserinde hadisleri verdikten sonra hadislerle ilgili değerlendirmeler yapmıştır.

Bu tabloda numaralandırılmış yerlere hangi isimler getirilmelidir?

	I	II	III
A)	Buhari	Nesai	Tirmizi
B)	Ebu Davud	Buhari	Nesai
C)	Ebu Davud	Tirmizi	Buhari
D)	Müslim	Buhari	Ebu Davud
E)	Müslim	Ebu Davud	Buhari

18.

Bu şemada numaralarla gösterilen bölümlere aşağıdaki hangi isimler getirilmelidir?

	I	II	III
A)	Abdülaziz bin Mervan	İbni Şihab Zühri	Ömer bin Abdülaziz
B)	Abdülaziz bin Mervan	Ömer bin Abdülaziz	İbni Şihab Zühri
C)	İbni Şihab Zühri	Ömer bin Abdülaziz	Abdülaziz bin Mervan
D)	Ömer bin Abdülaziz	Abdülaziz bin Mervan	İbni Şihab Zühri
E)	Ömer bin Abdülaziz	İbni Şihab Zühri	Abdülaziz bin Mervan

19 ve 20. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

Suffe; Mescid-i Nebevi'nin giriş kısmında yer alan, Medine'de evleri ve kalabilecek yakınları olmayan sahabilerin barınması için yapılan mekândır… Suffe, Ashabısuffe'nin vakitlerini Resulullah'ı dinleyip ondan İslam'ın esaslarını öğrenerek geçirmeleri dolayısıyla kısa zamanda bir eğitim kurumu hâline geldi. Zaman zaman Kur'an'ın nüzulüne şahit olan Suffe ehli, Hz. Peygamber'e sorular sorarak birçok meselenin aydınlanmasına vesile olurdu… Onlar, dinledikleri hadisleri diğer sahabilere de naklederek ilmin yayılmasına önemli katkıda bulunuyordu. Hadislerdeki birçok senet silsilesinin birinci halkasını Ehlisuffe'ye mensup isimlerin teşkil etmesi bunun bir delilidir.

(Baktır, "Suffe", 37/469-470)

19. I. Hadislerin tamamında senet zincirinin ilk halkasını Ehlisuffe oluşturmuştur.

II. Suffe ehli Resullullah'ı dinleyerek ve ona sorular sorarak İslam'ın esaslarına dair hadisleri öğrenmişlerdir.

III. Suffe'deki sahabiler dinledikleri hadisleri orada bulunmayan sahabilere naklederek hadislerin öğrenilmesine vesile olmuşlardır.

Ashabısuffe'nin hadis çalışmalarına katkıları ile ilgili numaralandırılmış ifadelerden hangileri doğrudur?

A) Yalnız I
B) Yalnız III
C) I ve II
D) I ve III
E) II ve III

20. Bu metinde aşağıdakilerden hangisine <u>değinilmemiştir</u>?

A) Suffe, zamanla bir eğitim kurumu hâline gelmiştir.
B) Ebu Hüreyre (ra), çok hadis rivayet eden Suffe ehli sahabilerdendir.
C) Suffe ehlinin soruları bazı meselelerin aydınlanmasına katkıda bulunmuştur.
D) Suffe, evi olmayan sahabiler için yapılan mekândır.
E) Ehlisuffe, Hz. Peygamber'in sözlerini aktararak ilmin yayılmasını sağlamıştır.

21. Sinem, öğretmenine okulda düzenlenecek olan "Kırk Hadis Ezberi" yarışmasına katılmak istediğini bildirmiştir. Öğretmeni de yarışmaya hazırlanabilmesi için Sinem'e kırk hadisin bir arada bulunduğu bir kitap vermiştir.

Buna göre öğretmenin Sinem'e verdiği kitap aşağıdakilerden hangisi olabilir?

A) *el-Erbaune'n-Nebeviyye*
B) *el-Muvatta*
C) *et-Tergib ve't-Terhib*
D) *Fethü'l-Bari*
E) *Kütübisitte*

22 ve 23. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

Babasıyla yaptığı yolculuk sanki her şeyi değiştirmişti. Çocukluktan gençliğe geçişini sanki bu yolculuğa borçluydu. Şehirde hâlâ istifade edeceği pek çok isim vardı. Nadir de olsa uzak beldelerden bazı muhaddislerin yolu da Semerkant'a düşüyordu. Ancak ilk yolculuk ona sadece tecrübe değil ciddi miktarda hadis de kazandırmıştı ve bunların bazıları Semerkant'a ilk defa kendisi sayesinde ulaşmıştı. Elde ettiği bu tarz rivayetleri akranlarına, nadiren de olsa hocalarına nakletti. Bu durumu da dikkate alarak rivayetlerini temize çekip daha derli toplu bir hâle kavuşturmak istedi. Oluşturacağı derlemeyi bu aşamada okuması mümkün değilse de en azından aradığı rivayeti kolayca bulabilmeyi umuyordu. Gittiği yerlerde tanıştığı hocaların metinleri tasnif tarzlarına sahipti. Bazıları hadislerini "namaz", "abdest", "zekât", "oruç" gibi konu başlıkları altında derlemişlerdi (I) ki bu tarz metinler istenen konudaki rivayetin kolayca bulunmasını sağlıyordu. Özellikle bu tarz metinleri olan ve hadisin dışında fıkha da ilgisi bulunan böylesi hocalarından istifadesi daha fazla olmuştu. Tanıştığı bazı hocalar ise sadece bir ya da birkaç kişinin nüshasını aktarıyordu ve bu nüsha da konulara göre düzenlenmiş değildi. Böyle metinleri okurken bir konudaki rivayetler takip edilemiyor ve aranan rivayetler kolayca bulunamıyor olsa da önemli bir ismin rivayetleri art arda bir arada görülebiliyordu (II).

(Topgül, *Ravi,* 58)

22. Bir muhaddis hakkında verilen bu bilgiler dikkate alındığında aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Rihlelerin hadislerin yayılmasına dair faydasına
B) Tasnif türlerinin eksik yönlerine
C) Tasnif türlerinin faydalı taraflarına
D) Muhaddislerin rivayet sayısına
E) Hadislerin kimlere aktarıldığına

23. Bu metindeki altı çizili ifadelerde hangi tasnif türlerine işaret edilmiştir?

	I	**II**
A)	Câmi	Muvatta
B)	Mucem	Câmi
C)	Muvatta	Asar
D)	Müsned	Musannef
E)	Sünen	Mucem

Ünite ile ilgili daha fazla soruya bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Sonnotlar

1 Tirmizi, "İlim", 7.
2 "sahabe", *Dinî Terimler Sözlüğü,* 318.
3 Buhari, "İlim", 9.
4 bk. Kuzudişli, *Hadis Tarihi,* 43-49.
5 Çakan, *Hadis Usûlü,* 72-73.
6 Kuzudişli, *Hadis Rivayetinde Bağlam,* 43.
7 bk. İmam Malik, "Feraiz", 8; "İstizan", 1.
8 bk. Ebu Davud, "Vitir", 26.
9 Âşık, *Sahâbe ve Hadîs Rivâyeti,* 105-111.
10 Âşık, *Sahâbe ve Hadîs Rivâyeti,* 41-45.
11 A'zamî, *İlk Devir Hadis Edebiyatı,* 34-58.
12 Kandemir, "Abdullah b. Amr b. Âs", 1/85.
13 Sandıkçı, "Hemmâm b. Münebbih", 17/189.
14 "tâbiin", *Dinî Terimler Sözlüğü,* 345.
15 Aydınlı, "tâbiin", 204, 299.
16 Çakan, *Hadis Usûlü,* 77-78.
17 Yücel, *Hadis Tarihi,* 44.
18 Aydınlı, "rihle", 129.
19 Kuzudişli, *Hadis Tarihi,* 108-109.
20 Aydınlı, "tebeuttabiin", 312.
21 Efendioğlu, "Tedvin", 40/267.
22 Kuzudişli, *Hadis Tarihi,* 101.
23 İbni Sad, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*, 7/311.
24 Buhari, "İlim", 34.
25 Malik bin Enes, *el-Muvatta,* 3/460 (Şeybani rivayeti).
26 Özkan, "Tedvin Tarihinde Emevi Sarayı", 13.
27 İbni Abdülber, *Câmiu Beyani'l-İlm,* 1/331.
28 Hatiboğlu, "Musannef", 31/235-236.
29 Kandemir, "Câmi", 7/94; "Sünen", 38/141-142; Hatiboğlu, "Müsned", 32/99-101.
30 Ramehürmüzi, *el-Muhaddisü'l-Fasıl,* 611-613.
31 Çakan, *Hadis Edebiyatı,* 61-123.
32 bk. Çakan, *Hadis Edebiyatı*, 58-64, 71-73, 123-126.
33 bk. Özafşar vd., *Hadislerle İslam,* 1/83.
34 Küçük, "Riyâzü's-Sâlihîn", 35/146.
35 Efendioğlu, "Şerh", 38/565.
36 Fayda, "Ömer", 34/44-47.
37 Zariyat suresi 56. ayet.
38 bk. Davudoğlu, *Sahîh-i Müslim Tercümesi ve Şerhi,* 1/112-117.

3 ÜNİTE HADİS ÇEŞİTLERİ

3.1. KAYNAĞINA GÖRE HADİS ÇEŞİTLERİ
3.2. RAVİ SAYISINA GÖRE HADİS ÇEŞİTLERİ
3.3. SIHHAT DERECESİNE GÖRE HADİS ÇEŞİTLERİ
3.4. HADİS KAYNAKLARINDA AHLAK
3.5. HADİSLERDEN MESAJLAR: AHLAK

Anahtar kavramlar

- **ahad hadis**
- **hasen hadis**
- **kutsi hadis**
- **maktu hadis**
- **merfu hadis**
- **meşhur hadis**
- **mevkuf hadis**
- **mevzû hadis**
- **mütevatir hadis**
- **sahih hadis**
- **zayıf hadis**

Bu ünitede sizlerden

- kaynağına göre hadis çeşitlerini sınıflandırabilmeyi,
- ravi sayısına göre hadis çeşitlerini ayırt edebilmeyi,
- sıhhat derecesine göre hadis çeşitlerini özetleyebilmeyi,
- ahlakla ilgili hadis rivayetlerinde hadis kaynaklarını kullanabilmeyi,
- ahlakla ilgili hadisleri yorumlayabilmeyi

öğrenmeniz beklenmektedir.

Ünite karekodu

Ünite sunusu

صلى الله عليه وسلم
محمد

Üniteye Başlarken

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. **Hadislerin sınıflandırılmasına niçin ihtiyaç duyulmuş olabilir?**
2. **Hadisler hangi ölçütlere göre sınıflandırılmış olabilir?**
3. **Hadislerin sınıflandırılmasıyla hadislerin anlaşılması arasında nasıl bir ilişki olduğunu düşünüyorsunuz?**

Bağlantı Noktası

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Zeyd bin Eslem'in babasından naklettiğine göre babası Ömer bin Hattab'ı şöyle derken işitmiştir: "Resulullah bir gün bize sadaka vermemizi emretti. Bu (emir) paramın olduğu bir zamana rastladı. 'Bir gün Ebu Bekir'i geçebileceksem işte bugün geçerim!' dedim ve malımın yarısını getirdim. Resulullah 'Ailene ne bıraktın?' dedi. Ben de 'Bu kadarını.' dedim. Ebu Bekir malının hepsini getirdi. Sonra Resulullah ona da 'Ailene ne bıraktın?' dedi. O, 'Onlara Allah ve Resulü'nü bıraktım.' diye cevap verdi. Bunun üzerine 'Bundan sonra seninle hiçbir şeyde asla yarışmam!' dedim."

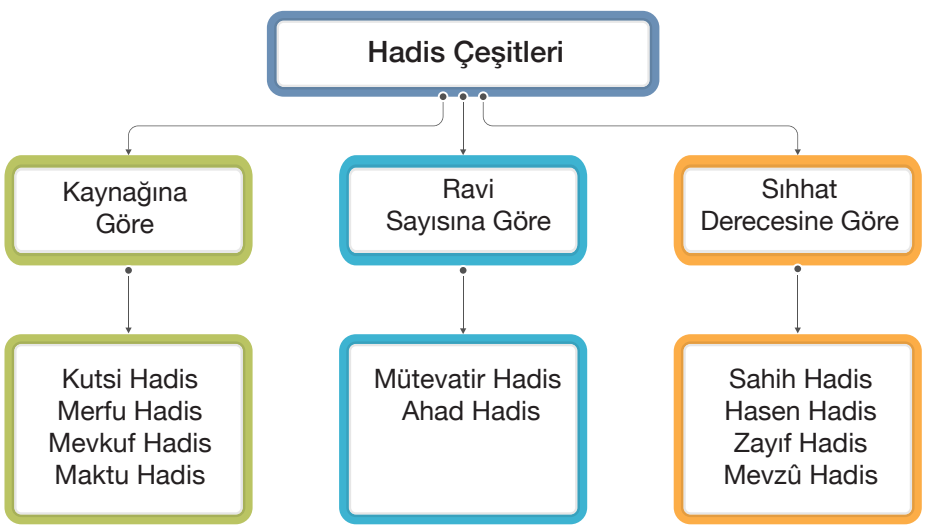
(Ebu Davud, "Zekât", 40)

1. **Yukarıda anlatılan sahabe davranışları hangi kavramla ifade edilebilir?**
2. **a) Rivayette bahsedilen sahabenin söz ve davranışının benzeri veya kaynağı olabilecek en az bir ayet ve hadis tespit ediniz.**

   b) Tespit ettiğiniz ayet ve hadisi sahabenin söz ve davranışıyla birlikte ele alıp değerlendiriniz. Bu ayet ve hadislerin günlük yaşama nasıl yansıdığına dair kendi hayatınızdan bir örnek veriniz.

3.1. KAYNAĞINA GÖRE HADİS ÇEŞİTLERİ

Senet ve metinlerin oluşturduğu hadisler genel itibarıyla metnin kaynağı, ravi sayısı ve sıhhat derecesine göre üç ana bölüme ayrılmaktadır.[1] Hadisin kaynağının Resulullah, sahabi ya da tâbii olması; hadisi aktaran kişi sayısının az veya çokluğu ve özellikle hadisin sıhhat derecesinin doğru bir şekilde tespit edilmesi hadislerin dinde delil olması bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca hadislerin çeşitli kriterlere göre sınıflandırılması hadislerin öğrenilmesi ve hadislerle amel edilmesi bakımından da kolaylık sağlamaktadır.

Grafik Bilgi 3.1
Hadis çeşitleri

Hadisler, rivayetin dayandığı kaynak bakımından dörde ayrılır. Bu hadisler rivayetin söyleyenine, bir başka deyişle ait olduğu kimseye işaret etmektedir. Kaynağına göre hadis çeşitleri kutsi hadis, merfu hadis, mevkuf hadis ve maktu hadis olmak üzere dörde ayrılarak incelenir.[2]

3.1.1. Kutsi Hadis

Kutsi kelimesi sözlükte temiz ve nezih olan, Yüce Allah'a ait olan, O'na nispet edilen anlamlarına gelmektedir.[3] Hz. Peygamber'in Yüce Allah'a nispet ederek ifade ettiği hadisler **kutsi hadis** olarak adlandırılır. Bu hadisler manaca Allah'a (cc) ait olduğu için kutsi, lafız olarak ise Hz. Peygamber'e ait olduğundan hadis olarak adlandırılır. Bu yönüyle kutsi hadislere rabbani hadis, ilahi hadis de denir.

Kutsi hadisler ayetlerden belirgin şekilde ayrılır. Söz konusu hadislerin ayetlerden ayrılan yönü lafız olarak Allah (cc) kelamı olmamasıdır. Ayetler hem lafız hem mana olarak Allah (cc) kelamıdır. Bu bakımdan ayetlerin okunması ibadet niteliği taşırken kutsi hadislerin okunması ibadet niteliği taşımaz.[4]

Kutsi hadisler, قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ فِيمَا يَرْوِيهِ عَنْ رَبِّهِ *"Resulullah (sav) Rabb'inden naklederek buyurdu ki"* veya قَالَ اللهُ تَعَالٰى *"Allah buyurdu ki"* ifadeleriyle rivayet edilir.[5] Kutsi hadise şu örnek verilebilir: Ebu Zer (ra), Nebi'den o da Allah Tebareke ve Teala'dan rivayetle şöyle buyurdu: *"Ey kullarım! Ben zulmü kendime haram kıldım ve sizlere de haram kıldım. Birbirinize asla zulmetmeyin…"*[6]

3.1.2. Merfu Hadis

Merfu kelimesi yükseltilmiş, kaldırılmış anlamına gelmektedir. Lafız ve mana olarak Allah Resulü'ne ait tüm söz, fiil, takrir ve vasıfları içeren hadislere **merfu hadis** adı verilir.[7] Resulullah'ın buyurduğu *"İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş sayılmazsınız..."*[8] hadisi buna bir örnektir.

Sahabi sözü olarak nakledilen fakat bir sahabinin kendi şahsi görüşüne veya kanaatine dayandırılamayacak konulardaki hadisler hükmen merfu hadis olarak adlandırılır.[9] Bazı sahabilerin *"Bilal ezanı çifter çifter söylemekle ikameti de teker teker söylemekle emrolundu."*[10] sözü bu hadis türüne bir örnektir.

3.1.3. Mevkuf Hadis

Mevkuf kelimesi durmuş, durdurulmuş anlamlarına gelmektedir. Lafız ve mana olarak sahabeye ait tüm söz, fiil ve takrirleri içeren rivayetlere **mevkuf hadis** adı verilmektedir. Mevkuf hadisin senedi sahabede kalıp Hz. Peygamber'e ulaşmamıştır. "Falan sahabi şöyle dedi, şunu yaptı, yanında şöyle bir olay meydana gelince sesini çıkarmadı." şeklinde nakledilen rivayetler mevkuf hadise örnek verilebilir.[11]

Sahabeden Üsame bin Şerik "Hz. Peygamber'in huzuruna geldiğimde gördüm ki ashabı (onu hürmet içinde sessizce dinlerken) adeta başlarının üzerinde birer kuş varmış gibiydiler…"[12] buyurmuştur. Burada da vurgulandığı üzere ashabı Hz. Peygamber'in her sözünü ve davranışını dikkatle takip ediyordu. Bu sebeple ashabın söz ve davranışları Hz. Peygamber'den bağımsız düşünülmemiş ve onların bütün söz, davranış ve takrirleri hadis içerisinde değerlendirilmiştir.

Sahabeye ait rivayetler, Hz. Peygamber'e dayanma ihtimali sebebiyle hadis olarak isimlendirilmiştir. Bir sahabinin "Resulullah'ın sağlığında şöyle yapardık.", "Şöyle yapmak sünnettendir." şeklinde naklettiği hadisler hükmen merfu sayılırken sahabinin kendi görüşlerini ifade eden sözleri ise mevkuf hadis kabul edilir.

3.1.4. Maktu Hadis

Maktu, sözlükte "kesilmiş, kesik" anlamlarına gelir. Herhangi bir tâbiiye ait söz, fiil veya takrirlere **maktu hadis** adı verilmektedir. Tebeuttâbiin nesli de tâbiiler gibi kabul edilmektedir.[13]

Sahabe Hz. Peygamber'i nasıl dinleyip onu izleyerek örnek aldıysa tâbiin sahabeyi, tebeuttâbiin de tâbiini aynı şekilde örnek almıştır. Bu nesiller, Hz. Peygamber'i tanıma konusunda sonraki nesillere göre daha yetkin kabul edilmiştir. Onlara ait sözler, hadis içerisinde kendine yer bulmuş, dinî hususlarda geçerli sayılmıştır.

Tâbiinden Hasan Basri'nin "(Arkasında namaz kıldığın şahsın) bidatı devam ediyor olsa da namazı kıl!"[14] sözü maktu hadise örnektir. Benzer şekilde tâbiinden Muhammed bin Sirin'in "Bu ilim (hadis) dindir. Öyleyse dininizi kimden aldığınıza dikkat edin."[15] sözü de ilgili hadis türüne örnek verilebilir.

Sıra Sizde

Aşağıdaki 1 ve 2. soruları verilen metni okuyarak cevaplayınız.

"Hz. Peygamber'in hadisleri ve sünneti, sağlığında olduğu gibi daha sonra da tüm Müslümanlar için en temel bilgi ve hikmet kaynağı olmuştur. Nebevi sünnetin temel kaynağı Kur'an olmakla birlikte hadisler sünnetin sonraki kuşaklara aktarılmasında önemli bir nakil aracı olmuştur. Hadis rivayet etme işi aslında doğal sebeplerle kendiliğinden başlayan ve gelişen bir süreç olmuştur. Başta Hz. Aişe olmak üzere Ali bin Ebu Talib, Abdullah bin Abbas, Abdullah bin Ömer, Enes bin Malik, Ebu Hüreyre (ra), Abdullah bin Amr gibi Resulullah'ın vefatı sırasında henüz genç yaşta olan ve uzun süre yaşayan sahabiler Hz. Peygamber'in sünnetini öğrenmek isteyen müminler için ilgi odağı olmuşlardır. Neticede bu sahabilerin etrafında oluşan talebe halkaları onlardan duydukları hadisleri bir sonraki kuşağa aktarmışlardır. Hz. Peygamber'in İbni Abbas aracılığıyla rivayet edilen 'Sizler benden (sözlerimi) işitiyorsunuz. Sizden de başkaları işitecek. Onlardan da başkaları işitecektir.' (Ebu Davud, "İlim", 10) hadisi âdeta bu doğal süreci resmetmektedir. Hz. Peygamber daha hayattayken sözlerinin sağlıklı bir biçimde gelecek nesillere aktarılmasını teşvik etmiştir. O, Veda Hutbesi'nde konuşmasını tamamlarken 'Burada hazır bulunanlar, burada bulunmayanlara tebliğ etsin. Belki burada bulunan kimse burada olmadığı hâlde bunu daha iyi anlayacak bir kimseye tebliğ etmiş olur.' (Buhari, "İlim", 9, 67) buyurmuştur."

(Özafşar vd., *Hadislerle İslam,* 1/66)

1. Hadislerin kaynağı kimlerdir?

.....

.....

2. Hadislerin kaynağı olan nesillerin hadislerin tasnif sürecini nasıl etkilemiş olabileceğini değerlendiriniz.

.....

.....

.....

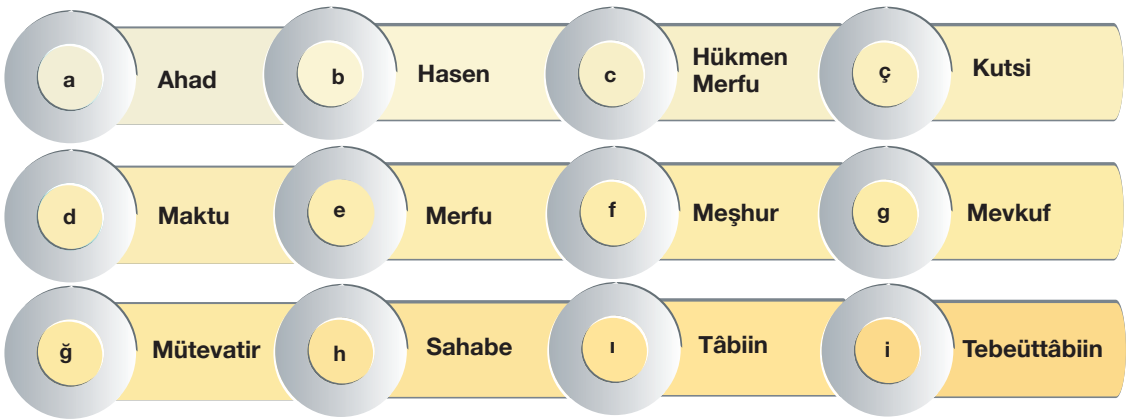
1. Etkinlik

20 dk.

Amaç	Hadisleri kaynağına göre sınıflandırabilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Öğretmeniniz rehberliğinde kavramlar ve tanımlar şeklinde iki grup oluşturunuz. 2. Kavramlar grubu olarak kaynağına göre hadis çeşitlerini numara verdiğiniz kartlara yazınız. 3. Tanımlar grubu olarak kaynağına göre hadis çeşitlerinin tanımlarını numara verdiğiniz kartlara yazınız. 4. Kavramlar grubu olarak verdiğiniz numaralara göre kavramları okuyup tanımlar grubunun ilgili tanımı kartlardan bularak okumasını bekleyiniz. 5. Tüm kartları bu şekilde tamamlayınız.
Değerlendirme	**Etkinlik sonrasında kartlara bakmadan kavramlar ve tanımları kendi cümlelerinizle kısaca not ederek hatırlayamadığınız tanım veya kavram olup olmadığını kontrol ediniz.**

Kontrol Noktası

Aşağıdaki kutucuklarda hadis çeşitleri ile ilgili bazı kavramlar verilmiştir. 1-4. soruları kutucuklardaki harfleri kullanarak cevaplayınız. Aynı kutucuğu birden fazla soruya cevap olacak şekilde kullanabilirsiniz.

1. Hangileri kaynağına göre hadis çeşitlerindendir?

.....

2. Hangisi lafzı Hz. Peygamber'e, manası ise Allah'a (cc) ait olan hadis çeşididir?

.....

3. Hangisi sahabinin kendi şahsi görüşü olamayacak söz, davranış ve takrirleri ifade etmek için kullanılan kavramdır?

.....

4. Hangileri hadislerin kaynağı olan nesillerdir?

.....

3.2. RAVİ SAYISINA GÖRE HADİS ÇEŞİTLERİ

Hadisler, hadisi nakleden kişi olan ravi sayısı ve ifade ettiği bilgi değeri açısından mütevatir ve ahad olmak üzere ikiye ayrılır. Bu tür hadisler, Hz. Peygamber'den sonra hadisin nakledildiği her bir nesildeki ravi sayısına işaret etmektedir. Ravi sayıları her bir hadiste farklılık göstermektedir.[16]

3.2.1. Mütevatir Hadis

Mütevatir, kelime olarak "araya zaman girmekle beraber kesintiye uğramaksızın devam etmek ve birbiri ardınca gelmek" anlamına gelir. Yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan kalabalık bir ravi grubu tarafından rivayet edilen hadise **mütevatir hadis** denir.[17] Allah Resulü'nün *"Her kim benim adımı kullanarak kasten yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın."*[18] hadisişerifi mütevatir hadise örnektir. Bu hadis her nesilde kalabalık bir ravi grubu tarafından rivayet edilmiştir.

1. Yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan kalabalık ravilerce nakledilmelidir.

Hadisin kasıtlı ya da rastlantılı bir biçimde yalan üzerinde birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluk tarafından rivayet edilmesidir. Hadisin mütevatir olabilmesi için en temel şart, her nesilde kalabalıklar tarafından aktarılmasıdır. Ayrıca toplumun pratik aktarımıyla gelen uygulamalar da mütevatirdir. Namazın kılınışı, namazın vakitleri, ezan, haccın yapılışı, bayram ve bayram namazları mütevatir bilgiye örnektir.

2. Her nesilde aktarılmış olmalıdır.

Rivayet edilen bilginin yaygınlığının azalmadan ya da kesilmeden her nesilde devam etmesi gerekmektedir. Eğer bilgi bir nesilde kesintiye uğrarsa mütevatir olamaz. Birinci Dünya Savaşı esnasında Çanakkale'de kazanılan zafer mütevatir bilgiye örnek verilebilir. Bu tür örnekler nesilden nesile aktarılan ve şüphe barındırmayan bilgiler arasında yer alır.[19]

Grafik Bilgi 3.2
Bir hadisin mütevatir olmasının şartları

3.2.2. Ahad Hadis

Ahad, "bir tek" anlamına gelmektedir. Ravi sayısı her tabakada bir veya birden fazla olan fakat mütevatir seviyesine ulaşmayan hadislere **ahad hadis** denir.[20] Hadislerin büyük bir bölümü mütevatir şartlarını taşımayan ahad hadislerdir. Hz. Peygamber'in *"Sizden biriniz beni anne-babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe (tam anlamıyla) iman etmiş olmaz."*[21] sözü ahad hadise örnektir. Bu hadis, her nesilde en az iki ravi tarafından rivayet edilip mütevatir derecesine ulaşmadığı için ahad hadis olarak nitelendirilmiştir.[22]

Ahad hadisin türlerinden biri meşhur hadistir. Meşhur "insanlar arasında tanınan, bilinen" anlamına gelmektedir. Her tabakada en az üç ravisi bulunan veya başlangıçta tek ravisi varken sonradan mütevatir gibi şöhret bulan hadislere **meşhur hadis** denir. Sahabi ravisi sadece Hz. Ömer olan ve ondan sonraki nesillerde mütevatir gibi yaygınlaşan *"Ameller niyetlere göredir."*[23] hadisi buna bir örnektir. Meşhur hadis, mütevatir derecesine ulaşamadığı için ravilerinin güvenilir olması hâlinde sahih kabul edilir.[24]

2. Etkinlik

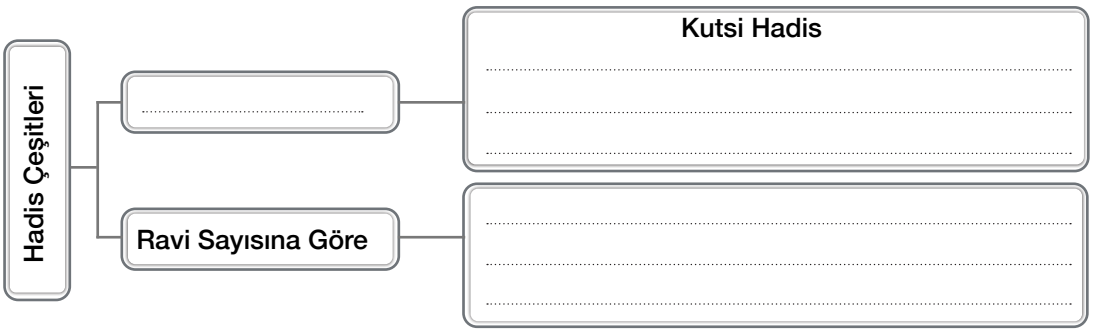
20 dk.

Amaç	Ravi sayısına göre hadis çeşitlerini ve hadis ilmindeki yerini belirleyebilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Öğretmeniniz rehberliğinde en az dört grup oluşturunuz. 2. Ravi sayılarına göre hadis çeşitlerinin aralarındaki farkları listeleyiniz. 3. Ravi sayılarına göre hadis çeşitlerinin hadis ilmindeki yerini araştırınız. 4. Araştırmada kullanacağınız araçları belirleyiniz. a) Araştırmanızda okul kütüphanesinden ya da öğretmeninizden temin edebileceğiniz Hadis Usûlü eserlerinden yararlanabilirsiniz. 5. Bulduğunuz bilgileri teyit ederek kaydediniz. 6. Ulaştığınız sonuçları diğer gruplarla paylaşınız.
Değerlendirme	**Aşağıdaki bilgilerde bulunan yanlışları tespit ederek doğru olan ifadeleri altlarındaki boşluklara yazınız.** ● Meşhur hadis, bütün rivayetlerde sahabeye dayanan ve yalan söylemesi mümkün olmayan kalabalık ravilerce sonraki nesillere ulaşan hadislerdir. .... ● Her tabakada en az iki ravisi bulunan veya başlangıçta tek ravisi varken sonradan yalan söylemesi mümkün olmayan ravilerce rivayet edilerek şöhret bulan hadislere mütevatir hadis adı verilmektedir. .... ● Ahad hadis her tabakada bir veya birden fazla ravisi olan fakat meşhur seviyesine ulaşmayan hadislerdir. ....

Kontrol Noktası

1. soruyu aşağıdaki kavram haritasına göre cevaplayınız.

1. Hadis çeşitleriyle ilgili boş bırakılan kısımları tamamlayınız.

2. soruyu tablo üzerinde cevaplayınız.

2. I. tabloda hadis senetlerinde yer alan ravi tabakası ve sayıları ile ravinin senette kullandığı bazı ifadelere, II. tabloda ise hadis çeşitlerine yer verilmiştir. I. tablonun başındaki noktalı yerlere II. tabloda bulunan hadis çeşitlerinden uygun olanların harfini yazarak eşleştiriniz.

I.

		Senette Yer Alan Ravi Tabakası ve Sayıları				Ravinin Senette Kullandığı İfadeler
		4. Nesil Raviler	3. Nesil Tebeuttâbiin	2. Nesil Tâbiin	1. Nesil Sahabe	
.....	1.	3 ravi	3 ravi	3 ravi	3 ravi	Allah Resulü şöyle buyurdu.
.....	2.	Bir topluluk	Bir topluluk	Bir topluluk	1 ravi	Resulullah'ın şöyle yaptığını gördüm.
.....	3.	2 ravi	2 ravi	1 ravi	1 ravi	Resulullah'ın yanında şöyle yaptık, tebessüm etti.
.....	4.	2 ravi	2 ravi	2 ravi	-	İbni Abbas (ra) şöyle yaptı.
.....	5.	2 ravi	2 ravi	-	-	Tâbiinden Zühri'den mevkuftur.

II.

a. Ahad, Fiilî Merfu	b. Ahad, Fiilî Mevkuf	c. Ahad, Kavlî Merfu
ç. Ahad, Maktu	d. Ahad, Takrirî Merfu	e. Ahad, Takrirî Mevkuf
f. Meşhur, Fiilî Merfu	g. Meşhur, Kavlî Merfu	ğ. Mütevatir, Fiilî Merfu

3.3. SIHHAT DERECESİNE GÖRE HADİS ÇEŞİTLERİ

Hadisleri sınıflandırma biçimlerinden bir diğeri sıhhat derecesine göre olandır. Sıhhat kelimesi sözlükte "sağlık" ve "sağlamlık" ifadeleriyle açıklanmıştır. Sıhhat derecesine göre hadis çeşitleri denildiğinde ise Allah Resulü'ne nispet edilen rivayetlerin gerçekten onun sözü olup olmadığına dair yapılan sıhhat araştırmasının sonucu kastedilmektedir. Sıhhat derecesine göre hadisler sahih, hasen, zayıf ve mevzû hadis olmak üzere dört bölüme ayrılabilir.[25]

3.3.1. Sahih Hadis

Sahih hadis; güvenilir ve hafızası kuvvetli ravilerin rivayet ettikleri, senedinde kopukluk veya herhangi bir kusurun bulunmadığı hadislere denir.[26] Muhaddislerin en büyük çabası Allah Resulü'ne nispet edilen bütün sözleri toplayarak bunların sıhhat derecesini tespit etmek üzerinedir.

Hadis âlimleri, sözüne ve hafızasına güvendikleri kişilerden hadis dinlemişler; onların aktardığı rivayetleri de kontrol etmişler ve ezberledikleri tüm hadislerin öncelikle sıhhat derecesini belirlemeye çalışmışlardır. Örneğin hadisin sıhhatini araştırmada öncü âlimlerden biri olan Şube bin Haccac, abdestle ilgili bir hadisin sıhhatini araştırmak için ravilerinin peşine düşmüştür *(Görsel 3.1).* Bu amaçla Mekke, Medine ve Basra'ya gitmiş ve hadisin sahih olmadığı sonucuna ulaşınca da "Eğer bu hadis olsaydı benim için bir dünya dolusu maldan daha hayırlı olurdu." demiştir.[27]

Görsel 3.1
Hadis âlimleri hadisin sıhhatini araştırmak için yolculuklar yapmışlardır.

Bu örnekte görüldüğü gibi hadis âlimleri sahih hadislere ulaşmak, onları ezberlemek, kayda geçirmek ve sonraki nesillere nakletmek için üstün çaba göstermişlerdir. Bir hadisi araştırmak için aylarca sürecek ilmî yolculuklar ve rivayetlerin aktarıldığı hadis meclisleri sahih hadisleri tespit edip sonraki nesillere iletmeye yönelik çabalardır. Ayrıca ravilerin dürüstlük ve hafıza kuvvetlerine dair yapılan araştırmaların sonuçlarının paylaşıldığı ilmî toplantılar, toplanan hadislerin karşılıklı müzakere edilmesi, rivayetlerin yazımı, tedvini ve tasnifine yönelik çalışmaların tamamı da bu çabalara dâhil edilebilir.

Hadislerin aktarımında yazıdan faydalanılsa da en önemli husus yazılan veya dinlenilen rivayetlerin ezberlenmesi olmuştur. Bu bakımdan ravilerde doğru sözlülük, ezber yeteneği, ilme dair yetkinlik gibi özellikler aranmıştır. Zira ravilerin yalandan uzak olmaları, dinlediklerini ve okuduklarını doğru olarak ezberlemeleri hadislerin sahih bir şekilde nakledilmesinde etkili olmuştur.

Bir hadisin sahih olabilmesi için ravinin güvenilirliğini ifade eden adalet özelliği başta olmak üzere birtakım şartlar taşıması gerekir. Sahih hadiste şu beş özelliğin bulunması gerekmektedir: adalet sahibi ravi, zabt sahibi ravi, muttasıl isnat, şaz hadis olmamak ve muallel olmamak.

Adalet sahibi ravi şartının en önemli özelliği hadisi rivayet eden senetteki kişilerin tamamının Allah'ın (cc) emir ve yasaklarına uyan ve doğru sözlü raviler olmasıdır. Senetteki herhangi bir ravinin kim olduğunun bilinmemesi veya doğru sözlü olup olmadığına dair bir bilginin bulunmaması o hadisin sahih sayılmamasına neden olur. Benzer şekilde senetteki herhangi bir ravinin hadis rivayetinde ya da günlük hayatında bir kez bile yalan söylediği tespit edilirse o hadis artık sahih olarak nitelendirilemez.[28]

"Allah'a ve ahiret gününe inanan, komşusuna eziyet etmesin. Allah'a ve ahiret gününe inanan, misafirine ikram etsin. Allah'a ve ahiret gününe inanan ya hayır söylesin ya da sussun." (Müslim, "İman", 75) hadisi sahih hadise bir örnektir.

3. Etkinlik

20 dk.

Amaç	Davranışlarda dengeli olmanın günlük hayatımıza etkisini belirleyebilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Aşağıdaki sorularla ilgili düşüncelerinizi sınıftaki arkadaşlarınızla paylaşınız. a) Ravilerde neden adalet sahibi olmak şartı aranmaktadır? b) Ravilerde aranan adalet şartı günlük hayatta nasıl uygulanabilir? 2. Nedensel ilişkiler kurarak ravilerin adalet sahibi olmasına dair çıkarımlar yapınız. 3. Ravilerin adalet sahibi olmasına dair çıkarımlarınızı sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız. 4. Ravilerin adalet sahibi olmasıyla ilgili tercih edilebilir görüş ve argümanları gerekçeleriyle belirleyiniz.
Değerlendirme	**Bu etkinlikle ilgili aşağıda verilen öz değerlendirme formunu doldurunuz.**

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Sınıfı ve Numarası:

Aşağıda verilen değerlendirme ölçütlerini okuyunuz. Bu ifadelerdeki yargıları kendi durumunuza göre "Evet", "Kısmen" veya "Hayır" şeklinde işaretleyiniz. Tüm ölçütlerle ilgili düşüncenizi işaretlemeyi unutmayınız.

	Ölçütler	Dereceler		
		Evet	Kısmen	Hayır
1.	Etkinliğin yönergesini takip ettim.			
2.	Bana sorulan soru hakkında çıkarımlar yaptım.			
3.	Çıkarımlarımı sınıf kurallarına uyarak arkadaşlarıma anlattım.			
4.	Arkadaşlarımın yaptığı çıkarımları dikkatle dinledim.			

Görsel 3.2
Muhaddisler birbirlerine rivayet ettikleri hadisleri sormuşlardır.

Zabt sahibi raviden kasıt, hadisin senedindeki ravilerin güçlü bir hafızaya sahip olmasıdır. Zabt; ravinin hadis naklinde dikkatli olması, hadisin tamamını doğru anlayabilme yeteneğine sahip olması, hadisi ezberlemesi, uzun zaman geçtikten sonra bile rivayeti olduğu gibi aktarabilmesi anlamlarına gelir.[29] Dolayısıyla eğer senetteki herhangi bir ravinin hadis naklederken çok dikkatli olmadığı veya ravide unutkanlık başladığı tespit edilirse o hadis sahih kabul edilmemektedir. Hatta bu sebeple hadis âlimleri, kendi meslektaşlarını imtihan ederek belirli aralıklarla onların hafızalarını kontrol etmişlerdir *(Görsel 3.2).* Örneğin Şube bin Haccac, Talha bin Musarrif'ten dinlediği bir hadisi onu her gördüğünde tekrar sormuştur. Şube bunun sebebini şöyle açıklamıştır: "Hafızasını kontrol etmek istedim. Eğer hadiste değişiklik yaparsa ondan hadis almayı bırakırım."[30]

Hadisin sıhhat şartlarından bir diğeri olan muttasıl isnat, hadisin senedinde bir eksiklik olmaması anlamına gelir. Senetteki her bir ravi, hoca talebe ilişkisi içinde rivayeti birbirlerinden almış olmalıdırlar. Örneğin 770 yılında doğmuş olan birisinin 750 senesinde ölmüş bir hocadan hadis aktarması mümkün değildir. Kısacası sahih hadisin bu şartında hadis âlimleri sahip oldukları tarih bilgilerini kullanarak senette ravilerde bir eksiklik olup olmadığını tespit etmişlerdir.[31]

Sahih hadisin şartlarından biri de şaz hadis olmamaktır. Bunun anlamı, güvenilir bir ravinin diğer güvenilir ravilerin naklettiği hadislerle çelişen bir rivayette bulunmamasıdır. Muallel olmamak ise hadisin sıhhatini engelleyecek ve yalnızca hadis uzmanlarının fark edebileceği gizli bir kusurun bulunmaması anlamına gelmektedir.[32] Sayılan bütün bu özellikler bir hadiste bir araya geldiğinde o hadis sahih kabul edilmektedir. Bazı âlimler sahih hadisleri toplamayı amaçlamış ve bunun sonucunda müstakil bazı eserler ortaya koymuşlardır. Buhari'nin ve Müslim'in *el-Camius-Sahih* isimli kitapları bu eserlere örnek verilebilir.[33]

Grafik Bilgi 3.3
Bir hadisin sahih olarak nitelendirilebilmesini sağlayan şartlar.

Adalet Sahibi Ravi	Allah'ın (cc) emir ve yasaklarına uyan, güvenilirlik vasfına aykırı iş ve davranışlardan kaçınan kimseye işaret etmektedir.
Zabt Sahibi Ravi	Zabt, ravinin hafızasının güçlü olmasını ifade eder. Ravinin dinlediğini doğru anlama kapasitesine sahip olması, ezberlediklerini koruması ve unutmamasıdır.
Muttasıl İsnat	Senetteki her bir ravinin hoca talebe ilişkisi içinde rivayeti birbirlerinden almış olmasıdır. Arada hiçbir kopukluk bulunmamasıdır.
Şaz Hadis Olmamak	Güvenilir bir ravinin daha güvenilir diğer ravilere aykırı bir rivayette bulunmaması durumudur.
Muallel Olmamak	Hadisin sıhhatini engelleyecek herhangi bir gizli kusur (illet) içermemesidir. İllet tespit edilen hadise muallel denir.

3.3.2. Hasen ve Zayıf Hadisler

Hasen kelimesi sözlükte güzel ve iyi anlamlarına gelmektedir. **Hasen hadis** ise sahih hadisin şartlarını taşıyan fakat ravilerinden bir veya birkaçının hafızasının kuvvetli olmadığı hadislerdir.[34] Sahih hadisler gibi İslam dininde kabul gören ve kendisiyle amel edilebilen hadis türüdür. Hasen hadisin sahih hadisten farkı ravilerinin zabtının biraz eksik olmasıdır.[35]

Zayıf hadis sahih veya hasen hadiste aranan şartlardan biri veya birkaçı eksik olan hadislerdir.[36] Örneğin ravinin çok sık bir şekilde unutkanlık yaşaması, hadislerde değilse de günlük hayatta bazen insanları kandırması gibi durumlarda hadisler zayıf kabul edilmektedir. Aynı şehirde bulunmamak, aynı zamanda yaşamamak gibi sebeplerle senetteki ravilerin birbirinden hadis dinlemesinin mümkün olmaması da hadislerin zayıf olarak nitelendirilmesine sebep olmaktadır.[37]

"... Bir kadının bir çift ayakkabı karşılığında biriyle evlenmek istemesi üzerine Hz. Peygamber ona 'Bir çift ayakkabı karşılığında evlenmeye razı mısın?' diye sordu. Kadının 'evet' cevabını vermesi üzerine Resulullah evlenmesine izin verdi." (Tirmizi, "Nikah", 22) hadisi hasen hadise,

"Hz. Peygamber 'Selam, kelamdan öncedir.' buyurmuştur." (Tirmizi, "İstizan" 11) şeklinde rivayet edilen hadisi ise zayıf hadise örnektir.

3.3.3. Mevzû Hadis

Hz. Peygamber'e ait olmayan, uydurularak ona isnat edilen sözlere **mevzû hadis** denir. Uyduran kişi, sözleri Hz. Peygamber'e nispet ettiği için bu ifadelere mevzû hadis adı verilmiştir. Ancak Hz. Peygamber'e isnat edilmesine rağmen ona ait olmayan bu sözler teknik anlamda hadis değildir. Uydurma hadise hadis denmesinin sebebi hadisin sahtesi olduğunu ifade etmek içindir.[38]

Resulullah'ın *"Kim benim adıma kasten yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın."*[39] şeklindeki buyruğu, hadis rivayet etme konusunda ümmetine bir uyarı ve ders niteliğindedir. Buna rağmen çeşitli sebeplerle hadis uyduran kişiler olmuştur. Muhaddisler ise hadislerin öğrenilmesi ve aktarılmasında büyük bir titizlik göstermişlerdir. Hz. Peygamber'e isnat edilen bu tür uydurma sözlerin sahih hadisler içerisine karışmasına engel olmuşlardır.

Kur'an'ın ve hadislerin öğrenilmesi İslam dininin tam olarak kavranması anlamına gelir. Bu nedenle sahabe nesli ve muhaddisler, Hz. Peygamber hayattayken ve onun vefatından sonra hadislerin öğrenilip aktarılmasında büyük titizlik göstermişlerdir. Bununla birlikte Müslümanların yeni bölgeler fethetmesi İslam coğrafyasının geniş bir alana yayılmasını sağlamıştır. Ancak tam anlamıyla iman etmemiş insanlarla farklı kültürlere sahip bireylerin bir arada yaşamaya başlaması İslam dünyasında bazı karışıklıklara sebep olmuştur. Özellikle üçüncü halife Hz. Osman'ın şehit edilmesi, büyük bir siyasi kargaşaya yol açmış ve bu karışıklık ortamında hadis uyduranlar ortaya çıkmaya başlamıştır.[40] Bu hususta fırka, mezhep, dil veya belde taraftarlığı, İslam düşmanlığı, İslam'a faydalı olma isteği, menfaat elde etme düşüncesi gibi çeşitli hadis uydurma sebeplerinden söz edilebilir.[41]

"Allah katında güvenilir üç kimse vardır: Ben, Cebrail ve Muaviye bin Ebi Süfyan." sözü bu türe bir örnektir. (İbnülcevzi, Mevzuat, 2/17)

Siyasi gruplarını, mezheplerini, dillerini veya yaşadıkları bölgeyi başkalarına üstün göstermek ve kendi görüşlerini savunmak isteyen bazı kişiler hadis uydurmuşlardır.[42] Hz. Peygamber'e söylemediği sözlerin isnat edilmesinin bir başka nedeni, bazı grupların kendi dilinin veya yaşadığı bölgenin üstün olduğunu kanıtlamaya çalışmalarıdır. Horasan bölgesinin şehirlerini metheden ve Merv şehrini meleklerin koruduğunu anlatan[43] mevzû hadis bunun örneklerinden biridir.

İslam dünyasının kısa sürede geniş bir coğrafyaya yayılması, Müslüman gibi görünüp İslam'a düşmanlık eden kişilerin artmasına zemin hazırlamıştır. Zındık olarak adlandırılan bu kişiler, siyasi veya askerî yollarla mağlup edemedikleri Müslümanları fitne çıkararak zarara uğratmaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda hadis uydurarak İslam'a zarar vermek istemişler ancak muhaddisler geliştirdikleri yöntemlerle buna fırsat vermemişlerdir.[44]

Grafik Bilgi 3.4
Hadis uydurulmasının sebepleri

Hadis uydurma nedenleri içerisinde en ilginç olanı İslam'a faydalı olma arzusudur. Bu kişiler, Kur'an'da ve hadislerde yer alan ibadetleri yeterli görmemiş ve insanları ibadete teşvik etmek düşüncesiyle hadis uydurmuşlardır. "Şu sureyi şu kadar okuyan kişi cennette şu nimetlere kavuşur.", "Şu gecelerde şu kadar rekât namaz kılan, her rekâtında falan sureleri okuyan kişi şu kadar sevap kazanır." gibi ifadelerle nakledilen rivayetler bu duruma örnek verilebilir. Hadis uydurarak İslam'a faydalı olduklarını düşünenler, aslında dine en büyük zararı vermişlerdir. Zira bu düşünceye sahip olan kimselerin uydurdukları hadislerin ibadetle ilgili olması ve o kişilerin Müslümanlıklarına dair ilk başta şüphe duyulmaması mevzû hadisin tespitini daha da zorlaştırmıştır.[45]

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Müslümanlar hadislere büyük bir değer vermiş ve bu rivayetlere uygun bir hayat sürdürmeye çalışmışlardır. Ancak hadislere verilen bu değeri istismar etmeye çalışanlar; bir siyasetçiye yaranmak, makam elde etmek, malını pazarlamak gibi niyetlerle hadis uydurmuşlardır.[46]

Bir hadisin mevzû olup olmadığını yalnızca konusuna bakarak belirlemek her zaman mümkün değildir. Dolayısıyla bir hadisin uydurma olduğunu anlayabilmek için muhaddisler tarafından uygulanan yöntemler esas alınmalıdır.

Hadis uydurmalarının başlaması üzerine muhaddisler, dinin temel kaynaklarından olan hadisleri korumak için çeşitli tedbirler almışlardır. Bu tedbirlerin başında isnat sistemi gelir. Muhaddisler tarafından en gelişmiş hâliyle ve mükemmel şekilde uygulanan bu sistemde hadis nakleden kişiye "Kimden duydun?" sorusu sorularak rivayetin sıhhatinin kontrolü sağlanmıştır. Muhaddisler, hadisin mevzû olup olmadığını bu sistemin yanı sıra tarihî ve coğrafi bilgilere de dayanarak tespit etmişlerdir.

Sıra Sizde

Muhammed bin Sirin şöyle demiştir: "Önceleri isnadı sormazlardı fakat fitne ortaya çıkınca 'Ravilerinizin adını bize söyleyin.' denmeye başlandı. Sonrasında da sünnet yolunda olanların hadisleri alındı, bidat ehlinin rivayetleri terk edildi."

(Müslim, "Mukaddime", 7)

Muhammed bin Sirin'in bu sözünden yola çıkarak hadis uydurmacılığı ile isnat sistemi arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

.....

.....

Hadis âlimleri yalan söylediğini tespit ettikleri kişileri ifşa etmiş, onların isimlerini ve uydurdukları hadisleri çeşitli eserlerde toplamışlardır. Ayrıca halk arasında meşhur olan veya bazı eserlerde yer alan hadisleri sıhhat açısından değerlendirmişlerdir. Böylece uydurma sözlerin sahih hadisler içerisine karışmasına engel olmuşlardır.[47]

Hadis çeşitleri ile ilgili e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Mevzû hadislerden bazıları anlamlı ve hikmetli sözler olabilir. Ancak dinde olmayan bir sözün Hz. Peygamber'e nispet edilmesinin getirdiği yükümlülükler sebebiyle bu tür uydurma hadisler İslam dinine zarar verir. Öncelikle bir Müslüman'a düşen görev Kur'an ve sünnetteki emirleri uygulamak olmalıdır. Mevzû hadislere inanmak ise hiçbir faydası olmayan hurafelerle meşgul olmak anlamına gelir. Bu durum, insanların gerçek sünnetten uzaklaşmasına sebep olur. Günümüzde yaygın olan hurafelerde halk arasında yayılan mevzû hadislerin de etkisi bulunmaktadır.

Hadis çeşitleri ile ilgili e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Uydurulmuş sözler, her ne sebeple olursa olsun hadislere güvensizlik oluşturur. Bu şekilde üretilen mevzû hadisler, Hz. Peygamber'e dayandırılan rivayetlere güvenilmeyeceği gibi bir düşünceye sebep olabilir. Oysa mevzû hadislere karşı alınan tedbirler, hadislerin doğru bir şekilde nakledilmesini ve kaydedilmesini sağlamıştır. Böylelikle sahih hadisler günümüze kadar ulaşabilmiştir. Hadis öğrenirken mevzû hadislerin varlığı göz önünde bulundurulmalı, kaynak sorgulaması yapılmalı ve muhaddislerin rivayetlerle ilgili açıklamaları dikkate alınmalıdır.

Sıra Sizde

Aşağıdaki şiirde hadis uydurulma sebeplerinden hangisine değinildiğini bularak şairin buna itiraz etmesinin nedenini açıklayınız.

"(...)
Hadîsi vaz' ediyorken sevâb uman bile var!
Sevâbı var mı imiş, bir zaman gelir, anlar!
Cihânı titretiyorken nidâ-yı "Men kezebe..."
İşitmiyor mu, nedir, bir bakın şu bî-edebe:
Lisân-ı pâk-i Nebî'den yalanlar uyduruyor;
Sıkılmadan da «sevâb işledim» deyip duruyor!
Düşünmedin mi girerken Şerîat'in kanına?
Cinâyetin kalacak zanneder misin yanına?
(...)"

(Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat,* 216)

4. Etkinlik

20 dk.

Amaç	Sıhhat derecesine göre hadis çeşitlerini zihin haritasında gösterebilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği yapınız.** 1. Sıhhat derecesine göre hadis çeşitleriyle ilgili konu ve alt konu başlıklarınızı düşünerek bu başlıkları bir kâğıdın/kartonun üzerine yerleştiriniz. 2. Hazırladığınız başlıklarla ilgili zihninizde canlanan görsel/işaret/kavram veya cümleleri istediğiniz tasarımda karton üzerine yerleştirdiğiniz haritaya ekleyiniz. a) Haritanızı oluştururken renkli kalemler ve çizimlerden faydalanabilirsiniz. 3. Hazırladığınız zihin haritasını arkadaşlarınızla paylaşınız.
Değerlendirme	**Hazırladığınız zihin haritasını yazılı olarak açıklayınız.** ....

Kontrol Noktası

1. soruyu tablo üzerinde cevaplayınız.

1. A sütununda sahih hadiste bulunması gereken şartlar, B sütununda ise bu şartların açıklamaları verilmiştir. A sütununda yay ayraçla belirtilen yerlere B sütunundaki açıklamalardan uygun olanın harfini yazınız.

A	B
I. ( ) Zabt sahibi ravi	**a.** Güvenilir raviye aykırı rivayette bulunmamak
II. ( ) Muttasıl isnat	**b.** Ravinin hafızasının kuvvetli olması, ezberlediği hadisleri muhafaza etmesi
III. ( ) Muallel olmamak	**c.** Ravinin güvenilir olarak bilinmesi
	ç. Hadiste gizli bir kusur bulunmaması
	d. Hadisin isnadında kopukluk olmaması

Aşağıdaki 2 ve 3. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

2. Mahmud bin Gaylan ▶ Ebu Ahmed Zübeyri ▶ Süfyan ▶ Ceriri ▶ Ebül Ala bin Şihhir ▶ Benî Hanzala kabilesinden bir adam ▶ Şeddad bin Evs "Hz. Peygamber bize 'Allah'ım, senden işlerimde sebatkâr olmayı istiyorum...' duasını öğretirdi." demiştir.

(Tirmizi, "Daavat", 23)

Ravileri verilen bu hadisişerif, sıhhat derecesine göre hangi hadis çeşidine örnektir? Gerekçelendirerek açıklayınız.

.....

.....

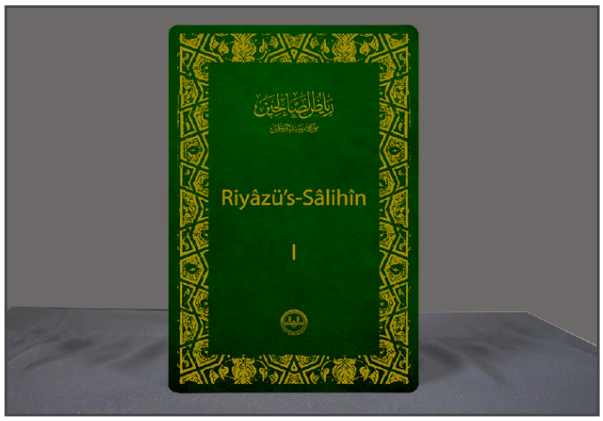
3. İslam'a düşmanlık etme düşüncesiyle hadis uyduranlar dine nasıl bir zarar vermeyi amaçlamaktadır?

.....

.....

3.4. HADİS KAYNAKLARINDA AHLAK

Hadis kitapları; Allah Resulü'nün söz, davranış ve uygulamalarını öğretmek amacıyla yazılmıştır. Bu kitaplar, İslam'ın öğretilerinin nesilden nesile doğru bir şekilde aktarılmasına ve Müslümanlar arasında dinî ve ahlaki değerlerin yerleşmesine önemli katkılar sunmuştur. İslam coğrafyasında Kur'an-ı Kerim'den sonra en çok okunan kitap olarak nitelendirilen *Riyazü's-Salihin* bu açıdan önemli bir başvuru kitabıdır *(Görsel 3.3).*

Görsel 3.3
Riyazü's-Salihin eserine dijital ortamda ulaşılması Müslümanların hadisleri öğrenmesine katkı sağlamıştır.

İmam Nevevi, *Riyazü's-Salihin* kitabına aldığı hadislerin çoğunu *Kütübisitte* içinde yer alan kitaplardan seçmiştir. Eserindeki hadis metinlerini kaynaklarda geçtiği gibi nakletmiş, hadislerin senet zincirini çıkararak sahabi ravinin adını vermekle yetinmiştir.

Riyazü's-Salihin, İmam Nevevi'nin İslam ahlakını öğretmek amacıyla yazdığı bir hadis derlemesidir. Eser 18 bölüm, 400'e yakın bab ve 1.900 civarında hadisten meydana gelmektedir. Eserde dinî ve ahlaki hükümler, ibadetler, insan ilişkileri ve günlük hayatta uygulanması gereken prensipler ile ilgili sahih hadislere yer verilmiştir. Bu eserin öne çıkan özelliği bireyin ve toplumun ihtiyaçlarına Kur'an ve sünnet doğrultusunda çözüm yolları göstermesi, Müslümanların hayatlarını İslam'ın ilkelerine göre düzenlemelerine yardımcı olmasıdır. Bu özelliğinden dolayı Müslümanların dinî ve manevi gelişimi için bir rehber kaynak olarak görülmüştür. Bu kitabın diğer önemli bir özelliği ise her konuyu ayet ve hadislerle ele almasıdır.[48]

Riyazü's-Salihin; içeriği, bireysel ve toplumsal düzeydeki sorunlara yaklaşım tarzı ile İslam âlimlerinin de büyük beğenisini toplamıştır. Yazılan çok sayıda şerh ve çeşitli dillere yapılan tercümeleri ile günümüzde Müslümanlar için temel başvuru kaynaklardan biri olmayı sürdürmektedir.[49]

Riyazü's-Salihin kitabındaki hadisler, hadis kitapları geleneğine uygun olarak konu başlıklarına göre sıralanmıştır. Hadis kitaplarında genellikle "Kitâbü'l-Edeb" ya da "Ahlak Bölümü" başlığı altında güzel ahlaka dair hadisler yer alır. Bu bölümler, Hz. Peygamber'in örnek davranışlarını tanıma ve uygulama açısından büyük önem taşır.

Riyazü's-Salihin'de ahlak konusuyla ilgili hadislere ulaşmak için kitabın başındaki içindekiler bölümünden "Edeb" kısmına bakılır. Bu bölümün yanı sıra sabır, doğruluk, merhamet, affetmek gibi başlıklar altında da ahlaki özelliklerle ilgili hadislere yer verilmiştir. İlgili başlıklar takip edilerek aranan konunun bulunduğu sayfaya gidilir. Bu bölümlerde Hz. Peygamber'in ahlakla ilgili söylediği hadisler Arapça ve Türkçe olarak yer alır. Bölümlerdeki hadisler, ilgili ayetlerle birlikte şerh edilmiştir. Bu sayede okuyucu, aradığı konuya dair hadislere doğrudan ulaştığı gibi ilgili ayet ve hadislerin açıklamaları ile hadisleri ayrıntılı şekilde anlama fırsatını bulmuş olur.

Riyazü's-Salihin eseri hakkında verilen e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Riyazü's-Salihin'in dijital ortamdaki sayfasına bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

5. Etkinlik

30 dk.

Amaç	Ahlakla ilgili hadis rivayetlerinde hadis kaynaklarına başvurabilmeyi öğrenebilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Ders öncesi sınıfta hazır edilen *Riyazü's-Salihin* kitabından ahlakla ilgili hadisleri tespit ediniz. 2. Bulduğunuz hadislerden on tanesini seçiniz. 3. Seçtiğiniz hadislerde geçen olay/şahıs/yer/konu/kavramları belirleyiniz. 4. Hadisleri içeriklerine göre sınıflandırınız. 5. Hadislerin içeriğiyle ilgili çıkarımlarda bulununuz. 6. Size verilen süre bittiğinde ikişerli olarak eşleşiniz. 7. Konuyla ilgili çıkarımlarınızı eşleştiğiniz arkadaşınızla da konuşunuz. 8. Düşüncelerinizdeki benzer ve farklılıkları tespit ediniz. 9. Aşağıdaki soruları eşleştiğiniz arkadaşınızla cevaplayınız. • Öğrendiklerinizden hareketle konuyla ilgili bir özet yazınız. .... • Ahlakla ilgili hadisişerifler hakkındaki çıkarımlarınızı yazınız. .... 10. Ahlakla ilgili hadisişerifler hakkındaki fikirlerinizi sınıfta paylaşınız.
Değerlendirme	**Bu etkinlikle ilgili aşağıda verilen öz değerlendirme formunu doldurunuz.**

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Sınıfı ve Numarası:

Aşağıda verilen değerlendirme ölçütlerini okuyunuz. Bu ifadelerdeki yargıları kendi durumunuza göre "Evet", "Kısmen" veya "Hayır" şeklinde işaretleyiniz. Tüm ölçütlerle ilgili düşüncenizi işaretlemeyi unutmayınız.

	Ölçütler	**Dereceler**		
		Evet	Kısmen	Hayır
1.	Etkinliğin yönergesini takip ettim.			
2.	Verilen soru üzerinde fikirler ürettim.			
3.	Düşüncelerimi arkadaşımla paylaştım.			
4.	Arkadaşım fikirlerini ifade ederken onu dinledim.			
5.	Ortak karar verdiğimiz fikirleri sınıftaki diğer arkadaşlarımla paylaştım.			

Kontrol Noktası

Aşağıdaki 1-4. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

I. İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle demiştir: "Müslüman, Müslüman'ın (din) kardeşidir. Müslüman, kardeşine zulmetmez ve onu haksızlık edenin eline bırakmaz. Her kim Müslüman kardeşinin yardımında bulunur ve onun ihtiyacını giderirse Allah da ona yardım eder. Her kim Müslüman'ın bir sıkıntısını giderirse Allah buna karşılık onun kıyametteki sıkıntılarından birini giderir. Her kim bir Müslüman'ın ayıbını örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter."

(Müslim, "Birr", 58)

II. Hakim bin Hizam'dan (ra) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle demiştir: "Üstteki (veren) el, alttaki (alan) elden hayırlıdır. (İnfak ederken) bakmakla yükümlü olduklarından başla. En hayırlı sadaka, ihtiyaç fazlasından gönüllü olarak verilen sadakadır. Bir kimse istemekten sakınırsa Allah onu iffetli kılar, kanaat edenleri de Allah başkalarına muhtaç etmez."

(Buhari, "Zekât", 18)

III. Enes bin Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle demiştir: "Bir kimsede şu üç özellik bulunursa imanın hazzını duyar: Allah ve Resulü'nü her şeyden çok sevmek, bir kimseyi yalnızca Allah rızası için sevmek, Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar ona dönmeyi ateşe atılırcasına korkunç görmek."

(Buhari, "İman", 14)

1. Bu hadislerin *Riyazü's-Salihin* kitabının konu başlıklarını göz önünde bulundurarak hangi konu ile ilgili olduğunu sırasıyla yazınız.

2. I. hadise göre bir Müslüman'ın Müslüman kardeşine karşı sorumlulukları nelerdir? Örneklerle açıklayınız.

3. II. hadiste öğütlenen ilkeleri benimsemenin bireysel ve toplumsal faydaları nelerdir? Açıklayınız.

4. III. hadise göre müminin özelliklerinin neler olduğunu açıklayınız.

3.5. HADİSLERDEN MESAJLAR: AHLAK

قَالَ النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ يَقُولُ: "اَلْحَلَالُ بَيِّنٌ وَ الْحَرَامُ بَيِّنٌ وَ بَيْنَهُمَا مُشَبَّهَاتٌ لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ فَمَنِ اتَّقَى الْمُشَبَّهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَ عِرْضِهِ وَ مَنْ وَقَعَ فِى الشُّبُهَاتِ كَرَاعٍ يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يُوَاقِعَهُ أَلَا وَ إِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى أَلَا إِنَّ حِمَى اللّٰهِ فِى أَرْضِهِ مَحَارِمُهُ أَلَا وَ إِنَّ فِى الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَ إِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَ هِىَ الْقَلْبُ."

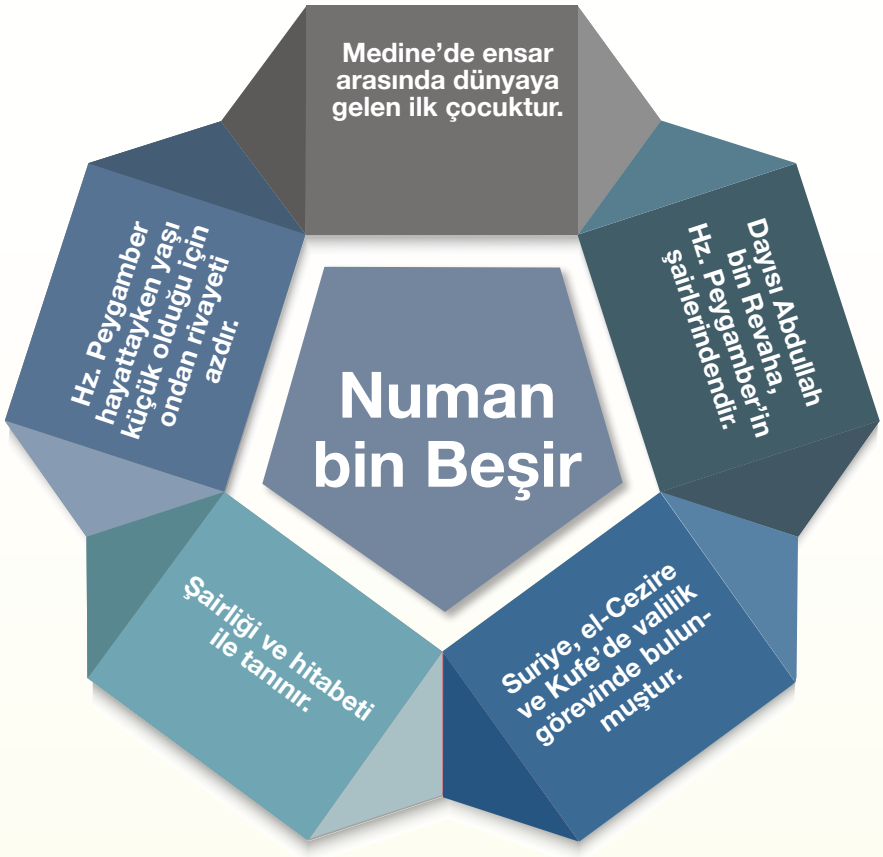
Numan bin Beşir, Resulullah'tan (sav) şöyle duyduğunu söyledi:
"Helal olan şeyler belli, haram olan şeyler bellidir. Bu ikisinin arasında kalan ve halkın birçoğunun helal mi, haram mı olduğunu bilmediği şüpheli konular vardır.

Şüpheli konulardan sakınanlar, dinini ve ırzını korumuş olur. Şüpheli konulardan sakınmayanlar ise gitgide harama dalar. Bu kimseler, sürüsünü başkasına ait bir koru etrafında otlatan çoban gibidir. Sürünün bu koruya girme tehlikesi vardır.

Dikkat edin! Her hükümdarın girilmesi yasak bir korusu vardır. Unutmayın ki Allah'ın yasak korusu da haram kıldığı şeylerdir.

Şunu iyi bilin ki insan vücudunda küçücük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa bütün vücut iyi olur. Eğer o bozulursa bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalptir."

(Buhari, "İman", 39)

Grafik Bilgi 3.6
Hadisin ravisi[50]

Numan bin Beşir'den rivayet edilen söz konusu hadisişerifte Müslümanların helal, haram ve şüpheli şeyler konusunda dikkatli davranmaları gerektiği vurgulanmıştır. Helal, dinen yapılmasında herhangi bir sakınca bulunmayan iş ve fiillerdir. Yemek yemek, uyumak gibi. Haram ise dinen yapılması kesin bir şekilde yasaklanmış eylemlerdir. Örneğin içki içmek gibi. Helal ve haramlar konusu ayet ve hadislerde açıkça bildirilmiştir. Helal veya haram olduğuna dair hakkında net bir hüküm bulunmayan hususlar ise şüpheliler kapsamında değerlendirilmektedir. Bu üç mesele, Müslümanların günlük yaşamda karşılaşabilecekleri durumlardır.

Allah Teala, Malikülmülk'tür ve Hakim'dir. Yani her şeyin sahibi ve idarecisidir. Bu durum, bahsi geçen hadiste sürü ve koru örneğiyle betimlenmiştir. Koru, sadece sahibi olan kimsenin girebileceği yerdir. Bu nedenle bir çoban, sürüsünü otlatırken böyle bir koruya girme ihtimaline karşı uyanık olmalı ve sürüsünü korudan uzak bir yere götürmelidir. Bu örnekte olduğu gibi Allah'ın (cc) da dünyada birtakım koruları, bir başka ifadeyle kullarına yasakladığı fiiller vardır.

Müslüman olduğunu beyan eden bir birey, Yüce Allah'ın koyduğu yasaklara uymakla yükümlüdür. Bu sebeple kul hem haramlardan hem de şüphelilerden uzak durmalıdır. Ayrıca kişi, şüpheli şeylerin harama götürme ihtimalini unutmamalıdır. Allah'ın (cc) izni dâhilindeki alanda ahiret yurdu için hazırlık yapmalı, Müslüman kimliğini son nefesine kadar korumaya gayret etmelidir.

Kalp, insan bedeninin merkezidir. Kişinin yediği, içtiği, söylediği her şeyden etkilenmektedir. Dolayısıyla Müslümanlar, kalplerini korumak için haramlardan ve şüpheli şeylerden kaçınmalıdır.

Kişi her daim bilinçli hareket etmeli ve yaşamını sürdürürken büyük bir titizlik içinde olmalıdır. Zira helal ve harama dikkat eden kişi ahlaken güzelleşir. Bu da Allah'ın (cc) rızasını kazanmaya vesile olur.[51]

Hadisten Notlar

- Helal ve haramlara dikkat edilmelidir.
- Helal konusunda israftan kaçınılmalıdır.
- Dinen şüpheli olan şeylerden uzak durulmalıdır.
- Kalp, insan vücudunun merkezidir.
- Kalbin maddi ve manevi sıhhati için dinî hükümlerde titizlik gösterilmelidir.
- Kişinin helal konusundaki hassasiyeti ahlakını güzelleştirir.
- Dünya ve ahiret mutluluğunun dünyadaki amellere bağlı olduğu unutulmamalıdır.

Sıra Sizde

Ahlakla ilgili hadisişerifi anlamını değiştirmeyecek şekilde kendi cümlelerinizle aşağıdaki boş alana yazınız.

.....

.....

.....

Ahlakla ilgili daha fazla hadisişerife bu karekoddan ya da kitap sonundaki "Hadis Metinleri" bölümünden ulaşabilirsiniz.

6. Etkinlik

30 dk.

Amaç	Ahlakla ilgili bir hadisişerifi anlayabilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Sınıfta bir soru ve bir cevap grubu şeklinde iki grup oluşturunuz. 2. Soru grubu olarak ahlakla ilgili hadisişerif hakkında sorular, cevap grubu olarak da size yöneltileceğini düşündüğünüz sorulara cevaplar hazırlayınız. 3. Size verilen süre içerisinde hazırlıklarınızı tamamlayınız. 4. Soru grubunun cevap grubuna soruları sorması ile süreci sürdürünüz. 5. Tüm sorular sorulup cevaplar verildiğinde soru ve cevap grubunun yer değiştirmesini sağlayınız. 6. Sorular ve cevaplar için hazırlıklarınızı yapınız. 7. Soruları sorup cevaplayarak süreci tamamlayınız.
Değerlendirme	**Hadisişeriften öğrendiklerinizden hareketle günlük hayatta karşılaştığınız bir problemin çözümüne dair fikirlerinizi aşağıdaki boş alana yazınız.** ....

7. Etkinlik

20 dk.

Amaç	Ahlakla ilgili hadisişerifi inceleyip kendi hayatı için anlamlı hâle getirebilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Ahlakla ilgili hadisişerifi yorumlamada yararlanılacak ilke ve ölçütler belirleyiniz. 2. Belirlediğiniz ilke ve ölçütlere göre söz konusu hadisişerifi inceleyiniz. 3. Hadisişerifin mesajlarını belirleyerek listeleyiniz. 4. Hadisişerifin mesajlarından hareketle bu hadisişerifin sizin için ne ifade ettiğini anlatan bir metin yazınız. ....
Değerlendirme	**Bu etkinlikle ilgili aşağıda verilen öz değerlendirme formunu doldurunuz.**

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Sınıfı ve Numarası:

Aşağıda verilen değerlendirme ölçütlerini okuyunuz. Bu ifadelerdeki yargıları kendi durumunuza göre "Evet", "Kısmen" veya "Hayır" şeklinde işaretleyiniz. Tüm ölçütlerle ilgili düşüncenizi işaretlemeyi unutmayınız.

	Ölçütler	Dereceler		
		Evet	Kısmen	Hayır
1.	Etkinliğin yönergesini takip ettim.			
2.	Hadisişerifin mesajlarını belirledim.			
3.	Hadisişerifin mesajlarının hayatımdaki yerini düşündüm.			
4.	Hadisişerifin mesajlarından hareketle bir metin kaleme aldım.			
5.	Hadisişerifin mesajlarını hayatımda uygulayabilmek için bir planlama yapmaya karar verdim.			
6.	Helal ve harama dikkat etmem gerektiğini öğrendim.			

Kontrol Noktası

"Hadislerden Mesajlar: Ahlak" konusuyla ilgili aşağıda verilen öğrenme günlüğünü doldurunuz.

Ad Soyad:	Tarih:

Hangi yeni bilgileri edindim?

Öğrendiklerim beni nasıl ve neden etkiledi?

Öğrendiklerimden sonra hayatımda neleri değiştireceğim?

Performans Görevi

Amaç	Görev/Rol	Ürün	Değerlendirme Ölçütleri
• Kaynağına göre hadis çeşitlerini sınıflandırabilme • Ravi sayısına göre hadis çeşitlerini ayırt edebilme • Sıhhat derecesine göre hadis çeşitlerini özetleyebilme	Bu çalışmadaki göreviniz; kaynağına, ravi sayısına ve sıhhat derecesine göre hadis çeşitlerini gösteren bir kavram haritası hazırlayarak arkadaşlarınıza sunmaktır.	Kaynağına, ravi sayısına ve sıhhat derecesine göre hadis çeşitlerini gösteren bir kavram haritası	Ortaya koyduğunuz ürün aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirilecektir: * Çözümleme (Konunun ana hatları belirlenmeli, konular arasında ilişki kurulup anlamlı bir bütün oluşturulmalı.) * Sınıflandırma (Kavramlar doğru şekilde gruplara ayrılmalı.) * Özgünlük (Hazırlanan ürün daha önce yapılmamış olmalı.) * Verilerin doğruluğu (Kullanılan bilgiler alanda geçerli kaynaklardan edinilmeli.) * Sunma (Açık, anlaşılır ve seviyeye uygun bir şekilde, akıcı bir üslupla sunulmalı.)

Yönerge: Bu performans görevini hazırlarken aşağıda verilen açıklamalara dikkat ediniz.

1. Öğretmeninizin rehberliğinde üç gruba ayrılınız.
2. Grup üyeleri arasında iş bölümü yaparak bir çalışma planı hazırlayınız.
3. Araştırma ve inceleme süreçlerinde güvenilir genel ağ sitelerini, kütüphane veri tabanlarını ve akademik kaynakları kullanınız.
4. Kaynağına, ravi sayısına ve sıhhat derecesine göre hadis çeşitlerini tespit ediniz.
5. Tespit ettiğiniz hadis çeşitlerini bir kavram haritası oluşturacak şekilde düzenleyiniz.
6. Sembol, şekil ve görsellere yer vererek kısa, öz cümleler içeren estetik bir tasarım oluşturunuz.
7. Oluşturduğunuz kavram haritasını sınıfta sergileyiniz.

Değerlendirme:

1. Performans görevinizle ilgili takip eden sayfadaki grup değerlendirme formunu doldurunuz.
2. Performans görevinizin değerlendirilmesinde aşağıdaki karekodla verilen dereceli puanlama anahtarı kullanılacaktır.

Dereceli puanlama anahtarı

GRUP DEĞERLENDİRME FORMU

Yaptığınız performans çalışmasını aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz ve soruları cevaplayınız.

Değerlendirme Ölçütleri	Geliştirilmeli	Yeterli	İyi	Mükemmel
1. Grup üyeleri arasındaki uyum				
2. Grup üyelerinin yeteneklerine göre rol dağılımı				
3. Grup üyelerinin birbirlerini dinlemesi				
4. Grup üyelerinin diğer grupları dinlemesi				
5. Grup üyelerinin verilen görevi hazırlama sürecini doğru yönetebilmesi				
6. Grup üyelerinin zamanı verimli kullanabilmesi				
7. Grup üyelerinin çalışma sırasında birbirlerine saygılı davranması				
8. Grup üyelerinin çalışma sırasında diğer gruplara saygılı davranması				
9. Her bir grup üyesinin çalışmaya katkıda bulunması				
10. Grup üyelerinin elde edilen verileri sunması				

Grubunuzu nasıl oluşturdunuz? Üyeler hangi rolleri benimsedi, neden?

Grubunuz etkinlik sırasında hangi zorluklarla karşılaştı?

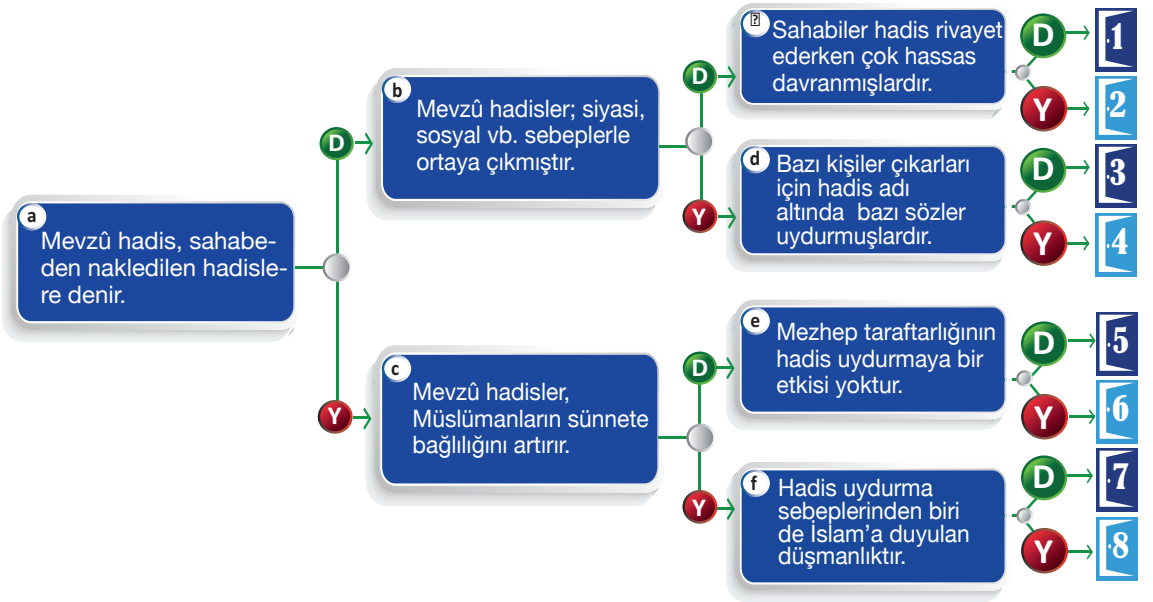
Aynı grupla bir başka çalışma gerçekleştirmeniz durumunda farklı olarak nasıl davranırdınız, neden?

3. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları

Bu testte cevaplamanız için farklı soru çeşitlerinden toplam 22 soru verilmiştir.
Daha fazla soru çözmek için ek sorulara testin sonunda verilen karekodu okutarak ulaşabilirsiniz.

1. soruyu aşağıdaki tanılayıcı dallanmış ağaca göre cevaplayınız.

1. Aşağıdaki verilen cümlelerin doğruluğu (D) veya yanlışlığına (Y) göre yönlendirici okları takip ediniz ve ulaştığınız çıkışı işaretleyiniz.

Aşağıda verilen 2-8. ifadelerin başına ilgili olduğu kavrama ait harfi yazarak tanımlarla kavramları eşleştiriniz.

	Tanımlar	Kavramlar
	2. Güvenilir ve hafızası kuvvetli raviler tarafından rivayet edilen, senedinde kopukluk veya kusurun bulunmadığı hadisler.	**a.** Adalet
	3. Allah'ın (cc) emir ve yasaklarına uyan, güvenilir ravinin sahip olduğu özellik.	**b.** İfşa
	4. Tâbiine veya tebeüttâbiine ait söz, fiil veya takrirler.	**c.** Maktu
	5. Lafız ve manaca sahabilere ait söz, fiil ve takrirleri içeren rivayetler.	**ç.** Mevkuf
	6. Hadis senedindeki ravilerde kopukluk bulunmaması.	**d.** Muttasıl
	7. Güvenilir bir ravinin daha güvenilir diğer ravilere aykırı olarak rivayet ettiği hadis.	**e.** Mütevatir
	8. Hadis uydurmak suretiyle yalan söyleyenlerin hadis âlimlerince tespiti ve ilanı.	**f.** Sahih
		g. Şaz
		ğ. Muallel

Aşağıdaki 9-13. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

9. "Doğru söz, katarından belli olur." atasözünü ravilerde bulunması gereken özellikler açısından yorumlayınız.

10. Bir hadisin sahih olması için taşıması gereken şartlar nelerdir?

11. "Din kolaylıktır. Bir kişi takatinin üstünde ibadete kalkışırsa din karşısında aciz kalır. Bunun için aşırıya kaçmayın, dosdoğru yolu tutun…"

(Buhari, "İman", 29)

Bu hadise göre "İbadetlerin en faziletlisi en zor olanıdır." şeklinde ifade edilen uydurma sözün tutarsızlığını açıklayınız.

12. Sahih hadisleri toplama maksadıyla yazılmış eserlere ve bu eserlerin müelliflerine iki örnek veriniz.

13. Sahih ve hasen hadis arasındaki fark nedir? Açıklayınız.

Aşağıdaki 14-22. soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

14. Hadisler zaman içerisinde belli sınıflamalara tabi tutulmuş ve kutsi, mevkuf, meşhur, ahad gibi çeşitli isimlerle zikredilmiştir. Örneğin ravisinin zabtı mükemmel olan ve diğer şartları da taşıyan bir hadisle aynı şartları taşımasına rağmen ravisinin bir tanesinin zabtında kusur olan başka bir hadis farklı şekilde isimlendirilmiştir.

Bu metinle ilgili

I. Kaynağına göre hadis çeşitlerine değinilmiştir.

II. Zayıf hadiste bulunan özellikler belirtilmiştir.

III. Mevzû hadisin ne olduğu vurgulanmıştır.

ifadelerinden hangileri doğrudur?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) I ve II

D) I ve III

E) II ve III

15. Zehra öğretmen, hadislerin sınıflandırılmasıyla ilgili bir etkinlik hazırlamış ve bu etkinlikte yer alan sorulara bazı öğrenciler aşağıdaki cevapları vermiştir.

Ali: Ahad

Dilek: Meşhur

Ebrar: Merfu

Ömer: Kutsi

Sümeyra: Sahih

Buna göre hangi öğrencinin verdiği cevap sınıflama açısından diğerlerinden farklıdır?

A) Ali

B) Dilek

C) Ebrar

D) Ömer

E) Sümeyra

16. İnsanlar çeşitli sebeplerle hadis uydurmuşlardır. Bu sebeplerden biri de İslam'a faydalı olma isteğidir. Kendilerini dindar gören bazı kişiler, ibadetlerde gevşeklik gösteren kimseleri uyarmak maksadıyla Hz. Peygamber'e isnat ederek "Şu sureyi okursanız şu kadar sevap kazanırsınız." gibi sözler söylemişlerdir. Bu yaklaşım tarzı Hz. Peygamber'e ait olmayan ifadelerin insanlar arasında hadis adı altında yayılmasına neden olmuştur.

Bu metin aşağıdaki atasözlerinden hangisiyle ifade edilebilir?

A) Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır.

B) Ağacın kurdu içinde olur.

C) Her ağaçtan kaşık olmaz.

D) Bir elin nesi var, iki elin sesi var.

E) Ne verirsen elinle, o gider seninle.

17. Hadisler, isnatlarıyla rivayet edilmelidir.

Buna göre hadis nakletmede isnadın önemine yönelik

I. Uydurma hadislerin önüne geçmek
II. Ravileri tanımak ve tanıtmak
III. Hz. Peygamber'e ait hadisleri korumak

ifadelerinden hangileri doğrudur?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) I ve III
E) II ve III

18-20. soruları aşağıdaki şemaya göre cevaplayınız.

Aşağıdaki şemada bir hadise ait bazı özellikler verilmiştir.

18. **"Hasen hadis" olarak nitelendirilen bu rivayet, aşağıdaki hadis çeşitlerine göre yapılan sınıflandırmadan hangisinin içerisinde yer alır?**

A) Bilgi değerine
B) Kaynağına
C) Ravisine
D) Sıhhat derecesine
E) Tenkidine

19. **Bu hadisin sahih hadis şeklinde nitelendirilebilmesi için aşağıdaki özelliklerden hangisine sahip olması gerekir?**

A) En az bir illete sahip bulunması
B) İsnadında kopukluk bulunması
C) Güvenilir raviye aykırı bir rivayetin bulunması
D) Tüm ravilerinin adalet sahibi olması
E) Tüm ravilerinin zabtının mükemmel olması

20. **Bu şemadaki altı çizili kelimenin ifade ettiği anlam aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Ravinin güvenilir olup bu özelliğine zarar veren işlerden uzaklaşması
B) Hadisin isnadındaki ravilerin peş peşe gelip düşme yaşanmaması
C) Ravinin; hadisi doğru anlayıp ezberlemesi ve uzun zaman sonra ezbere aktarabilmesi
D) Ravinin işitip naklettiği tüm hadislerin muallel vasfına sahip olması
E) Ravinin rivayet ettiği tüm hadisleri yaşlandıktan sonra unutması

21. İbni Ömer'den rivayet edildiğine göre Resulullah Mekke'nin fethi günü insanlara hitap ederek şöyle buyurmuştur: "Ey İnsanlar! Allah sizden cahiliye gururunu ve atalarla övünme âdetini gidermiştir. İnsanlar iki gruptur: iyi, takva sahibi, Allah katında değerli kişi ve günahkâr, bedbaht, Allah katında değersiz kişi. İnsanlar Âdem'in çocuklarıdır ve Allah, Âdem'i topraktan yaratmıştır."

(Tirmizi, "Menakıb", 74)

Verilen hadisişerifte aşağıdaki ifadelerden hangisine değinilmemiştir?

A) İnsanların doğuştan eşit olduğuna

B) Takva sahiplerinin Allah (cc) katında değerli olduğuna

C) Soyla övünmenin yasaklanmış olduğuna

D) Hz. Âdem'in insanların atası olduğuna

E) İnsanların yalnızca kendi yaptıklarından sorumlu olduğuna

22. Aşağıda *Riyazü's-Salihin* kitabından bir bölüme yer verilmiştir.

İnsanların Arasını Düzeltmek

"Bir sadaka vermeyi, yahut iyilik yapmayı, yahut da insanların arasını düzeltmeyi emredenler hariç onların aralarındaki gizli konuşmaların çoğunda hiçbir hayır yoktur…"

(Nisa suresi 114. ayet)

"Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin."

(Hucurat suresi 10. ayet)

"Ebu Hüreyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resulullah şöyle buyurmuştur: "Güneşin doğduğu her gün, insanın her eklemi için bir sadaka borcu vardır. İki kimse arasında doğrulukla hükmetmen sadakadır. Bineğine binmesi için bir kimseye yardım etmen yahut yükünü yüklemen sadakadır. Hoş söz, sadakadır. Namaza giderken atılan her adım sadakadır. İnsanlara sıkıntı veren şeyleri yoldan kaldırman da sadakadır."

(Müslim, "Zekât", 56; Buhari, "Cihat", 128)

Buna göre aşağıdakilerin hangisine ulaşılamaz?

A) Konu ile ilgili ayet ve hadisler birlikte verilmiştir.

B) Hadisler güvenilir hadis kaynaklarından alınmıştır.

C) Hadisin senedinde bütün ravilere yer verilmiştir.

D) Hadisler konu başlıkları altındaki bölümlere göre sıralanmıştır.

E) Güzel ahlak ile ilgili hadislerle Müslümanlara rehberlik edilmiştir.

Ünite ile ilgili daha fazla soruya bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Sonnotlar

1 Tartı, *Muhtasar Hadis İlimleri ve Usulü,* 71.
2 bk. Çakan, *Hadis Usûlü,* 98-105.
3 Tahhan, *Yeni Hadis Usûlü,* 142.
4 Uğur, *Hadis İlimleri Edebiyatı,* 163.
5 Çakan, *Hadis Usûlü,* 99.
6 Müslim, "Birr", 55.
7 Çakan, *Hadis Usûlü,* 99.
8 Müslim, "İman", 93.
9 Çakan, *Hadis Usûlü,* 100-102.
10 Buhari, "Ezan", 1-3.
11 bk. Çakan, *Hadis Usûlü,* 102; Aydınlı, "Mevkuf", 29/437.
12 Ebu Davud, "Tıb", 1.
13 bk. Efendioğlu, "Maktu", 27/457; Çakan, *Hadis Usûlü,* 104.
14 Buhari, "Ezan", 56.
15 Müslim, "Mukaddime", 5.
16 bk. Yücel, *Hadis Usûlü*, 139-149.
17 Hansu, *Mütevâtir Haber,* 89-90.
18 Buhari, "İlim", 38.
19 Hansu, *Mütevâtir Haber,* 91-96; Yücel, *Hadis Usûlü,* 144.
20 Tahhân, *Yeni Hadis Usûlü,* 38.
21 Buhari, "İman", 8.
22 bk. Yücel, *Hadis Usûlü,* 153.
23 Buhari, "Bed'ül-Vahy", 1.
24 Tartı, *Muhtasar Hadis İlimleri ve Usûlü,* 75.
25 Yücel, *Hadis Usûlü,* 158-159.
26 Yücel, *Hadis Usûlü,* 160.
27 İbni Hibban, *Mecruhin,* 1/33.
28 Karahan, *Hadis Râvilerinde Güvenilirlik,* 39-50.
29 Âşıkkutlu, *Hadiste Ricâl Tenkîdi,* 98.
30 Hatîb, *el-Kifâye,* 1/288-289.
31 Yücel, *Hadis Usûlü,* 160.
32 Yücel, *Hadis Usûlü,* 160.
33 Yücel, *Hadis Usûlü,* 101, 103, 160-161, 169.
34 Yücel, *Hadis Usûlü,* 170.
35 Çakan, *Hadis Usûlü,* 110, 113.
36 Yücel, *Hadis Usûlü,* 174.
37 bk. Yücel, *Hadis Usûlü,* 174-178.
38 Kandemir, "Mevzû", 29/493.
39 Müslim, "Mukaddime", 2.
40 Kandemir, *Mevzû Hadisler,* 26.
41 Kandemir, *Mevzû Hadisler,* 28-61.
42 Kandemir, *Mevzû Hadisler,* 28.
43 Süyûtî, *el-Leâli'l-Masnûâ,* 1/467.
44 Kandemir, *Mevzû Hadisler,* 47-48.
45 Kandemir, "Mevzû", 29/494.
46 Kandemir, *Mevzû Hadisler,* 57-61.
47 Kandemir, *Mevzû Hadisler,* 141-144.
48 bk. Küçük, "Riyazü's-Salihin", 35/146.
49 bk. Küçük, "Riyazü's-Salihin", 35/147.
50 Çakan, *Hadis Okumaları,* 140-141; Hatiboğlu, "Nu'mân b. Beşîr", 33/233-234.
51 Çakan, *Hadis Okumaları,* 133-165.

4 ÜNİTE HADİS VE SÜNNETİN ANLAŞILMASI

4.1. HADİS VE SÜNNETİN ANLAŞILMASINI KONU EDİNEN İLİMLER
4.2. HADİS VE SÜNNETİN ANLAŞILMASINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN ESASLAR
4.3. HADİS KAYNAKLARINDA İLİM
4.4. HADİSLERDEN MESAJLAR: İLİM

▶ Anahtar kavram

- Esbabü vürudilhadis

▶ Bu ünitede sizlerden

- hadis ve sünnetin anlaşılmasını konu edinen ilimleri çözümleyebilmeyi,
- hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili analitik düşünebilmeyi,
- ilimle ilgili hadis rivayetlerinde hadis kaynaklarına başvurabilmeyi,
- ilimle ilgili hadisleri yorumlayabilmeyi

öğrenmeniz beklenmektedir.

Ünite karekodu

Ünite sunusu

محمد عليه السلام
ح م م

Üniteye Başlarken

Aşağıdaki soruları metni okuyarak cevaplayınız.

Hz. Ömer sünnetle ilgili şöyle demiştir: "Birtakım insanlar çıkacak, Kur'an'ın (değişik şekillerde anlaşılabilmesi mümkün olan) müteşabih ayetlerini öne sürerek sizinle mücadele edecekler. O durumda sünnetlerle onların yakasına yapışın. Zira sünnetlere sarılanlar Allah'ın Kitabı'nı en iyi bilenlerdir."

(Darimi, "Mukaddime", 17)

1. **Bu metne göre Kur'an ve hadisin bir bütün olarak değerlendirilmesinin önemini açıklayınız.**
2. **Bir olay veya bilginin bütüncül olmayan bir bakış açısıyla değerlendirilmesinin doğurabileceği sonuçlarla ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**

Bağlantı Noktası

Aşağıdaki rivayetten yararlanarak soruları cevaplayınız.

Hz. Ali'den şöyle bir söz nakledilmiştir: "İnsanlara anlayabilecekleri şeyleri anlatınız. Allah'ın ve Resulü'nün yalanlanmasını ister misiniz?"

(Buhari, "İlim", 49)

1. **Verilen rivayette vurgulanmak istenen temel mesaj nedir?**
2. **Bu rivayette yer alan mesajı düşünce, tutum ve davranış olarak günlük hayatınıza nasıl yansıtabileceğinizi açıklayınız.**

4.1. HADİS VE SÜNNETİN ANLAŞILMASINI KONU EDİNEN İLİMLER

Âlimler, II. (VIII) asrın sonu itibarıyla hadislerin daha iyi anlaşılması ve ihtilafların önüne geçilebilmesi amacıyla çeşitli eserler kaleme almışlardır. Böylelikle hadislerin Kur'an'ı destekleyici yönü ortaya konmuştur. Ayrıca hadislerde yer alan ve anlamı pek bilinmeyen bazı kelimeler ile bunların ne zaman ve niçin söylendiğini ifade eden esbabü vürudilhadis kavramı da açıklığa kavuşturulmuştur.[1]

Hadisler, çeşitli konularla bağlantılı olarak zaman içinde pek çok eserde yer almıştır. Bu durum, Hz. Peygamber'e ait sözlerin zaman zaman bağlamından kopmasına ve hangi amaçla söylendiğinin unutulmasına neden olmuştur. Bu sebeple hadislerin niçin ve nerede söylendiğinin tespit edilmesine ihtiyaç duyulmuştur.[2] Söz konusu ihtiyaca binaen **esbabü vürudilhadis** adı verilen ve hadislerin ne zaman, hangi amaçla, nerede söylendiğini konu edinen bir ilim dalı ortaya çıkmıştır. Böylece hadislerin doğru anlaşılabilmesi ve hayata aktarılabilmesi mümkün hâle gelmiştir.

Müslümanların günlük yaşamını şekillendiren dinî emir ve yasaklar, Kur'an-ı Kerim'den olduğu kadar hadislerden de çıkarılmıştır.[3] Bu hükümlerle ilgilenen ise fıkıh ilmidir. Fıkıh kelimesi sözlükte anlamak, kavramak ve bilmek anlamlarına gelmektedir.[4] Hadislerde yer alan bu hükümleri inceleyen ve rivayetlerin tam olarak doğru anlaşılmasını hedefleyen ilim dalına da fıkhül hadis adı verilmektedir. Dolayısıyla hadislerin ihtiva ettiği mesajı anlayabilmek için hadislerle ilgili mana inceliklerine yani fıkhül hadis ilmine sahip olunmalıdır.[5]

İslam toprakları genişleyince farklı kültür ve milliyetteki insanlar Müslümanları tanıyıp İslam'ı kabul etmeye başlamışlardır. Fakat İslam dinini ve Arapçayı yeni öğrenen bu kişilerin ayet ve hadislerle ilgili zaman zaman hata yapmaları da söz konusu olmuştur. Dolayısıyla bu tür hataların ve hadislerle ilgili yanlış yorumların önüne geçilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacın karşılanabilmesi amacıyla âlimler çeşitli eserler kaleme almışlardır. Böylece hadis metninde yer alan ve sık kullanılmaması nedeniyle anlaşılmasında zorlanılan kelimelerin açıklandığı garibül hadis ilmi ortaya konmuştur. Zemahşeri tarafından yazılan *el-Faik fî Garibi'l-Hadis* bu alandaki en önemli çalışmalardan biridir. Garibül hadis eserlerinde; merfu, mevkuf ile maktu hadislerde yer alan ve anlamı pek bilinmeyen kelimeler tanımlanmıştır. Bu tanımlama yapılırken kelimelerin sadece sözlük anlamları verilmemiş; Arap dili uzmanlarının ifadelerinden, atasözlerinden ve şiirlerden de istifade edilmiştir. Böylece çeşitli örneklerle kelimelerin sahip olduğu edebî incelikler de ortaya çıkarılmıştır.[6]

Birbiriyle çelişkili gibi görünen bazı hadislerin incelenmesi hâlinde önceleri serbest olmayan ancak sonradan serbest hâle getirilmiş veya önceleri serbestken sonradan yasaklanmış bir duruma işaret ettikleri görülmektedir. Bir kısım hükümlerin uygulanmasında beşerî ve sosyal şartlar dikkate alınarak aşamalı ve ihtiyaçlara göre bir usul takip edilmiştir. Nitekim Hz. Peygamber'in *"Ben size kabirleri ziyareti yasaklamıştım fakat şimdi kabirleri ziyaret edebilirsiniz..."*[7] hadisi bu duruma işaret etmektedir. Allah Resulü, ilk dönem kabirlerle ilgili Cahiliye Dönemi adetlerinin sürdürülerek İslam'ın ruhuna ters düşecek olası davranışlardan Müslümanları sakındırmak istemiştir. Ancak sonradan tevhit inancı ve İslam ahlakı kökleşince kabir ziyaretlerine izin vermiştir.[8] Bunun gibi sahih niteliği taşıyan bir hadisin başka bir sahih hadise, hadislere veya şeri delillere aykırı gibi görünmesinin nedenlerini araştıran ve bunları ortadan kaldırmakla ilgilenen ilim dalına muhtelifül hadis denilmektedir. İmam Şafii'nin *İhtilafü'l-Hadîs* kitabı bu konuda telif edilen ilk eserlerden biridir.[9]

Hadis ve sünnetin anlaşılmasıyla ilgili e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Grafik Bilgi 4.1
Geleneksel hadis ilimlerinden bazıları

Esbabü vürudilhadis

Hadislerin niçin ve nerede söylendiğinin tespitini hedefle

Fıkhül hadis

Fıkhi hükümlerin tam olarak doğru anlaşılmasını amaçlar.

Garibül hadis

Hadislerdeki anlaşılması güç nadir kelimeleri araştırır.

Muhtelifül hadis

Hadislerin ihtilaflı görünmesinin sebeplerini inceler.

1. Etkinlik

35 dk.

Amaç	Hadis ve sünnetin anlaşılmasını konu edinen ilimleri ve bu ilimlerin katkılarını açıklayabilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Öğretmeniniz rehberliğinde beş grup oluşturunuz. 2. Aşağıda hadislerle ilgili verilen metinleri okuyunuz. ● Resulullah, kurban etlerinin yenmek üzere üç günden fazla bekletilerek saklanmasını yasaklamıştır. (bk. Buhari, "Eti'me", 27) Başka bir hadisinde de aynı konuda tam aksi yönde bir beyanda bulunarak izin vermiştir. (İbni Mace, "Edahi", 16) ● Hz. Peygamber "İnsanların en hayırlısı kimdir?" şeklinde sorulan bir soruya "İnsanların en hayırlısı elinden ve dilinden emin olunan kimsedir." (Buhari, "İman", 4-5) buyurmuş, başka bir sahabinin sorduğu aynı soruya "Canıyla ve malıyla cihat edendir." (Buhari, "Rikak", 34) şeklinde cevap vermiştir. Ve yine başka bir cevabında da "Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir." (Buhari, "Fezailü'l-Kur'an", 21) karşılığını vermiştir. 3. Bu metinlere göre aşağıdaki soruları grup arkadaşlarınızla cevaplayınız. a) İki ayrı konuda birbirinden farklı hüküm ve durumlar barındıran bu hadislerin doğru anlaşılması için takip edilmesi gereken usul nedir? b) Bu metinlerde verilen hadislerin bağlamının açıklanması ve anlaşılabilmesi için hangi hadis ilimlerine başvurulabilir? 4. Bu hadislerle ilgili aşağıda verilen metinleri inceleyerek soruları cevaplayınız. ● Kurban etlerine dair yasak ile izin arasında bir ihtilaf olduğu görülmektedir. Ancak rivayetler incelendiğinde Hz. Aişe'den gelen bir bilgi birinci rivayetteki yasağın nedenini ortaya koymaktadır. Buna göre Hz. Peygamber Kurban Bayramı'nda Medine'ye çölden gelen ihtiyaç sahibi insanlar için kurban etlerinin kullanılmasını istemiş ve depolanmasını yasaklamıştı. Bir sonraki bayramda ise bu türden bir ihtiyaç olmadığından yasağı kaldırmıştı. Böylece hadislerin buyrulmasındaki sebep ve şartlar dikkate alınarak bu iki hadisin arasında uzlaşma sağlanmış ve ihtilaf da ortadan kalkmış olmaktadır. (bk. Müslim, "Edahi", 34; Tartı, *Muhtasar Hadis İlimleri ve Usûlü,* 178) ● Hz. Peygamber'in "İnsanların en hayırlısı kimdir?" şeklinde sorulan sorulara vermiş olduğu cevaplar arasında bir çelişki söz konusu olmayıp şahıs ve durumların farklı olmasından, muhatapları için en hayırlı amelin onların ve sosyal çevrelerinin ihtiyaçları doğrultusunda değişkenlik göstermesinden kaynaklandığı görülmektedir. Üstelik Allah Resulü, soruyu soran kimsenin gücünün yetmeyeceği türden tavsiyeler vermekten de özellikle kaçınmıştır. a) Hadislerin söylendiği sebep, şart ve amaçlar doğrultusunda anlaşılmasının önemi nedir? Açıklayınız. b) Verilen metinlerin ortak noktası nedir? 5. Hadis ve sünnetin anlaşılmasında hadislerin söylendiği sebep, şart ve amaçlar doğrultusunda incelenmesinin önemine dair ulaştığınız sonuçları diğer gruplarla paylaşınız.
Değerlendirme	**Geleneksel hadis ilimlerinin hadis ve sünnetin anlaşılmasına olan katkılarını açıklayan bilgi kartları oluşturunuz.**

Geleneksel Hadis İlimleri	Geleneksel Hadis İlimlerinin Hadis ve Sünnetin Anlaşılmasına Olan Katkıları
1.	.....
2.	.....
3.	.....
4.	.....

Kontrol Noktası

1 ve 2. soruların cevaplarını altlarında yer alan boşluklara yazınız.

1. Esbabü vürudilhadis ilminin ortaya çıkış sebepleri nelerdir?

.....

.....

2. Fıkhül hadis nedir? Açıklayınız.

.....

.....

3-5. sorulardaki boş bırakılan yerleri, geleneksel hadis ilimlerinden uygun olanıyla tamamlayınız.

3. Hadis metinlerinde geçen ve anlamı bilinmeyen kelimelerin manalarını ..... ilmi ortaya koyar.

4. Hadislerin nerede, niçin, hangi olay ve sebep üzerine söylendiğini geleneksel hadis ilimlerinden ..... ortaya koyar.

5. Hadislerin ihtilaflı görünmesinin sebeplerini ..... ilmi inceleyerek hadislerin doğru anlaşılmasını sağlar.

Hadis ve sünnetin anlaşılmasını konu edinen ilimlerle ilgili aşağıda verilen öğrenme günlüğünü doldurunuz.

Ad Soyad:	Tarih:

Hangi yeni bilgileri edindim?

Öğrendiklerim beni nasıl ve neden etkiledi?

Öğrendiklerimden sonra hayatımda neleri değiştireceğim?

4.2. HADİS VE SÜNNETİN ANLAŞILMASINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN ESASLAR

Görsel 4.1
Hadis ilmi üzerinde çalışanlar, İslami ilimlerin yanında farklı ilim dallarından da istifade edebilirler.

İslam'ın anlaşılması ve uygulanmasında Kur'an ve sünnetin birlikte ele alınması büyük önem taşır. Kur'an-ı Kerim Hz. Muhammed (sav) aracılığıyla insanlara ulaştırılmış, içeriği ile ilgili ayrıntılar onun tarafından açıklanmıştır. Kur'an ayetlerinin bir kısmının Hz. Peygamber'in yaşadığı olaylar ve sahabilerin soruları üzerine nazil olması, vahiy ve hadislerin birbiriyle ne kadar iç içe olduğunu gösterir. Bu ilişkinin göz ardı edilmesi, hadislerin yanlış anlaşılmasına ve hadislerden hatalı hükümler çıkarılmasına yol açar. Dolayısıyla hadisleri Kur'an'dan bağımsız olarak ele almak yerine onların birbirini açıklayıcı yönleri dikkate alınmalıdır.

Konuyla ilgili e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Arapçaya hâkimiyet, hadis ilminde uzmanlık, tarih ve coğrafya bilgisi, farklı alanlara dair genel kültür bilgisi gibi hususlar hadislerin doğru anlaşılmasına katkıda bulunan diğer önemli etkenlerdir. Hadislerin anlaşılmasında tefsir, hadis, fıkıh, siyer, kelam, tasavvuf gibi İslami ilimlerle birlikte felsefe, sosyoloji, psikoloji gibi bilimlerin ortaya koyduğu yaklaşımlardan da faydalanılabilir *(Görsel 4.1).* Bu alanların yanı sıra coğrafya, matematik, eğitim, siyaset, iktisat, tıp, hukuk, antropoloji, astronomi gibi ilim dallarının sağlayacağı katkılar da değerlendirilebilir.

2. Etkinlik

20 dk.

Amaç	Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili analitik düşünebilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Öğretmeniniz rehberliğinde beş grup oluşturunuz. 2. Hadis ve sünnetin doğru anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslar nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız. 3. Paylaşılan fikirleri eleştirmeyiniz. 4. Paylaşılan fikirlerin grup yazmanı tarafından not edilmesini sağlayınız. 5. Grup olarak fikirlerinizi diğer gruplara sununuz. 6. Ortaya atılan tüm fikirleri benzer temalarda birleştirerek listeleyiniz.
Değerlendirme	**Bu etkinlikte öğrendiklerinizi kısa bir metin yazarak özetleyiniz.** ....

Kur'an ve hadislerin birlikte ele alınmasının ayet ve hadislerin daha iyi anlaşılmasını sağladığı çeşitli örneklerle desteklenmektedir. **"İnanıp da imanlarına herhangi bir zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır."**[10] ayeti nazil olunca sahabiler "Hangimiz imanına zulüm karıştırmaz ki?" diye düşünerek üzülmüşlerdir. Resulullah ise **"... Şirk büyük bir zulümdür."**[11] ayetini okuyarak "zulüm" kelimesi ile "şirk"in kastedildiğini söylemiştir.[12] Bu örnek, ayetlerin anlaşılmasında sünnetin rehberliğinin önemini göstermektedir.

Benzer bir örnek Ebu Hüreyre'nin (ra) rivayet ettiği bir hadiste görülmektedir. O *"Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar."* hadisini rivayet ettikten sonra **"O hâlde sen hanif olarak bütün varlığınla dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmışsa ona yönel! Allah'ın yaratmasında değişme olmaz..."**[13] ayetini okumuş ve hadis ile ayetin ilişkisine dikkat çekmiştir.[14] Bu örnek, hadislerin ilgili olduğu Kur'an ayetleri ile birlikte incelenmesinin hem ayetlerin hem de hadislerin daha doğru anlaşılmasına katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Bu durum tefsir ve hadis ilimlerinin birbiriyle sıkı bir ilişki içinde olduğuna işaret etmektedir.

Sıra Sizde

Hz. Peygamber, yeni Müslüman olan Adi bin Hatim'e "Şöyle şöyle namazını kıl ve oruç tut. Beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilinceye kadar ye, iç..." buyurdu. Bunun üzerine Adi bin Hatim, yastığının altına siyah ve beyaz ip koyarak buna göre sahur yapmaya başladı. Yaptığını Allah Resulü'ne anlatınca o gülümseyerek siyah ve beyaz iplikten kastının gece karanlığı ile gündüz aydınlığı olduğunu belirtti.

(Taberani, *el-Mucemü'l-Kebir,* 17/78)

Bu metne göre dinî hükümlerin anlaşılmasında hadislerin önemini yorumlayınız.

.....

.....

Hadislerin doğru bir şekilde kavranması, söz konusu hadisle ilişkili diğer rivayetlerin gözden geçirilmesini gerektirir. Sahih hadisler Kur'an ile uyumlu olduğu gibi kendi içinde de bir bütün oluşturmaktadır. Bu bakımdan ibadetlerle ilgili hükümlerin ve inanca dair açıklamaların yer aldığı rivayetler, aynı konudaki diğer hadislerle birlikte bütüncül bir şekilde değerlendirilmelidir. Bu yolla hadislerde verilmek istenen mesaj daha açık bir şekilde kavranabilir. Belirli bir konu ile ilgili tüm hadislerin değerlendirilmesinde ise hadis şerh kitaplarına başvurulmalıdır. Bu eserlerde hadislerin söylenme sebepleri, dil özellikleri gibi açılardan incelenmesinin yanı sıra ilgili Kur'an ayetleri ile hadislerin birlikte ele alındığı değerlendirmeler de mevcuttur.

Hadislerden doğru hüküm çıkarmada dikkate alınması gereken başka bir husus, sünnetin bütünlüğünün gözetilmesidir. Hz. Peygamber'in yirmi üç yılda tedrici bir metotla öğrettiği ilkeler, onun hayatının bütün olarak değerlendirilmesi ile anlaşılabilir. Bu durum siyer ilminin önemini de ifade etmektedir. Allah Resulü'nün söz ve davranışlarındaki genel bakış açısını dikkate almadan tek bir hadisin yorumunun esas alınması, yanlış çıkarımlara sebep olur. Örneğin Hz. Peygamber'in *"Dünya müminin zindanı, kâfirin cennetidir."*[15] hadisini tek başına alıp rehber edinen bir kişi dünya nimetlerinin tümünden vazgeçebilir. Hâlbuki bu hadis *"Zahit olmak, kişinin helal olan şeyleri kendisine haram kılması veya malını dağıtıp tüketmesi demek değildir. Bilakis elinde olan şeylere Allah katında olanlardan daha fazla güvenmemek demektir."*[16] hadisi ile birlikte incelendiğinde Hz. Peygamber'in dünyayı terk etmeyi teşvik etmediği, dünya nimetlerini Allah'ın (cc) rızasına tercih etmeyi eleştirdiği anlaşılacaktır.

Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili e-içeriğe bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Hadislerin anlaşılması, hadislerle amel edilip edilmeyeceğinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bir hadisin amel açısından ele alınabilmesi için sıhhati ve bağlamı incelenmeli, Kur'an ile ilişkisi göz önünde bulundurularak İslami hükümlere uygunluğu belirlenmelidir. Bazı hadisler doğrudan amelin konusu iken diğerleri ile ilgili özel durumlar olabilir. Bu nedenle bir hadisin amel açısından geçerliliğini belirlemek için âlimlerin rehberliğine başvurmak önemlidir. Bu hususta İslam'ın fert ve toplum hayatına bakan yüzünü konu edinen fıkıh ilmi, hadislerin doğru anlaşılmasına büyük katkı sağlar.

3. Etkinlik

20 dk.

Amaç	Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili analitik düşünebilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Öğretmeninizin rehberliğinde grup oluşturarak çember şeklinde oturunuz. 2. Aşağıdaki metni okuyunuz. "Bir katilin işlediği suç ve günahtan Hz. Âdem'in oğlu Kâbil'e bir pay düşer." (Buhari, "İtisam", 15) "Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez..." (Fatır suresi 18. ayet) "Böylece kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarının da bir kısmını yüklenirler..." (Nahl suresi 25. ayet) Yukarıdaki hadis ve ayetlerden hareketle ulaşılabilecek çıkarımların ne olduğuyla ilgili öğrenciler şu cevapları vermiştir: **1. Öğrenci:** Hadiste bir katilin işlediği suçtan Kâbil'in de pay alacağının belirtilmesi, bir kimsenin günahını başkasının yükleneceği anlamına gelmez. Nitekim Fatır suresinin 18. ayetinde suçun bireyselliği vurgulanırken Nahl suresinin 25. ayetinde ise suça teşviğin yanlışlığı vurgulanmaktadır. **2. Öğrenci:** Hadis ve ayetlerin anlamları, sosyal öğrenme kavramı açısından değerlendirilebilir. Buna göre bireyler, başkalarının davranışlarını gözlemleyerek öğrenir. İlk hadiste kötü bir eylemin öncüsü olmanın sonuçlarına, Nahl suresinin 25. ayetinde ise sosyal etkileşim ile ortaya çıkan olumsuz yönlendirmelere dikkat çekilmiştir. **3. Öğrenci:** Hadis ve ayetler birbirini tamamlayıcı özelliktedir. "... Bilesiniz ki kişi ancak kendi işlediği suçtan sorumludur..." (İbni Mace, "Menasik", 76) hadisinin içeriği Fatır suresinin 18. ayetinde verilen mesaj ile uyumludur. Nahl suresinin 25. ayeti ve Buhari'deki hadis ise bireylerin kötü bir davranışı yaydığı için dolaylı bir vebal taşıyabileceğini gösterir. 3. Bu metinden hareketle hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili ulaştığınız çıkarımları sırayla paylaşınız. 4. Ulaştığınız çıkarımların grup yazmanı tarafından not edilmesini sağlayınız. 5. Çıkarımlara dayanarak tercih ettiğiniz görüş ve argümanları gerekçelendiriniz. 6. Not edilen görüş ve argümanların temel noktalarını belirleyiniz.
Değerlendirme	**Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili öne çıkan üç görüşü yazınız.** ....

Kontrol Noktası

1-3. soruları verilen yönergeler doğrultusunda "İki kişi, üçüncü bir kimsenin yanında gizli konuşmasın. Çünkü bu, o şahsı üzer." (Müslim, "Selam", 36) hadisine göre cevaplayınız.

1. Bu hadisin anlaşılmasında hangi esaslara başvurulabileceğini yorumlayınız.

.....

.....

.....

2. Bu hadisin anlaşılmasında hangi İslami ilimlerden faydalanılabilir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

3. Bu hadis Mücadele suresinin 9. ayetindeki "Ey iman edenler! Kendi aranızda gizli konuştuğunuzda günah, düşmanlık ve Peygamber'e karşı gelme konusunda gizli konuşmayın. İyilik ve takva üzerine konuşun..." uyarısı ile birlikte değerlendirilebilir. Buradan hareketle gizli konuşmanın yasaklanmasının insanlar arasında güven ve iyiliği artırmaya yönelik olduğu söylenebilir. Bu bağlamda hadisin Kur'an'daki bir ilkeyi somutlaştırdığı görüşüne ulaşılabilir. "Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın..." (Hucurat suresi 11. ayet) ayetinde de hadisle benzer şekilde insanlara karşı küçümseyici ve kalp kırıcı davranışlar yasaklanmıştır.

Hadisin bu örnek yorumundan hareketle aşağıdaki çıkarımlardan hangilerine ulaşılabilir? Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.

- ☐ **I.** Kur'an'daki ahlaki ilkeler sünnette yer alan ilkelerle örtüşür.
- ☐ **II.** Ayet ve hadisler birbirinin açıklayıcısı ve tamamlayıcısı niteliğindedir.
- ☐ **III.** Hadislerde vurgulanan ilkeler bireysel ve toplumsal davranışlarla ilgili konularla sınırlıdır.
- ☐ **IV.** Sünnet, Kur'an'ın yorumlanmasında Müslümanlara rehberlik eder.
- ☐ **V.** Sünnet genel ilkeleri belirler, Kur'an ise bunları ayrıntılandırır.
- ☐ **VI.** Hadis ve ayetler birlikte incelendiğinde Kur'an'daki emirler daha anlaşılır olur.

Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili çıkış kartını doldurunuz.

3 Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili ilgili üç örnek yazınız.	
2 Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili öğrenmek istediğiniz iki soruyu yazınız.	
1 Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili bir çıkarımınızı yazınız.	

4.3. HADİS KAYNAKLARINDA İLİM

İslam'ın inanç, ibadet ve ahlak ilkeleri Kur'an-ı Kerim ve hadislerde ortaya konmuştur. Bu sebeple hadis ilmi, her asırda Müslümanların en önemli âlimlerinin ilgilendiği, zamanlarını ve emeklerini harcadıkları bir alan olmuştur. Hadis etrafında oluşan bu büyük birikim, bu zengin mirası hakkıyla korumak, aktarmak ve anlamak için gösterilen çabaların bir neticesidir. Bu çabaların hadis ilminin "altın çağı" olarak isimlendirilen III. (IX) yüzyıldaki en olgun meyvesi ise kuşkusuz İmam Buhari'nin *el-Camiü's-Sahih* adlı eseridir. Bu kıymetli eser, İslam âlimlerinin ve Müslümanların büyük ilgisine ve kabulüne mazhar olmuştur. Tarihî süreç içerisinde eser üzerine kaleme alınan çalışmaların başlı başına bir kütüphane oluşturacak düzeye ulaşması bu ilginin bir sonucudur. Bu çerçevede kimi âlimlerimiz *el-Camiü's-Sahih'*i açıklayıp şerh etmiş, kimileri eserdeki ravileri ve isnatları incelemiş, bazıları rivayetlerin fihristini çıkarmış, bazıları da değişik yöntemlerle eseri kısaltma yoluna gitmiştir. IX. (XV) asrın kıymetli muhaddislerinden Yemenli Ahmed bin Ahmed Zebidi de onlardan biridir.[17]

Görsel 4.2
On iki baskısı yapılan Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi, en son Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yeniden yayımlanmıştır.

Zebidi, *Tecrid-i Sarih* adını verdiği eserinde Buhari'nin *el-Camiü's-Sahih*'indeki rivayetlerden seçme yapmış ve kitabı yaklaşık üçte iki oranında kısaltmıştır. Sahabeye ve tâbiine nispet edilen (mevkuf ve maktu) haberleri kitabına almadığı gibi tekrar eden hadislerden de sadece birini tercih etmiştir. Böylece 9.082 rivayetten oluşan *el-Camiü's-Sahih'*i 2.195 rivayette özetlemiştir. Sahabi olanlar hariç ravileri zikretmeyerek senetleri kısaltmış, böylece eser bu hâliyle daha geniş bir kitleye hitap edebilmiştir.[18] Zebidi'nin eseri üzerine de pek çok çalışma yapılmıştır. Bunlar içerisinde gerek yazılış serüveni gerekse içeriği ve niteliği açısından Cumhuriyet Dönemi'nde kaleme alınan *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi* dikkat çekmektedir *(Görsel 4.3).*[19]

Sıra Sizde

- Abdullah bin Mesud şöyle demiştir: "Hz. Peygamber vaaz ve nasihat hususunda bize bıkkınlık gelmesin diye hâlimize bakıp ona göre gün ve saat kollardı." (Buhari, "İlim", 11)
- Enes bin Malik'ten Hz. Peygamber'in "Kolaylık yolunu gösterin, güçlüğe gitmeyin. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin." buyurduğu rivayet edilmiştir. (Buhari, "İlim", 11)
- Enes bin Malik şöyle rivayet etmiştir: "Resulullah, bir söz söylediği zaman iyice anlaşılsın diye üç kez tekrar ederdi." (Buhari, "İlim" 30)

***Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi* eserinin "İlim" bölümünde yer alan bu üç hadisişerife göre ilim öğretmede Hz. Peygamber'in nasıl bir yol izlediğini açıklayınız.**

1925 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde verilen bir önergeyle gündeme getirilen ve Darülfünun (İstanbul Üniversitesi) hocalarından Babanzade Ahmed Naim ile onun vefatı sonrasında dönemin önde gelen ilim ve siyaset adamlarından Kâmil Miras tarafından kaleme alınan eser, ilk defa 12 cilt hâlinde 1948 yılında yayımlanmıştır. Daha sonra Diyanet İşleri Başkanlığı *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi*'ni 8 cilt hâlinde basmış ve aynı zamanda ilk defa dijital ortama aktarmıştır.[20]

Hadis kitaplarında ilim konusu genellikle ayrı bir bölüm olarak düzenlenmiştir. Bu bölümlerde ilmin önemi, öğrenmenin fazileti ve ilimle ilgili çeşitli rivayetler bir arada bulunur. *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi* kitabı da benzer özelliklere sahiptir. Bu eserde ilimle ilgili hadisler "Kitabü'l-İlim" başlığı altında toplanmış, konuyla ilgili diğer önemli rivayetlere de bu bölümde yer verilmiştir. Aranan hadislere ulaşmak için kitabın çindekiler ve konu dizinleri bölümüne başvurulur. Bu kısımda bulunan "Kitabü'l-İlim" başlığı takip edilerek ilimle ilgili hadislere kolayca ulaşılabilir ve bu hadisler diğer rivayetlerle birlikte incelenebilir.[21]

"Tecrid-i Sarih" eserine bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

4. Etkinlik

20 dk.

Amaç	Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili analitik düşünebilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Ders öncesi sınıfta hazır edilen Diyanet İşleri Başkanlığının yayınlamış olduğu *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi*'nden ilimle ilgili hadisleri tespit ediniz. 2. Bulduğunuz hadislerden on tanesini seçiniz. 3. Seçtiğiniz hadislerde geçen olay/şahıs/yer/konu/kavramları belirleyiniz. 4. Hadisleri içeriklerine göre sınıflandırınız. 5. Hadislerin içeriğiyle ilgili çıkarımlarda bulunarak çıkarımlarınızı not ediniz. 6. Çıkarımlarınızı sınıf arkadaşlarınızla tartışınız. 7. Arkadaşlarınızın belirttiği fakat sizin düşünüp not etmediğiniz fikirleri not ediniz. 8. İlimle ilgili hadislerin sınıflandırılmasında ulaştığınız sonuçları sınıfa sununuz.
Değerlendirme	**Çıkarımlarınızdan hareketle bir broşür hazırlayınız.**

Kontrol Noktası

Hadis kaynaklarında ilim konusuyla ilgili aşağıda verilen öğrenme günlüğünü doldurunuz.

Ad Soyad:	Tarih:

Hangi yeni bilgileri edindim?

Öğrendiklerim beni nasıl ve neden etkiledi?

Öğrendiklerimden sonra hayatımda neleri değiştireceğim?

4.4. HADİSLERDEN MESAJLAR: İLİM

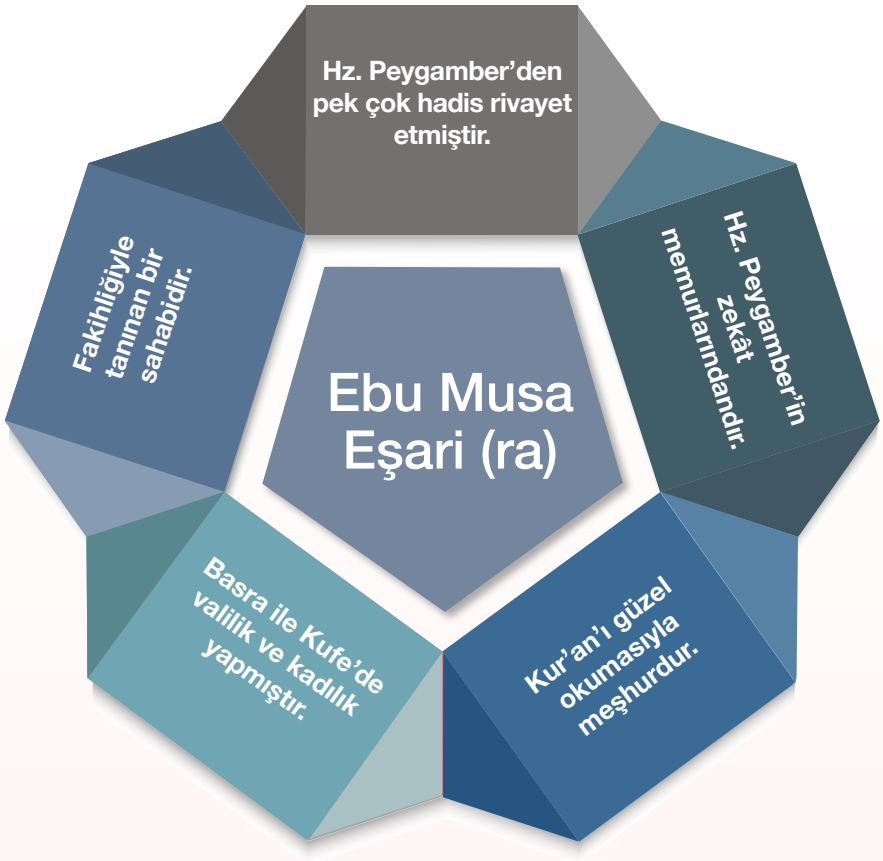
عَنْ أَبِى مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

”مَثَلُ مَا بَعَثَنِىَ اللهُ بِهِ مِنَ الْهُدَى وَالْعِلْمِ، كَمَثَلِ الْغَيْثِ الْكَثِيرِ أَصَابَ أَرْضًا، فَكَانَ مِنْهَا نَقِيَّةٌ، قَبِلَتِ الْمَاءَ، فَأَنْبَتَتِ الْكَلَأَ وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ، وَكَانَتْ مِنْهَا أَجَادِبُ، أَمْسَكَتِ الْمَاءَ، فَنَفَعَ اللهُ بِهَا النَّاسَ، فَشَرِبُوا وَسَقَوْا وَزَرَعُوا، وَأَصَابَتْ مِنْهَا طَائِفَةً أُخْرَى، إِنَّمَا هِىَ قِيعَانٌ لَا تُمْسِكُ مَاءً وَلَا تُنْبِتُ كَلَأً، فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقُهَ فِى دِينِ اللهِ، وَنَفَعَهُ مَا بَعَثَنِىَ اللهُ بِهِ فَعَلِمَ وَعَلَّمَ، وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا، وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللهِ الَّذِى أُرْسِلْتُ بِهِ.“

Ebu Musa Eşari (ra), Nebi’den (sav) şöyle rivayet etti:

Allah’ın (cc) benim vasıtamla gönderdiği hidayet ve ilim, yeryüzüne düşen bol yağmura benzer. Yeryüzünün bir kısmı verimli topraktır. Bu kısım yağmur suyunu emer, birçok ot ve çayır bitirir. Bir kısmı da suyu emmeden üstünde tutan killi topraktır. Allah burada biriken sudan insanları faydalandırır. İnsanlar o sudan içer, o suyla hayvanlarını sular ve ziraatle uğraşırlar. Yağmurun bir kısmı ise düz ve kaygan araziye düşer. Burası ne suyu tutar ne de burada ot biter. İşte bu; Allah’ın dininde anlayışlı olan, Allah’ın benimle gönderdiği hidayet ve ilim kendisine fayda veren, onu öğrenip öğreten kişi ile buna baş kaldırıp Allah’ın hidayetini kabul etmeyen kişinin durumu gibidir.

(Buhari, “İlim”, 20)

Grafik Bilgi 4.2
Hadisin ravisi[22]

Ebu Musa Eşari'den (ra) rivayet edilen söz konusu hadisişerifte ilim öğrenmenin ve öğrenilen ilimle amel etmenin önemi vurgulanmıştır. Nitekim ilme çok kıymet veren İslam dininde ilk vahiy "Oku..."[23] emriyle başlamıştır. Allah Resulü de birçok hadisinde ilim öğrenmenin, öğretmenin ve ilimle amel etmenin önemine dikkat çekmiştir.

Bu hadiste Hz. Peygamber, insanlara bildirmesi için kendisine verilen ilim ve hikmeti yağmur ile tasvir etmiştir. Buna göre yağmurun yağması, başka bir deyişle Allah Resulü'nün tebliği üç şekilde karşılık bulmaktadır. Bunlardan ilki, yağmur suyunu içine çekip üzerinde ot ve bitki yeşerten, ürün veren ve bu ürünlerden canlıların istifade ettiği yer gibidir. Resulullah'ın tebliğini kabul edip ilmiyle amel eden insanlar bu nevidendir. Onlar hem şahsi anlamda ilim ve hidayetten nasiplenmekte hem de öğrendiklerini başkalarına aktarmaktadırlar.

İkincisi, yağmuru kendisi almayıp üzerinde tutan ve canlıların ondan fayda sağlamasına vesile olan yer gibidir. Nitekim insanlardan bir kısmı Resulullah'ın ilim ve hikmetini muhafaza eder, bir başkasına aktarır fakat kendisi bu ilimden fayda bulacağı ameli yerine getirmez.

Üçüncüsü ise yağmurun üzerinden akıp gittiği yer gibidir. Böyle bir durumda ne kişinin kendisi ne de başka canlılar yağmurdan istifade edebilir. İşte insanlardan bazısı da ilim ve hikmet kendisine ulaştığı hâlde ne kendisi bu tebliğle amel eder ne de başkaları istifade etsin diye onu muhafaza eder.[24]

İlim konusunda Müslümanlara düşen görev ilmin gerektirdiklerini öğrenmek ve öğrendikleriyle amel etmektir. Ayrıca Hz. Peygamber'in dua buyurduğu gibi fayda vermeyen ilimden de Allah'a (cc) sığınmaktır.[25]

Hadisten Notlar

İslam dininde ilim çok kıymetlidir.

Allah Resulü'nün tebliği, kurumuş toprağın canlanmasına vesile olan yağmur gibidir.

Hz. Peygamber ilim ve hikmet sahibidir.

İlim, amele dönüştüğünde insana ve çevresine fayda sağlar.

İlim ve amel bir bütündür.

İlmi öğrenmek kadar öğrenilen ilmi başkalarına aktarmak da önemlidir.

Fayda vermeyen ilimle meşgul olmamak gerekir.

Sıra Sizde

İlimle ilgili hadisişerifi anlamını değiştirmeyecek şekilde kendi cümlelerinizle aşağıdaki boş alana yazınız.

.....

.....

.....

İlimle ilgili daha fazla hadisişerife bu karekoddan ya da kitap sonundaki "Hadis Metinleri" bölümünden ulaşabilirsiniz.

5. Etkinlik

20 dk.

Amaç	İlimle ilgili bir hadisişerifi anlayabilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. Size verilen süre içerisinde "Hadislerden Mesajlar: İlim" konusunu ne kadar bildiğiniz hakkında düşününüz. 2. Konuya dair bilgilerinizin yeterli olmadığını düşünüyorsanız baş parmağınızı kaldırınız. 3. Konuyu biraz daha çalışmanız gerektiğini düşünüyorsanız iki parmağınızı kaldırınız. 4. Konuyla ilgili yardım almanız gerektiğini düşünüyorsanız üç parmağınızı kaldırınız. 5. Tek başınıza konuyla ilgili soruları yanıtlayacağınızı düşünüyorsanız dört parmağınızı kaldırınız. 6. Konuyu bir başkasına anlatabilecek kadar iyi bildiğinizi düşünüyorsanız beş parmağınızı kaldırınız.
Değerlendirme	**Bildiklerinizden hareketle altta verilen boş alana kısa bir metin yazınız.** ....

6. Etkinlik

30 dk.

Amaç	İlimle ilgili hadisişerifi inceleyip kendi hayatı için anlamlı hâle getirebilme
Yönerge	**Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.** 1. İlimle ilgili hadisişerifi yorumlamada yararlanılacak ilke ve ölçütler belirleyiniz. 2. Belirlediğiniz ilke ve ölçütlere göre söz konusu hadisişerifi inceleyiniz. 3. Hadisişerifin mesajlarını belirleyerek listeleyiniz. 4. Hadisişerifin mesajlarından hareketle bu hadisişerifin sizin için ne ifade ettiğini anlatan bir metin yazınız. ....
Değerlendirme	**Bu etkinlikle ilgili aşağıda verilen öz değerlendirme formunu doldurunuz.**

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	Sınıfı ve Numarası:

Aşağıda verilen değerlendirme ölçütlerini okuyunuz. Bu ifadelerdeki yargıları kendi durumunuza göre "Evet", "Kısmen" veya "Hayır" şeklinde işaretleyiniz. Tüm ölçütlerle ilgili düşüncenizi işaretlemeyi unutmayınız.

	Ölçütler	Dereceler		
		Evet	Kısmen	Hayır
1.	Etkinliğin yönergesini takip ettim.			
2.	Hadisişerifin mesajlarını belirledim.			
3.	Hadisişerifin mesajlarının hayatımdaki yerini düşündüm.			
4.	Hadisişerifin mesajlarından hareketle bir metin kaleme aldım.			
5.	Hadisişerifin mesajlarını hayatımda uygulayabilmek için bir planlama yapmaya karar verdim.			

Kontrol Noktası

1-3. soruların başında yer alan kutucuklara cümlelerde verilen bilgiler doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

☐ **1.** Hz. Peygamber'in zekât memurları arasında Ebu Musa Eşari de (ra) yer almaktadır.

☐ **2.** Ebu Musa Eşari (ra) Şam'da kadılık görevi yapmıştır.

☐ **3.** Ebu Musa Eşari (ra) Allah'ın (cc) kendisine güzel bir ses ihsan ettiği sahabidir.

Aşağıdaki 4. sorunun cevabını boş bırakılan alana yazınız.

4. İlim ve amel arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Performans Görevi

Amaç	Görev/Rol	Ürün	Değerlendirme Ölçütleri
Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili analitik düşünebilme	Bu çalışmadaki göreviniz, hadislerin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili bir etkileşimli pano hazırlayarak arkadaşlarınızla paylaşmanızdır.	Hadislerin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili etkileşimli pano	Ortaya koyduğunuz ürün aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirilecektir: * Veri Toplama (Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili veriler doğru kaynaklardan toplanmalı.) * İlişki Kurma (Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslar arasında ilişki kurulmalı.) * Yapılandırma (Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esaslarla ilgili veriler günlük hayattan örneklerle yapılandırmalı.) * Dil ve Anlatım (Konu açık, anlaşılır ve seviyeye uygun bir şekilde akıcı bir üslupla hazırlanmalı.)

Yönerge: Bu performans görevini hazırlarken aşağıda verilen açıklamalara dikkat ediniz.

1. Öğretmeninizin rehberliğinde üç gruba ayrılınız.
2. Grup üyeleri arasında iş bölümü yaparak bir çalışma planı hazırlayınız.
3. Ders kitabı, makale, hadis tarihi kitapları, güvenilir internet siteleri vb. kaynaklardan araştırma yapınız.
4. Hadis ve sünnetin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken esasları tespit ediniz.
5. Tespit ettiğiniz esasları ve örnekleri bir etkileşimli pano oluşturacak şekilde düzenleyiniz.
6. Sembol, şekil ve görsellere yer vererek kısa ve öz cümleler içeren estetik bir tasarım oluşturunuz.
7. Pano içinde konuyla ilgili eksik kaldığını düşündüğünüz bilgilerin, anlaşılmamış bölümlerle ilgili soruların ve bunlara verilebilecek cevapların yer alabileceği etkin bir alan tasarlayınız.
8. Oluşturduğunuz etkileşimli panoyu sınıfta sergileyiniz.
9. Konuyla ilgili eksik kaldığı düşünülerek paylaşılan bilgilerin ve anlaşılmamış bölümlerle ilgili yönlendirilen soruların takibini yaparak bunlara verilebilecek cevapları panoya kaydediniz.

Değerlendirme:

1. Performans görevinizle ilgili takip eden sayfadaki grup değerlendirme formunu doldurunuz.
2. Performans görevinizin değerlendirilmesinde aşağıdaki karekodla verilen dereceli puanlama anahtarı kullanılacaktır.

Dereceli puanlama anahtarı

GRUP DEĞERLENDİRME FORMU

Yaptığınız performans çalışmasını aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz ve soruları cevaplayınız.

Değerlendirme Ölçütleri	Geliştirilmeli	Yeterli	İyi	Mükemmel
1. Grup üyeleri arasındaki uyum				
2. Grup üyelerinin yeteneklerine göre rol dağılımı				
3. Grup üyelerinin birbirlerini dinlemesi				
4. Grup üyelerinin diğer grupları dinlemesi				
5. Grup üyelerinin verilen görevi hazırlama sürecini doğru yönetebilmesi				
6. Grup üyelerinin zamanı verimli kullanabilmesi				
7. Grup üyelerinin çalışma sırasında birbirlerine saygılı davranması				
8. Grup üyelerinin çalışma sırasında diğer gruplara saygılı davranması				
9. Her bir grup üyesinin çalışmaya katkıda bulunması				
10. Grup üyelerinin elde edilen verileri sunması				

Grubunuzu nasıl oluşturdunuz? Üyeler hangi rolleri benimsedi, neden?

Grubunuz etkinlik sırasında hangi zorluklarla karşılaştı?

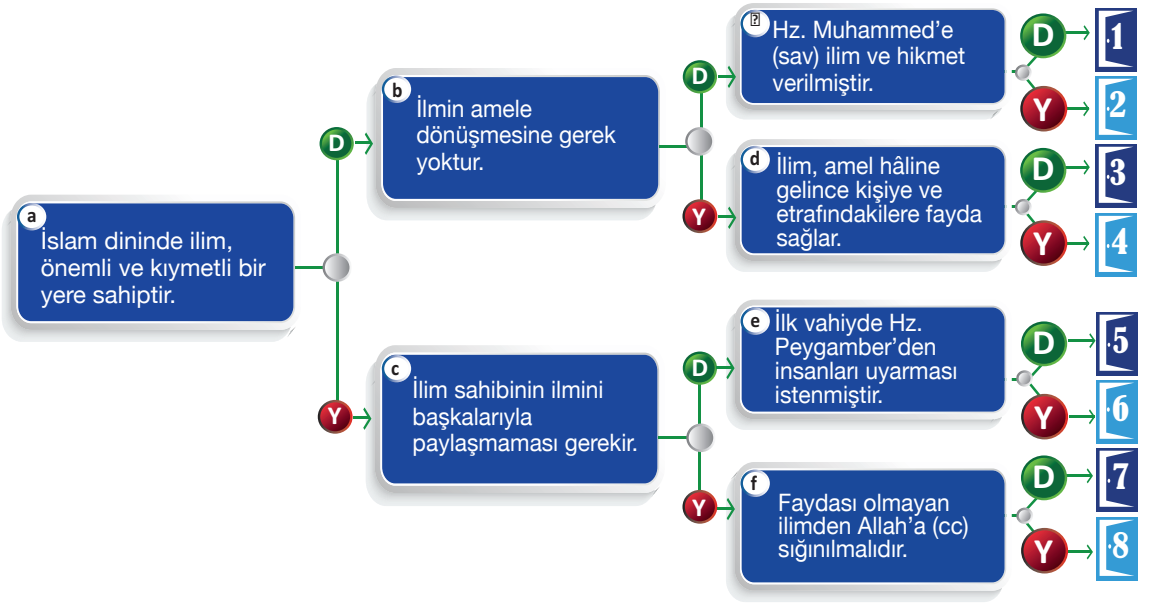
Aynı grupla bir başka çalışma gerçekleştirmeniz durumunda farklı olarak nasıl davranırdınız, neden?

4. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları

Bu testte cevaplamanız için farklı soru çeşitlerinden toplam 20 soru verilmiştir.
Daha fazla soru çözmek için ek sorulara testin sonunda verilen karekodu okutarak ulaşabilirsiniz.

1. soruyu aşağıdaki tanılayıcı dallanmış ağaca göre cevaplayınız.

1. Aşağıdaki verilen cümlelerin doğruluğu (D) veya yanlışlığına (Y) göre yönlendirici okları takip ediniz ve ulaştığınız çıkışı işaretleyiniz.

Aşağıdaki 2-6. cümlelerde boş bırakılan yerleri, verilen sözcüklerden uygun olanıyla tamamlayınız.

bilgi	fıkhül hadis	garibül hadis
icat	kelam	muhtelifül hadis
Tecrid-i Sarih	tefsir	

2. Anlam bakımından çelişkili gibi görünen hadisleri ..... inceler.

3. Hadis metinlerinde geçen ve az kullanılması sebebiyle anlaşılması zor olan kelimelerin açıklandığı ilim dalına ..... denir.

4. Hadislerdeki fıkhi hükümler ..... ilminin inceleme alanına girmektedir.

5. Allah'ın (cc) yarattığı kanunlar bilimin araştırdığı ..... alanlarıdır.

6. Siyer, fıkıh ve ..... hadislerin anlaşılmasında yararlanılan İslami ilim dallarından bazılarıdır.

7 ve 8. soruları aşağıdaki hadise göre cevaplayınız.

Abdullah bin Amir şöyle anlatır: "Bir gün Resulullah evimizde otururken annem (bana) 'Yanıma gel, bak sana ne vereceğim!' diyerek beni çağırdı. Bunun üzerine Resulullah 'Çocuğa ne vereceksin?' diye sordu. Annem 'Ona hurma vereceğim.' deyince Hz. Peygamber 'Dikkat et! Eğer çocuğa bir şey vermeseydin bu söz (amel defterine) bir yalan olarak yazılacaktı.' buyurdu."

(Ebu Davud, "Edeb", 80)

7. Aşağıdaki tabloda boş bırakılan yerleri 5N 1K soru sözcüklerini kullanarak tamamlayınız.

I. Hadis ..... hakkındadır?	Çocuk eğitiminde uyulması gereken ahlaki ilkeler hakkındadır.
II. Hadisteki söz ..... söylenmiştir?	Sözünde durmanın önemini ve yalancılığın hiçbir şartta caiz olmadığını belirtmek amacıyla söylenmiştir.
III. İlgili olay ..... gerçekleşmiştir?	Olay Medine Dönemi'nde Abdullah bin Amir çocukken gerçekleşmiştir.
IV. Hadis ..... söylenmiştir?	Hz. Peygamber'in aile ziyaretinde bulunduğu bir sırada Abdullah bin Amir'in evinde söylenmiştir.
V. İlgili olaya ..... yaklaşılmıştır?	Olaya ahlak ilkelerini gözetme ile ilgili uyarılarda bulunularak yumuşak ve eğitici bir üslupla yaklaşılmıştır.
VI. Hadisi ..... rivayet etmiştir?	Abdullah bin Amir rivayet etmiştir.

8. Aşağıdaki kavramların ilişkili olduğu açıklamaları belirleyerek "√" ile gösteriniz.

	Kavramların Açıklamaları				
Hadisin Kavramları	Söz ve davranışlarda inandırıcı olma	Gerçeğe uygun konuşma ve davranma	Doğru davranışları öğretme	Doğru, güzel ve erdemli davranışlarda bulunma	Verilen sözleri yerine getirme
Ahlak					
Doğruluk					
Eğitim					
Güven					
Sorumluluk					

Aşağıdaki 9-15. soruların cevaplarını boş bırakılan alanlara yazınız.

9-10. soruları aşağıdaki tabloya göre cevaplayınız.

Hadisler	"Kim elbisesini kibirle sürürse Allah kıyamet günü ona bakmaz." (Buhari, "Libas", 4) Hz. Ebu Bekir "Ey Allah'ın Resulü, elbisemin eteği yere sarkıyor ancak onu kaldırıyorum. Ne dersiniz?" diye sordu. Resulullah "Sen elbiseni kibirle uzun tutan biri değilsin." buyurdu. (Buhari, "Libas", 4)
Açıklaması	Bu iki hadis birlikte ele alındığında İslam'da hükümlerin bağlamına göre değerlendirildiği anlaşılır. İlk hadiste kişinin kibirli bir şekilde giyinerek kendini başkalarından üstün görmesi kınanmaktadır. İkinci hadiste ise Hz. Ebu Bekir'in eleştirilen şeyi kibirle yapmadığı için kınanmayacağı belirtilmiştir. Bu durum, niyet ve bağlamın hükümlerin anlaşılmasında önemli olduğunu gösterir.

9. Belirli bir konuda tek bir hadise dayanarak dinî hüküm çıkarmanın ne gibi sonuçları olabileceğini açıklayınız.

.....

.....

.....

10. Aşağıdaki çıkarımlara katılıp katılmadığınızı belirterek gerekçenizi yazınız.

I. Hadisler, içinde bulundukları bağlam dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

.....

II. Hadisleri anlamada bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir.

.....

III. Hadislerin açık anlamı dikkate alınmayarak anlaşılmaya çalışılmalıdır.

.....

IV. Hadislerin anlaşılmasında Hz. Peygamber'in genel yaklaşımı rehber alınmalıdır.

.....

11 ve 12. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

"Hz. Peygamber'in hanımı Hz. Aişe, bilmediği bir şeyi duyduğunda onu öğreninceye kadar araştırırdı. Bir gün Hz. Peygamber 'Kim hesaba çekilirse azaba uğrar.' buyurdu. Bunun üzerine Aişe (ra), Allah Teala 'İşte böylesi kolay bir hesaba çekilir.' (İnşikak suresi 8. ayet) buyurmuyor mu? diye sordu. Hz. Peygamber 'Bu arzdır, kim inceden inceye hesaba çekilirse helak olur.' diye cevapladı."

(Buhari, "İlim", 37)

11. Hz. Aişe'nin bu hadisi anlamak için izlediği yöntemi Kur'an'ın temel ölçüt olması bağlamında yorumlayınız.

.....

.....

.....

12. Bu rivayete göre hadislerin anlaşılmasında farklı ölçütleri göz önünde bulundurmanın önemini açıklayınız.

.....

.....

.....

13. "Kim, ilim için yola çıkarsa Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır. Melekler, hoşnutluklarından dolayı ilim talebesine kanatlarını serer. Sudaki balıklara varıncaya kadar yer ve gök ehli âlim kişinin bağışlanması için Allah'a yakarır. Âlimin abide (ibadet edene) üstünlüğü, (parlaklık, görünürlük ve güzellik bakımından) Ay'ın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Kuşkusuz âlimler peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler miras olarak ne altın ne de gümüş bırakmışlardır. Onların bıraktıkları yegâne miras ilimdir. Dolayısıyla kim onu alırsa büyük bir pay almış olur."

(Tirmizi, "İlim", 19)

Hadis usulü ile ilgili öğrendiklerinizden yararlanarak bu hadisi ilmin önemi açısından yorumlayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

14. *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi*'nde ilim bahsinde aşağıdaki hadisişerif yer almaktadır.

"Allah, her kimin hayrını murat ederse ona din hususunda büyük bir ilim ve kavrayış verir. Ben verici değil yalnızca taksim ediciyim. Veren ise Allah azze ve celledir..."

(Buhari, "İlim", 13)

Bu hadisişerif bağlamında İslam dinine göre ilmin kaynağının ne olduğunu açıklayınız?

.....

.....

.....

.....

.....

Aşağıdaki 15-19. soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz

15. Hadisler, Kur'an-ı Kerim'den ayrı düşünülemez. Çünkü Hz. Peygamber; Allah'tan (cc) aldığı vahyi bildirmiş, kendisine sorulan sorulara da vahye göre cevap vermiştir. Ayrıca Resulullah, Kur'an'ın ilke ve öğütlerine göre bir yaşam sürmüştür.

Bu metne göre İslam'ın ve sünnetin daha iyi anlaşılması konusunda

I. Hadisler, bu alanda uzmanlaştıktan sonra incelenmelidir.

II. Hadislerin doğru anlaşılmasında Arapça ve diğer ilimlere hâkim olmak önemlidir.

III. Hadisler, Kur'an ayetleriyle birlikte değerlendirilmelidir.

ifadelerinden hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve II

E) II ve III

16. Hüseyin, hadis kitapları okumakta ve okuduğu hadisleri anlayarak hayatına aktarmaya çalışmaktadır. Yine hadis okumaları yaptığı bir günde okuduğu bir hadisi üzerinde ne kadar düşünse de anlayamaz. Çünkü ona göre bu hadis, daha önce öğrendikleriyle anlam yönünden örtüşmemektedir. Durumu dedesine aktarır. Dedesi "Hüseyin, yaptığın çalışma çok önemli olmakla birlikte bu hususta dikkat etmen gereken bir nokta var. Evet, hadislerin hepsi çok kıymetli. Ancak bazı hadisleri daha iyi anlayabilmek için bu tür rivayetleri ---- bir şekilde ele alıp değerlendirmen gerekir. Bunun için farklı kaynaklardan da istifade etmelisin." diyerek bu konuda kendisine yardımcı olacağını ifade eder.

Bu metinde boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) alçak gönüllü B) bütüncül C) eleştirel
D) evrensel E) iyi niyetli

17-19. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

Hadis: "Bir kadın, mahremi olmadan üç günlük yolculuğa çıkmasın."

(Buhari, "Taksiru's-Salat", 4)

Sebep: Hz. Peygamber zamanında Arabistan'da insanların büyük bir kısmı kabileler hâlinde yaşıyordu. Araplardan bazısı yerleşik bir yaşam sürerken (hadari) bazısı ise göçebeydi (bedevi). Bedeviler hem ağır çevre şartları hem de düşman kabilelerinden korunmak zorundaydılar ve bunun için kabilelerinin yardımına ihtiyaçları vardı. Ayrıca güdülen kan davaları bedeviler arasındaki düzene zarar vermişti. Zaman zaman kabilesinden dışlanan ve herhangi bir koruma hakkı elde edemeyenler çeteler kurup yağmacılık yapmaktaydılar. Üstelik bedevi kabileler birbiriyle rekabet hâlindeydi. Bu yüzden karşılıklı baskınlar düzenlenirdi. Zorunlu ihtiyaçlarını gidermek için de yakın köy, şehir ve kervanlara saldırırlardı. İşte bu baskın sırasında yiyecek ve içecek çalar, çocuklarla kadınları kaçırırlardı. Kısacası hırsızlığın, adaletsizliğin, kötülüğün yaygın olduğu bir devir hüküm sürmekteydi.

(Yücel, *Hadis Usûlü,* 218)

Sonuç: Böyle bir ortamda kadınlar için güvenli bir yolculuk söz konusu değildir.

17. Bu metinde kadınların tek başına yolculuk yapma yasağının bağlamını açıklamak için hangi hadis ilmine başvurulmuştur?

A) Esbabü vürudilhadis B) Fıkhül hadis C) Garibül hadis
D) İlelül hadis E) Muhtelifül hadis

18. Hadiste belirtilen söz konusu yasakla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Evrensel bir nitelik taşır ve bu sebeple herkesi bağlayıcıdır.
B) Yanında mahremi yoksa kadınların hiçbir yere gitmemesi gerekir.
C) Yol emniyeti sağlanmışsa yasak ortadan kalkar ve müsaade sağlanır.
D) Kadınların yolculuğa çıkma izni evli olmalarına bağlanmıştır.
E) Söz konusu yasak tüm erkekler için de geçerliliğini korumaktadır.

19. Bu metinden çıkarılabilecek en kapsamlı sonuç aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hadislerde geçen anlamı bilinmeyen kelimeler doğru bir şekilde öğrenilmelidir.
B) Allah Resulü'nün döneminde yolculuk yapmak oldukça sıkıntılı bir durumdur.
C) Kadınlar, yanlarında mahremleri olmak kaydıyla yakın bölgelere seyahat edebilirler.
D) Bir hadis metnini anlamak için ne zaman ve niçin söylendiğinin bilinmesi gerekir.
E) Bedevi ve hadari çatışması Arap toplumunun günlük yaşamını etkilemiştir.

Ünite ile ilgili daha fazla soruya bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Sonnotlar

1 Yücel, *Hadis Usûlü*, 206.
2 Yücel, *Hadis Usûlü*, 217.
3 Uğur, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, 98.
4 Karaman, "Fıkıh", 13/1-14.
5 bk. Görmez, "Fıkhü'l-Hadîs", 12/547-549.
6 Yücel, *Hadis Usûlü*, 211-213.
7 İbni Mace, "Cenaiz", 47.
8 Yücel, *Hadis Usûlü*, 216.
9 Yücel, *Hadis Usûlü*, 211-213.
10 Enam suresi 82. ayet.
11 Lokman suresi 13. ayet.
12 Buhari "İstitabetü'l-Mürteddin", 1.
13 Rum suresi 30. ayet.
14 bk. Buhari, "Tefsirü'l-Kur'an", 1.
15 Müslim, "Zühd", 1.
16 bk. İbni Mace, "Zühd", 1.
17 ez-Zebîdî, *Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi*, çev. Naim - Miras, 1/9.
18 Hansu, "et-Tecrîdü's-Sarîh", 40/251-252.
19 ez-Zebîdî, *Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi*, çev. Naim - Miras, 1/10.
20 ez-Zebîdî, *Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi*, çev. Naim - Miras, 1/11.
21 ez-Zebîdî, *Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi*, çev. Naim - Miras, 1/445.
22 Kandemir, "Ebû Mûsâ el-Eş'arî", 10/191.
23 Alak suresi 1. ayet.
24 bk. Davudoğlu, *Sahîh-i Müslim Tercümesi ve Şerhi*, 10/56-58; Kayadibi - Kuzudişli, *Kırk Hadis*, 71-73.
25 bk. Nesai, "İstiâze", 21.

HADİS METİNLERİ

1

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "كُلُّ أُمَّتِى يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ أَبَى" قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، وَ مَنْ يَأْبَى؟ قَالَ: "مَنْ أَطَاعَنِى دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ عَصَانِى فَقَدْ أَبَى."

Ebu Hüreyre'nin naklettiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurdu: *"Yüz çevirenler dışında bütün ümmetim cennete girer."* Ey Allah'ın Resulü! Yüz çevirenler kimlerdir? diye sorulunca Peygamber (sav): *"Kim bana itaat ederse cennete girer, kim de bana karşı gelirse (cennete girmekten) yüz çevirenlerden olur."* buyurdu.

(Buhari, "İtisam", 2)

2

عَنْ اِبْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ قَالَ: "... مَنْ يُطِعِ اللهَ وَ رَسُولَهُ فَقَدْ رَشَدَ، وَ مَنْ يَعْصِهِمَا فَإِنَّهُ لاَ يَضُرُّ إِلاَّ نَفْسَهُ، وَ لاَ يَضُرُّ اللهَ شَيْئًا."

İbni Mesud'dan nakledildiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurdu: *"... Kim Allah'a ve Resulü'ne itaat ederse doğru yolu bulmuştur. Kim onlara isyan ederse ancak kendisine zarar verir. Allah'a hiçbir şekilde zarar veremez."*

(Ebu Davud, "Salat", 228)

3

قَالَ الْعِرْبَاضُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ: "أُوصِيكُم بِتَقْوَى اللهِ والسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَإِنْ عَبْدًا حَبَشِيًّا، فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ بَعْدِى فَسَيَرَى اِخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِى وَسُنَّةِ الخُلَفَاءِ، الْمَهْدِيِّينَ الرَّاشِدِينَ، تَمَسَّكُوا بِهَا وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحْدَثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ، وكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ."

İrbaz'ın naklettiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurdu: *"Size Allah'a karşı gelmekten sakınıp saygılı davranmanızı, başınıza bir Habeşli köle bile geçse onu dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Çünkü içinizden kim benden sonra yaşayacak olursa pek çok ihtilaf görecektir. O zaman size benim sünnetime ve doğru yolda olan Hulefayıraşidin'in uygulamalarına sarılmak düşer. Siz bu sünnetlere azı dişlerinizle ısırırcasına sımsıkı tutunun. Sonradan ortaya çıkan bidatlerden şiddetle kaçının! Çünkü sonradan ortaya çıkan her şey bidattir, her bidat de doğru yoldan sapmak demektir."*

(Ebu Davud, "Sünnet", 6)

4

قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِىَ اللهُ عَنْهَا: "صَنَعَ النَّبِىُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا تَرَخَّصَ فِيهِ وَ تَنَزَّهَ عَنْهُ قَوْمٌ، فَبَلَغَ ذٰلِكَ النَّبِىَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَحَمِدَ اللهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: "مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَتَنَزَّهُونَ عَنِ الشَّىْءِ أَصْنَعُهُ، فَوَاللهِ إِنِّى لَأَعْلَمُهُمْ بِاللهِ، وَأَشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً."

Aişe (ra) dedi ki: Nebi (sav) bir şey yaptı ve bunun yapılmasına ruhsat verdi. Ancak bir grup Müslüman onu yapmak istemedi. Bu durum Nebi'ye (sav) ulaşınca o, Allah'a hamdüsena ettikten sonra şöyle buyurdu: *"Bazılarına ne oluyor ki benim yaptığım bir şeyi yapmaktan çekiniyorlar. Allah'a yemin ederim ki Allah'ı onlardan daha iyi bilir ve Allah'tan onlardan çok daha fazla korkarım."*

(Buhari, "İtisam", 5)

5

سُئِلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ، فَقَالَ: "يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ إِنَّا نَجِدُ صَلَاةَ الْخَوْفِ، وَصَلَاةَ الْحَضَرِ فِي الْقُرْآنِ، وَلَا نَجِدُ صَلَاةَ السَّفَرِ؟" فَقَالَ عَبْدُ اللهِ ابْنُ عُمَرَ: "يَابْنَ أَخِي، إِنَّ اللهَ بَعَثَ إِلَيْنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا نَعْلَمُ شَيْئًا، فَإِنَّمَا نَفْعَلُ كَمَا رَأَيْنَاهُ يَفْعَلُ."

Abdullah bin Ömer, kendisine "Biz Kur'an'da korku ve hazar namazını (barış zamanında kılınan namaz) bulduğumuz hâlde (niçin) sefer namazını bulamıyoruz?" diye sorulduğunda "Biz bir şey bilmezken Allah bize Muhammed'i gönderdi ve biz de onun ne yaptığını görmüşsek öyle yapıyoruz." cevabını verdi.

(İmam Malik, "Kasru's-Salat", 2)

6

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "دَعُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ، إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِسُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ."

Ebu Hüreyre'nin bildirdiğine göre Nebi (sav) şöyle buyurmuştur: *"Sizi bıraktığım konularda siz de beni kendi hâlime bırakınız. Sizden öncekilerin helak oluş sebebi, (gereksiz) soru sormaları ve peygamberlerine muhalefet etmeleridir. Size bir şeyi yasakladığımda ondan mutlaka kaçınınız, bir şeyi emrettiğimde ise gücünüzün yettiği nispette onu yerine getiriniz."*

(Buhari, "İtisam", 2)

7

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ اللهَ لَمْ يَبْعَثْنِي مُعَنِّتًا، وَلَا مُتَعَنِّتًا، وَلٰكِنْ بَعَثَنِي مُعَلِّمًا مُيَسِّرًا."

Cabir bin Abdullah'tan nakledildiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurdu: *"Allah beni insanlara zorlayıcı ve onların kötülüklerini isteyen biri olarak göndermedi. Allah, beni öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi."*

(Müslim, "Talak", 29)

8

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: "مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللهَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللهَ..."

Ebu Hüreyre'den nakledildiğine göre Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: *"Bana itaat eden, Allah'a itaat etmiştir. Bana isyan eden de Allah'a isyan etmiştir..."*

(Müslim, "İmare", 33)

9

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ: " تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا: كِتَابَ اللهِ، وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ."

Resulullah (sav) şöyle buyurdu: *"Size iki şey bırakıyorum, onlara sımsıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmayacaksınız: Allah'ın Kitabı ve Peygamber'in sünneti."*

(İmam Malik, "Kader", 3)

10

عَنْ جَابِرٍ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللهِ، وَإِنَّ أَفْضَلَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ، وَشَرَّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ."

Cabir'den nakledildiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurdu: *"Sözün en doğrusu Allah'ın Kitabı ve hayat tarzının en güzeli de Hz. Muhammed'in hayat tarzıdır. İşlerin en kötüsü sonradan ihdas edilendir. Her bidat de yoldan sapmaktır."*

(Ahmed bin Hanbel, *el-Müsned,* 22/237)

1

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَقْرَؤُنَ التَّوْرَاةَ بِالْعِبْرَانِيَّةِ، وَيُفَسِّرُونَهَا بِالْعَرَبِيَّةِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ وَلَا تُكَذِّبُوهُمْ، وَقُولُوا: ﴿آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ﴾ الآيَةَ.

Ebu Hüreyre anlatıyor: *Ehlikitap (Yahudiler) Tevrat'ı İbranice olarak okuyorlar, Arapça olarak Müslümanlara açıklıyorlardı. Bunun üzerine Allah Resulü şöyle dedi: "Siz Ehlikitabı (Yahudileri) ne tasdik edin ne de yalanlayın. (Ancak) şöyle deyin: Biz, bize indirilene de size indirilene de iman ettik." (Ankebut suresi 46)*

(Buhari, "İtisam", 25)

2

عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ."

Enes bin Malik'ten rivayet edildiğine göre Nebi (sav) şöyle buyurmuştur: *"Sizden biriniz, kendisi için istediğini din kardeşi için de istemedikçe tam iman etmiş sayılmaz."*

(Buhari, "İman", 7)

3

سَمِعْتُ جَابِرًا يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكَ الصَّلَاةِ."

Cabir, Nebi'nin (sav) şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Gerçekten kişi ile şirk ve küfrün arasında namazı terk etmek vardır."*

(Müslim, "İman", 134)

4

عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ قَالَ: "ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ. مَنْ كَانَ اللهُ وَ رَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيهِ مِمَّا سِوَاهُمَا وَ أَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلّٰهِ وَ أَنْ يَكْرَهَ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللهُ مِنْهُ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ."

Enes bin Malik'ten nakledildiğine göre Nebi (sav) şöyle buyurdu: *"Üç şey vardır ki bunlar kimde olursa o kişi imanın tadını bulur. Allah ve Resul'ünü her şeyden daha çok sevmek, sevdiğini sadece Allah için sevmek ve Allah inkârdan kurtardıktan sonra tekrar inkâr etmekten, ateşe atılmaktan korktuğu gibi korkmak."*

(Müslim, "İman", 43)

5

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ وَ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ وَ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ."

Ebu Hüreyre, Resulullah'ın (sav) şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Allah'a ve ahiret gününe inanan ya faydalı söz söylesin ya da sussun. Allah'a ve ahiret gününe inanan komşusuna rahatsızlık vermesin. Allah'a ve ahiret gününe inanan misafirine ikram etsin."*

(Buhari, "Nikâh", 80)

6

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَيُّمَا رَجُلٍ مُسْلِمٍ أَكْفَرَ رَجُلاً مُسْلِمًا فَإِنْ كَانَ كَافِرًا وَإِلاَّ كَانَ هُوَ الْكَافِرَ ."

İbni Ömer'den nakledildiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurdu: *"Bir Müslüman, bir Müslüman'a 'kâfir' dediğinde şayet o gerçekte kâfirse (söz yerini bulmuş) olur. Fakat eğer o kâfir değilse bunu söyleyen kendisi kâfir olur."*

(Ebu Davud, "Sünnet", 15)

7

عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعُو، يَقُولُ: "اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْبُخْلِ وَالْهَرَمِ، وَالْقَسْوَةِ وَالْغَفْلَةِ، وَالذِّلَّةِ وَالْمَسْكَنَةِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْفَقْرِ وَالْكُفْرِ، وَالشِّرْكِ وَالنِّفَاقِ، وَالسُّمْعَةِ وَالرِّيَاءِ..."

Enes'ten nakledildiğine göre Nebi (sav) şöyle dua ederdi: *"Allah'ım; acizlikten, tembellikten, cimrilikten, ihtiyarlıktan, katı kalplilikten, gafletten, zillet ve miskinlikten sana sığınırım. Fakirlikten, küfürden, şirkten, münafıklıktan, görsün ve duysunlar diye yapılan amelden sana sığınırım…"*

(İbni Hibban, *es-Sahih*, 3/300)

8

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اَلْإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً، فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ، وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ، وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ."

Ebu Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: *"İmanın yetmiş küsur şubesi vardır. Bunların en üstünü 'Lâ ilâhe illallah (Allah'tan başka ilah yoktur.)' sözüdür. En alt derecesi ise yoldaki eziyet veren şeyleri kaldırmaktır. Hayâ da imanın bir şubesidir."*

(Müslim, "İman", 58)

9

حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمُعَاذٌ رَدِيفُهُ عَلَى الرَّحْلِ، قَالَ: "يَا مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ"، قَالَ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ وَسَعْدَيْكَ، قَالَ: "يَا مُعَاذُ"، قَالَ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ وَسَعْدَيْكَ ثَلَاثًا، قَالَ: "مَا مِنْ أَحَدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ، صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ، إِلَّا حَرَّمَهُ اللهُ عَلَى النَّارِ..."

Enes bin Malik'ten nakledildiğine göre Resulullah (sav) binitiyle giderken arkasında oturan Muaz'a seslendi: *"Ey Muaz bin Cebel!". Muaz "Buyur ya Resulallah! Emret!" diyerek cevap verdi. Hz. Peygamber tekrar "Ey Muaz!" diye seslendi. Muaz "Buyur ya Resulallah! Emret!" dedi. Bu durum üç defa tekrarlandı. Daha sonra Allah Resulü şöyle buyurdu: "Kim kalbiyle tasdik ederek Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehadet ederse Allah ona cehennemi haram kılar..."*

(Buhari, "İlim", 49)

10

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ قَالَ: "مَنْ قَالَ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (فِي يَوْمٍ) مِائَةَ مَرَّةٍ كَانَتْ لَهُ عَدْلَ عَشْرِ رِقَابٍ، وَكُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ، وَمُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ، وَكَانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذٰلِكَ حَتَّى يُمْسِيَ، وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ إِلاَّ رَجُلٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْهُ."

Ebu Hüreyre'den (ra) nakledildiğine göre Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: *"Kim (günde) yüz defa 'Lâ ilâhe illâllâhü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr.' (Allah'tan başka ilâh yoktur, O'nun hiçbir ortağı yoktur, mülk O'nundur ve hamd O'nadır. O'nun her şeye gücü yeter.) derse bu, o kimse için on köleyi azat etme sevabına denktir. Ona yüz iyilik yazılır ve yüz günahı silinir. (Bu söyledikleri) o günün akşamına kadar onun için şeytana karşı bir sığınak olur. Bundan daha fazlasını yapan kişiden başka hiç kimse onun bu yaptığından daha faziletli bir iş yapamaz."*

(Buhari, "Daavat", 64)

1

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِي حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ:

"دَعْ مَا يَرِيبُكَ فَإِنَّ الصِّدْقَ طُمَأْنِينَةٌ وَ إِنَّ الْكَذِبَ رِيبَةٌ."

Hasan bin Ali, Resulullah'tan (sav) şöyle ezberlediğini söyledi: *"Sana şüphe vereni bırak, şüphe vermeyene bak. Gönül doğruluktan huzur bulur, yalandan şüphe duyar."*

(Tirmizi, "Kıyamet", 60)

2

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ:

"مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ."

Ebu Hüreyre'den nakledildiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurdu: *"Kişinin kendini ilgilendirmeyen şeylerle meşguliyeti terk etmesi iyi Müslüman olduğunun göstergesidir."*

(İmam Malik, "Hüsnü'l-Huluk", 3)

3

عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ قَالَ:

"لَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَدَابَرُوا. وَكُونُو عِبَادَ اللهِ إِخْوَانًا. وَ لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ."

Enes bin Malik'ten nakledildiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurdu: *"Birbirinize kin gütmeyin, haset etmeyin, sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları, kardeş olun. Bir Müslüman'a kardeşine üç günden fazla küs kalması helal değildir."*

(Müslim, "Birr ve Sıla", 23)

4

عَنْ سُفْيَانِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الثَّقَفِى قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ: قُلْ لِى فِى الْإِسْلَامِ قَوْلًا لَا أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا بَعْدَكَ قَالَ: "قُلْ آمَنْتُ بِاللهِ فَاسْتَقِمْ."

Süfyan bin Abdullah es-Sekafi'den nakledildiğine göre o şöyle dedi: "Ya Resullallah! Bana İslam'ı öyle bir anlat ki senden sonra başkasına sormayayım." Resullullah da (sav) şöyle buyurdu: *"Allah'a inandım de ve dürüst ol."*

(Müslim, "İman", 62)

5

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ: "لَا ضَرَرَ وَ لَاضِرَارَ."

İbni Abbas'tan nakledildiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurdu: *"Zarara uğramak da zarara zararla karşılık vermek de yoktur."*

(Ahmed bin Hanbel, *el-Müsned*, 5/55)

6

عَنْ أَبِى بَرْزَةَ قَالَ: يَا نَبِيَّ اللهِ، عَلِّمْنِى شَيْئًا أَنْتَفِعُ بِهِ. قَالَ: "اِعْزِلِ الْأَذَى عَنْ طَرِيقِ الْمُسْلِمِينَ."

Ebu Berze şöyle dedi: "Ya Nebiyyallah! Bana faydalanacağım bir şey öğret." Resulullah (sav) şöyle buyurdu: *"Müslümanların yolundan eziyet veren şeyi kaldır."*

(Müslim, "Birr ve Sıla", 131)

7

عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ النَّاسَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ، فَقَالَ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ اللهَ قَدْ أَذْهَبَ عَنْكُمْ عُبِّيَّةَ الجَاهِلِيَّةِ وَتَعَاظُمَهَا بِآبَائِهَا، فَالنَّاسُ رَجُلَانِ: بَرٌّ تَقِيٌّ كَرِيمٌ عَلَى اللهِ، وَفَاجِرٌ شَقِيٌّ هَيِّنٌ عَلَى اللهِ، وَالنَّاسُ بَنُو آدَمَ، وَخَلَقَ اللهُ آدَمَ مِنْ تُرَابٍ."

İbni Ömer'den rivayet edildiğine göre Resulullah (sav), Mekke'nin fethi günü insanlara hitap ederek şöyle buyurmuştur: *"Ey İnsanlar! Allah sizden cahiliye gururunu ve atalarla övünme âdetini gidermiştir. İnsanlar iki gruptur: İyi, takva sahibi ve Allah katında değerli kişi; günahkâr, bedbaht ve Allah katında değersiz kişi. İnsanlar, Âdem'in çocuklarıdır ve Allah, Âdem'i topraktan yaratmıştır."*

(Tirmizi, "Menakıb", 74)

8

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمْ :
"إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ صَالِحَ الْأَخْلَاقِ."

Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurmuştur: *"Ben, güzel ahlâkı tamamlamak (uygulamak) için gönderildim."*

(Ahmed bin Hanbel, *el-Müsned,* 14/513)

9

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ ، أَنَّهُ كَانَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلاَةِ قَالَ: "... وَاهْدِنِى لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ، لاَ يَهْدِى لِأَحْسَنِهَا إِلاَّ أَنْتَ، وَاصْرِفْ عَنِّى سَيِّئَهَا، لاَ يَصْرِفُ عَنِّى سَيِّئَهَا إِلاَّ أَنْتَ..."

Ali bin Ebu Talib'ten rivayet edildiğine göre Resulullah (sav) namaza kalktığında şöyle dua ederdi: *"... (Allah'ım!) Beni güzel ahlâka eriştir. Senden başka güzel ahlâka eriştirecek yoktur. Kötü ahlâkı benden uzaklaştır. Senden başka kötü ahlâkı benden uzaklaştıracak yoktur..."*

(Müslim, "Müsafirin", 201)

10

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمْ :

"أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا."

Ebu Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurmuştur: *"Müminlerin iman bakımından en mükemmeli ahlâk bakımından en güzel olanıdır."*

(Ebu Davud, "Sünnet", 15)

1

عَنْ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ القُرْآنَ وَعَلَّمَهُ."

Osman (ra), Nebi'nin (sav) şöyle buyurduğunu nakletti: *"Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretendir."*

(Buhari, "Fezailül Kur'an", 15)

2

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَبْتَغِي فِيهِ عِلْمًا سَلَكَ اللهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الجَنَّةِ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا رِضَاءً لِطَالِبِ الْعِلْمِ، وَإِنَّ العَالِمَ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الأَرْضِ حَتَّى الْحِيتَانُ فِي الْمَاءِ، وَفَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى العَابِدِ، كَفَضْلِ الْقَمَرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ، إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ، إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوَرِّثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا إِنَّمَا وَرَّثُوا الْعِلْمَ، فَمَنْ أَخَذَ بِهِ أَخَذَ بِحَظٍّ وَافِرٍ."

Ebüd Derda, Resulullah'tan (sav) şu hadisi işittiğini nakletti: *"Kim, ilim için yola çıkarsa Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır. Melekler, hoşnutluklarından dolayı ilim talebesine kanatlarını serer. Sudaki balıklara varıncaya kadar yer ve gök ehli, âlim kişinin bağışlanması için Allah'a yakarır. Âlimin abide (ibadet edene) üstünlüğü, (parlaklık ve görünürlük açısından) ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Kuşkusuz âlimler peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler, miras olarak ne altın ne de gümüş bırakmışlardır. Onların mirasları ilimdir. Kim, onu alırsa gerçekten büyük bir pay elde etmiş olur."*

(Tirmizi, "İlim", 19)

3

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ يَقُولُ: "إِنَّ اللهَ لاَ يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا، يَنْتَزِعُهُ مِنَ الْعِبَادِ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ، حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ عَالِمٌ، اِتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهَّالًا فَسُئِلُوا، فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا."

Abdullah bin Amr bin As, Allah Resulü'nü (sav) şöyle derken işittiğini nakleder: *"Kuşkusuz Allah, ilmi kullarının arasından çekip almaz. Bilakis âlimlerin vefatıyla ilmi alır. Sonunda âlim hiç kalmayınca insanlar cahil kimseleri önder edinirler. Onlara birtakım sorular sorulur, onlar da bilgisizce fetva verirler. Böylelikle hem kendileri sapar hem de (insanları) saptırırlar."*

(Buhari, "İlim", 34)

4

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٍ آتَاهُ اللهُ مَالًا، فَسَلَّطَهُ عَلَى هَلَكَتِهِ فِي الْحَقِّ، وَرَجُلٍ آتَاهُ اللهُ حِكْمَةً، فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا."

İbni Mesud (ra), Nebi'nin (sav) şöyle buyurduğunu haber verdi: *"Sadece şu iki kişiye gıpta edilir: Allah'ın verdiği malı hak yoluna harcayarak tüketen kişi, Allah'ın verdiği hikmetle gerektiği şekilde hükmeden ve onu başkalarına öğreten kişi."*

(Buhari, "Zekât", 5)

5

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ: مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ."

Ebu Hüreyre'den nakledildiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurdu: *"İnsan öldüğünde şu üç ameli dışındaki tüm amellerinin sevabı sona erer: Sadakayı cariye, insanların faydalandığı ilim, arkasından dua eden hayırlı evlat."*

(Ebu Davud, "Vesaya", 14)

6

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ البَاهِلِيِّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ اللهَ وَمَلَائِكَتَهُ وَأَهْلَ السَّمَوَاتِ وَالأَرَضِينَ حَتَّى النَّمْلَةَ فِي جُحْرِهَا وَحَتَّى الحُوتَ لَيُصَلُّونَ عَلَى مُعَلِّمِ النَّاسِ الخَيْرَ."

Ebu Ümame el-Bahilî'den aktarıldığına göre Resulullah (sav) şöyle buyurdu: *"Allah, melekler, yer ile gök ehli, yuvasındaki karıncalar ve denizdeki balıklar insanlara ilim öğretenlere salat ederler."*

(Tirmizi, "İlim", 19)

7

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْأَرْبَعِ: مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ، وَمِنْ دُعَاءٍ لَا يُسْمَعُ."

Ebu Hüreyre'den nakledildiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurdu: *"Allah'ım! Dört şeyden: faydasız ilimden, titremeyen kalpten, doymayan nefisten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım."*

(İbni Mace, "Dua", 2)

8

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ أَنْ يَتَعَلَّمَ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ عِلْمًا ثُمَّ يُعَلِّمَهُ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ."

Ebu Hüreyre'den nakledildiğine göre Nebi (sav) şöyle buyurdu: *"Sadakanın en faziletlisi, Müslüman kişinin öğrendiklerini Müslüman kardeşine öğretmesidir."*

(İbni Mace, "Sünnet", 20)

9

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ فَقَالَ: "نَضَّرَ اللهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثًا فَبَلَّغَهُ كَمَا سَمِعَهُ، فَرُبَّ مُبَلَّغٍ أَوْعَى مِنْ سَامِعٍ..."

Ebüd Derda anlatıyor: Resulullah (sav) bize bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu: *"Allah, bizden bir söz işitip onu işittiği gibi (başkasına) ulaştıran kişinin yüzünü ak etsin. Kendisine (bilgi) ulaştırılan nice kimseler vardır ki onu işiten (ve kendisine aktaran) kimseden daha kavrayışlıdır..."*

(Tirmizi, "İlim", 7)

10

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ: "اَللّٰهُمَّ انْفَعْنِي بِمَا عَلَّمْتَنِي وَعَلِّمْنِي مَا يَنْفَعُنِي وَزِدْنِي عِلْمًا..."

Ebu Hüreyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurmuştur: *"Allah'ım, bana öğrettiklerinle beni faydalandır. Bana fayda verecek ilmi bana öğret ve ilmimi artır..."*

(İbni Mace, "Sünnet", 23)

Sözlük

A-B-C-Ç

akademik: Bilimsel niteliği olan.

âmennâ: "Doğru, inandık, öyledir" gibi anlamlara gelen onaylama ifadesi.

antropoloji: İnsanın kökenini, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim, insan bilimi.

argüman: Bir olay veya durumla ilgili ortaya konabilecek her türlü çıkarım, kanıt, iddia.

asılsız: Dayanağı olmayan, temelsiz.

astronomi: Gök bilimi. Gök cisimlerinin konumlarını, hareketlerini, birbirine olan uzaklıklarının ölçülmesini, bunların fizik ve kimya bakımından yapılarını inceleyen bilim.

batıl: 1. Allah'ın (cc) peygamberleri aracılığıyla bildirmiş olduğu dine uymayan her türlü inanç, fikir, duygu, kanaat, tutum, davranış. **2.** Kur'an-ı Kerim'de geçersiz sayılan amel ve ibadet, çirkin, faydasız ve gayesiz iş. **3.** Allah'ın (cc) dışında ilah diye tapınılan put, gerçeği örten perde, gerçek bilgiye dayanmayan delil.

bedbaht: Bahtsız, mutsuz. Herhangi bir konuda şansı yaver gitmeyen.

beyan: Bildirme, tebliğ. Düşüncelerin, duyguların, hayallerin açık bir şekilde ifade edilmesi.

biat: 1. Söz verme amacıyla el sıkma. **2.** Birinin hâkimiyetini kabul etme ve emirlerine bağlılığını bildirme.

bidat: Hz. Peygamber Dönemi'nden sonra ortaya çıkan, dinî bir delile dayanmayan inanç, ibadet, fikir ve davranışlar.

binaen: 1. Dayanarak. **2.** -den dolayı, -den ötürü, -diği için.

çıkarım: Ulaşılan verilerden sonuç çıkarma işi.

D-E-F

dipnot: Metin içinde geçen herhangi bir bilgi ile ilgili olarak sayfa altına, çalışmanın sonuna konulan açıklama veya kaynak bilgisi, haşiye.

edebî: Edebiyatla ilgili, edebiyata ilişkin.

ehlî: 1. Evcil. **2.** İnsana alışmış ve kendisinden istifade edilebilen (hayvan).

fazilet: 1. Olgunluk, erdemlilik, üstünlük, değer, kıymet. **2.** İnsanın doğuştan sahip olduğu ve sonradan çalışma yoluyla geliştirip zenginleştirdiği güzel nitelikler.

feraset: Bir kimsenin herhangi bir hususa geniş bir perspektiften bakabilmesi, onu etraflıca idrak edebilmesidir; anlayış, zekâ.

fetva: Hayatın akışı içerisinde Müslümanların karşısına çıkan problemlere ilişkin, sahasında uzman olan fıkıh âlimlerince gösterilen çözüm yolu.

fırka: 1. İnsan topluluğu, grup, insanlar arasından ayrılmış belli bir grup ve topluluk. **2.** Siyasî ve itikadî mezhepler için kullanılan bir terim.

fıtrat: 1. İnsanın doğuştan sahip olduğu ahlak, huy, karakter, tabiat. **2.** Allah'ın (cc) tüm varlıkları kendi varlığını ve birliğini tanıyabilme gücü ve yeteneği ile yaratması.

fihrist: İçindekiler, dizin, katalog. Alfabetik sıralamalar için kullanılan, kenarında bütün harflerin yer aldığı not defteri.

G-Ğ-H

gafil: Olup bitenlerden habersiz, aymaz.

hanif: 1. Doğruya ve hakka bağlanan, gerçeğe dönen. **2.** Allah'ı (cc) birleyen, tevhit ehli. **3.** Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği tevhit inancını koruyan, Hz. Muhammed'in (sav) peygamber olarak gönderilmesinden önce Allah'ın (cc) varlığına ve birliğine inanan kimse.

hidayet: 1. Doğru yolu gösterme, doğru yolu bulma, rehberlik yapma, irşat etme. **2.** Allah'ın (cc) kişiye dünya ve ahirette huzurun kaynağı olan ve onu sürekli mutlu edecek yolu göstermesi.

hikmet: 1. Allah'ı (cc) gereği gibi bilme bilgisi. **2.** Kur'an-ı Kerim, vahiy. **3.** Hz. Peygamber'in sünneti. **4.** Gerçeği açıklayan, şüpheyi gideren kesin delil, kanıt. **5.** Kur'an-ı Kerim ve sünneti doğru bir şekilde anlayabilme ve amel etme yeteneği.

himaye etmek: Koruması altına almak, gözetmek.

hitabet: 1. Hutbe okuma, güzel söz söyleme, vaaz ve nasihat etme, nutuk. **2.** Bir topluluğa fikir açıklamak, öğüt vermek, maksadıyla yapılan güçlü ve etkileyici konuşma.

hurafe: Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünnetiyle çatışma hâlinde olan her türlü düşünce, inanç, davranış ve bidat.

I-İ-J

ihdas etmek: 1. Ortaya çıkarmak, meydana getirmek. **2.** Kurmak. **3.** Bir şeyin olmasına, ortaya çıkmasına sebep olmak.

ihtilaf: Bir hususla ilgili görüş ayrılığına düşmek; anlaşmazlık, ayrılık.

ikamet: Gerek tek olarak gerekse cemaatle namaz kılarken farz namazların öncesinde "hayye ale'l-felah"tan sonra "Namaz ibadeti başlamak üzeredir." anlamına gelen "kad kameti's-salah" cümlesinin ezana eklenip okunması.

istiaze: 1. Sığınma **2.** Eûzübillâhimineşşeytânirracîm. "Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a (cc) sığınırım." şeklinde söylenen ve her türlü kötülükten Allah'a (cc) sığınıp yalnızca ondan yardım istemeyi ifade eden dua sözü.

istidlal: Bir konu hakkında kanıta dayalı olarak sonuç çıkarmak.

K-L

kadı: Tanzimat'a kadar tüm davalara, Tanzimat'la Medeni Kanun arasındaki dönemde ise sadece evlenme, boşanma, miras, nafaka, davalarıyla ilgilenen mahkemelerin başkanları.

katar: 1. Bağlı bulunduğu şeyle ilgili öbek, dizi. **2.** Birbirini takip eden arka arkaya sıralanmış şeylerin oluşturduğu öbek, dizi, kervan.

kerpiç: Balçık ve saman karışımı ilkel tuğla.

kimlik: İnsanın nasıl bir kişi olduğunu gösteren nitelik ve özelliklerin tümü.

kronolojik: Zaman bilimsel, zaman dizimsel.

lafız: 1. Anlamların ses türünden remiz ve şekilleri. **2.** Anlamlı söz, ses ve kelime.

M-N

mahrum kalmak: Yoksun kalma, kullanamama.

meşguliyet: İş, uğraş, meşgul olma durumu.

muaf: Ayrı tutulma, serbestlik, özgür bırakma.

mükellef: 1. Sorumluluk ve yükümlülük taşıyan kişi. **2.** Akli dengesi yerinde, ergenlik çağına ulaşmış, dinin emir ve yasakları karşısında sorumlu bulunan Müslüman erkek ve kadın.

müzakere: Bir konu hakkında fikir alışverişinde bulunma.

nakletmek: Bir sözü veya olayı değiştirmeden bir başkasına aktarma, iletme, anlatma.

nezih: Kötülükten uzak, temiz.

nidâ: Seslenme, bağırma, çağırma.

nispet: 1. Oran **2.** "Göre, nazaran" anlamına gelen kelime.

O-Ö-P-R

önerge: Meclis veya kongre gibi resmî bir toplantıda, bir konu yahut soruna yönelik bir öneride bulunmak için bir veya birkaç üye tarafından başkanlığa verilen, oya sunularak karar verilmesi istenen yazılı belge.

ruhsat: 1. Kolaylık, izin, müsaade, müsamaha, serbestlik. **2.** Dinen yükümlü sayılan kişilerden özel durum ve zorunluluk zamanlarında dinî görevlerini hafifletmek, güçlüğü ortadan kaldırmak amacıyla Allah (cc) ve Resulü'nün koyduğu geçici hükümler, mubah kılıp izin verdikleri şeyler.

S-Ş

sadakayı cariye: 1. Yol, köprü, çeşme, cami, aşevi, hastane, okul gibi hayır kurumları. **2.** Müslüman bir kişinin insanlığın yararlanması için ortaya koyduğu keşifler ve bilimsel çalışmalar. **3.** İnsanlığın yararına sunulmak için meydana getirilen dinî, ilmî, kültürel ve tarihi eserler.

sakınca: Dikkat edilmesi gereken durum.

sefer namazı: Kişinin doğup büyüdüğü, yerleştiği veya işi gereği yaşamını sürdürdüğü yerden 90 kilometre uzaklıktaki bir yere 15 günden az kalmak üzere yolculuk yapması neticesinde 4 rekâtlı farz namazları 2 rekât olarak kılması.

soyut: Varlığı duyularla algılanamayan, somut dışı.

şavt: 1. Tur, devir, dönme. **2.** Hac ve umre yapılırken veya nafile tavaf esnasında Hacerülesved'i selamlayarak başlamak ve yine onu selamlayarak bitirmek üzere sağdan sola doğru Kâbe'nin etrafında bir kez dönme. Yedi şavt ile bir tavaf yapılmış olur.

şerîat: Kur'an-ı Kerim'deki ayetlere, Hz. Muhammed'in (sav) sözlerine dayanan İslam hukukudur.

şirk: 1. Allah'a (cc) inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etme. **2.** Zatında, sıfatlarında, fiillerinde, yaratma ve emretme konularında Allah'a (cc) başka bir varlığı denk görme.

şuur: Bilinç. insanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği, şuur.

T-U-Ü

tâğût: Hak yoldan saptıran, bazılarınca yaratılmışlık üstü konumunda tutulan varlık anlamında bir Kur'an terimi.

tahkik etmek: Bir meseleyle ilgili etraflıca bilgi edinme, soruşturmak.

tahsis etmek: Bir kuruma, kişiye veya bir nesneye özel ayırma işi; ayırmak.

takva: Müminin tüm tutum ve davranışlarında Allah'a (cc) kulluk bilinciyle hareket ederek O'nun (cc) koruması altına girmesi, ona duyduğu sevgi ve saygıyı güçlendirmeye gayret etmesi, bu sevgi ve saygıyı zedelemekten korkması.

tasdik etmek: Bir işi, durumu veya olayı onaylamak; doğrulamak.

tavaf: 1. Dönme, çevresini dolaşma, bir şeyin etrafında yürüme, ziyaret etme. **2.** Hac ve umre ibadetini yapacak kişinin Kâbe'nin etrafında yedi kez dönmesi.

tedrisat: Belirli bir amaca göre gerekli bilgileri verme işi, öğretim.

tekzip: Yalanlama, doğru olmadığını açıklama.

unsur: Bir bütünle ilgili kısım, öge, ilke, asıl.

ümmet: Bir peygamberin getirdiklerine iman edip ona uyanların oluşturduğu topluluk.

V-Y-Z

vebal: Günah olarak yazılacak ve kişinin ahirette azap görmesine neden olacak sorumluluk.

vesika: Bir şeyin niteliğini bildiren belge.

vesile: Kendisiyle herhangi bir amaca ulaşılan ve yakınlık sağlanan şey, araç, vasıta.

zaaf: İrade zayıflığı, düşkünlük. Olumlu veya olumsuz bir bir durum karşısında insanın kendi isteğine karşı koyamaması, irade zayıflığı, düşkünlük.

zammı sure: Namaz kılarken Fatiha suresini bitirdikten sonra okunması zorunlu sure veya ayetler.

Kaynakça

Ahmed bin Hanbel, Ebu Abdullah Ahmed bin Muhammed eş-Şeybani. *Müsnedü el-İmam Ahmed bin Hanbel.* thk. Şuayb el-Arnaut, vd. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1998/1419.

Âşık, Nevzat. *Sahâbe* ve *Hadîs Rivâyeti.* İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., 3. Basım, 2013.

Âşıkkutlu, Emin. *Hadiste Ricâl Tenkidi Cerh ve Ta'dîl İlmi.* İstanbul: İFAV Yay., 1997.

Aydınlı, Abdullah. *Hadis Istılahları Sözlüğü.* İstanbul: İFAV Yay., 7. Basım, 2013.

Aydınlı, Abdullah. "Mevkuf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 29/437-438. Ankara: TDV Yay., 2004.

A'zamî, Muhammed Mustafa. *İlk Devir Hadis Edebiyatı ve Peygamberimizin Hadislerinin Tedvin Tarihi:* (H. 1-150-M. 622-657). trc. Hulusi Yavuz. İstanbul: İz Yayıncılık, 1993.

Baktır, Mustafa. "Suffe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 37/469-470. İstanbul: TDV Yay., 2009.

Boynukalın, Ertuğrul. "Makâsidü'ş-Şerîa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 27/423-427. Ankara: TDV Yay., 2003.

Buhari, Ebu Abdullah Muhammed bin İsmail. *el-Camiü's-Sahih.* thk. Şuayb Arnaut; Adil Mürşid. 5 Cilt. Dımaşk: Darü'r-Risaleti'l-Alemiyye, 2011/1432.

Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Edebiyatı*. İstanbul: İFAV Yay., 5. Basım, 2003.

Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Okumaları,* Ebu Davud'a Göre Medâru'l-İslâm Nitelikli Dokuz Hadis-i Şerif. İstanbul: İFAV Yay., 2020.

Çakan, İsmail Lütfi. *Şekil ve Örneklerle Hadis Usûlü.* İstanbul: İFAV Yay., 29. Basım, 2012.

Darimi, Ebu Muhammed Abdullah bin Abdurrahman. *el-Müsned.* 3 Cilt. Kahire; Beyrut: Darü't-Te'sîl, 2015/1436.

Davudoğlu, Ahmed. *Sahîh-i Müslim Tercümesi ve Şerhi*. 12 Cilt. İstanbul: Ravza Yay.; Rıhle Kitap, 2017.

Dinî Kavramlar Sözlüğü. haz. İsmail Karagöz. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 7. Basım, 2017.

Dinî Terimler Sözlüğü. ed. Ahmet Nedim Serinsu. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2009.

Durmuş, İsmail. "Tekit". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 40/365-368. İstanbul: TDV Yay., 2011.

Ebu Davud es-Sicistani, Süleyman bin Eş'as. *Kitabü's-Sünen = Sünenu Ebî Davud.* thk. Muhammed Avvâme. 5 Cilt. Cidde: Darü'l-Kıble li's-Sekafeti'l-İslamiyye, 1998/1419.

Efendioğlu, Mehmet. "Maktû". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 27/457-458. Ankara: TDV Yay., 2003.

Efendioğlu, Mehmet. "Şerh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 38/565-568. İstanbul: TDV Yay., 2010.

Efendioğlu, Mehmet. "Tedvîn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 40/267-269. İstanbul: TDV Yay., 2011.

Ersoy, Mehmet Âkif. *Safahat.* haz. M. Ertuğrul Düzdağ. İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2018.

Fayda, Mustafa. "Ömer". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 34/44-51. İstanbul: TDV Yay., 2007.

Görmez, Mehmet. "Fıkhü'l-Hadîs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 12/547-549. İstanbul: TDV Yay., 1995.

Hakim en-Nisaburi, Ebu Abdullah İbnü'l-Beyyi' Muhammed. *el-Müstedrek ale's-Sahihayn.* thk. Mustafa Abdülkadir Ata. 4 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990/1411.

Hansu, Hüseyin. *Mütevatir Haber.* Van: Bilge Adamlar, 2008.

Hansu, Hüseyin. "et-Tecrîdü's -Sarîh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 40/251252. İstanbul: TDV Yay., 2011.

Hatib el-Bağdadi, Ebu Bekir Ahmed b. Ali. *el-Kifaye fi Ma'rifeti Usuli İlmi'r-Rivaye.* thk. Mahir Yasin el-Fahl. 2 Cilt. Riyad: Daru İbni'l-Cevzi, 2. Basım, 2014.

Hatiboğlu, İbrahim. "Musannef". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 31/235-236. Ankara: TDV Yay., 2020.

Hatiboğlu, İbrahim. "Müsned". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 32/99-101. İstanbul: TDV Yay., 2006.

Hatiboğlu, İbrahim. "Nu'mân b. Beşîr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 33/233-234. İstanbul: TDV Yay., 2007.

İbni Abdülber, Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf bin Abdullah en-Nemerî. *Camiu Beyani'l-İlm ve Fazlihi.* thk. Ebü'l-Eşbal ez-Züheyri. 2 Cilt. Demmam: Daru İbni'l-Cevzi, 1994/1414.

İbni Abdülber, Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah en-Nemerî.*el-İntika'* fi *Fezaili'l-Eimmeti's-Selaseti'l-Fu-*

kaha: Malik bin Enes el-Asbahi el-Medeni, Muhammed bin İdris eş-Şafii el-Muttalibi, Ebu Hanife Numan bin Sabit el-Kufi. thk. Abdülfettah Ebu Gudde. Beyrut: Darü'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1997/1417.

İbni Hibban, Ebu Hatim Muhammed. *el-Mecruhin mine'l-Muhaddisin ve'd-Duafa ve'l-Metrukin.* thk. Mahmud İbrahim Zayed. 3 Cilt. Haleb: Darü'l-Va'y, 1976/1396.

İbni Hişam, Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik. *es-Siretü'n-Nebeviyye.* thk. Mustafa es-Sekka vd. 2 Cilt. Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 2. Basım, 1955/1375.

İbni Mace, Ebu Abdullah Muhammed bin Yezid el-Kazvini. *Sünenü İbni Mace.* thk. Muhammed Fuad Abdülbaki. 2 Cilt. Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1953/1373.

İbni Sad, Ebu Abdullah Muhammed bin Sa'd. *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir,* thk. Ali Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 2001/1421.

İbnülcevzi, Abdurrahman bin Ali. *el-Mevzuat.* thk. Abdurrahman Muhammed Osman. 3 Cilt. Medine: 1386/1966.

Kandemir, M. Yaşar. "Abdullah b. Amr b. Âs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 1/ 85-86. İstanbul: TDV Yay., 1988.

Kandemir, M. Yaşar. "Câmi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/94. İstanbul: TDV Yay., 1993.

Kandemir, M. Yaşar. "Ebû Hüreyre", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10/160-167. İstanbul: TDV Yay., 1994.

Kandemir, M. Yaşar. "Ebû Mûsâ el-Eş'arî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 10/190-192. İstanbul: TDV Yay., 1994.

Kandemir, M. Yaşar. "Hadis". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27-64. İstanbul: TDV Yay., 1997.

Kandemir, M. Yaşar. *Mevzû Hadisler Menşe'i Tanıma Yolları Tenkidi.* İstanbul: İFAV Yay., 10. Basım, 2017.

Kandemir, M. Yaşar. "Mevzû". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 29/493-496. Ankara: TDV Yay., 2004.

Kandemir, M. Yaşar. "Sünen". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 38/141-142. İstanbul: TDV Yay., 2010.

Karahan, Abdullah. *Hadis Râvilerinde Güvenilirlik Tespiti, İmkânı, Hadisin Sıhhatine etkisi.* İstanbul: İFAV Yay., 2018.

Karaman, Hayreddin. "Fıkıh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 13/1-14. İstanbul: TDV Yay., 1996.

Karaman, Hayreddin vd. *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*. İstanbul: TDV Yayınları, 5. Baskı, 1982.

Karaman, Hayreddin vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir.* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2007.

Kayadibi, Fahri; Kuzudişli, Bekir. *Eğitim ve Öğretime Dair Kırk Hadis.* İstanbul: Ensar Neşriyat, 2. Basım, 2013.

Kısakürek, Necip Fazıl. *Çile.* İstanbul: Büyük Doğu Yay., 81. Basım, 2015.

Koçyiğit, Talat. *Hadis Tarihi.* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 6. Basım, 2009.

Kuzudişli, Bekir. *Hadis Rivayetinde Bağlam Sebebü îrâdi'l-hadîs.* İstanbul: Klasik Yay., 2020.

Kuzudişli, Bekir. *Hadis Tarihi*. İstanbul: Kayıhan Yay., 2017.

Küçük, Raşit. "Riyâzü's-Sâlihîn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 35/146-147. İstanbul: TDV Yay., 2008.

Malik bin Enes, Ebu Abdullah el-Asbahi el-Himyeri. *el-Muvatta:* Rivayetü Ebi Mus'ab ez-Zühri el-Merinî. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf & Mahmûd Muhammed Halil. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1992/1412.

Malik bin Enes, Ebu Abdullah el-Asbahi el-Himyeri. *el-Muvatta:* Rivayetü Muhammed bin el-Hasan eş-Şeybani. thk. Takıyyüddin en-Nedvî. 3 Cilt. Bombay: Darü's-Sünne ve's-Sire; Beyrut: Darü'l-Kalem, 1991/1412.

Millî Eğitim Bakanlığı. Talim ve Terbiye Kurulu. "Anadolu İmam Hatip Lisesi Hadis Dersi Öğretim Programı (10. Sınıf)". Ankara. 2025.

Millî Eğitim Bakanlığı. Talim ve Terbiye Kurulu. "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni". Ankara. 2025.

Müslim bin el-Haccac, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyrî en-Nisaburi. *Sahih-i Müslim.* nşr. Muhammed Fuad Abdülbaki. 5 Cilt. Kahire: Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1955/1374.

Nesai, Ebu Abdurrahman Ahmed bin Ali. *Sünenü'n-Nesai.* haz. Abdülfettah Ebu Gudde. 9 Cilt. Beyrut: Darü'l-Beşairi'l-İslamiyye, 3. Basım, 1988.

Özafşar, Mehmet Emin vd. (ed.). *Hadislerle İslam.* 7 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014.

Özkan, Halit. "Takrir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/469-471. İstanbul: TDV Yay., 2010.

Özkan, Halit. "Tedvin Tarihinde Emevi Sarayı ve Zühri'nin Mirasına Bir Örnek: Şuayb b. Ebu Hamza Nüshası".

Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi 17/32 (2012), 1-37.

Ramehürmüzi, Ebu Muhammed bin Hallad. *el-Muhaddisü'l-Fâsıl Beyne'r-Ravi ve'l-Vâ'î.* thk. Muhammed Muhibbuddin Ebu Zeyd. Kahire: Darü'z-Zehair, 2016/1437.

Sandıkçı, Kemal. "Hemmâm bin Münebbih". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 17/189. İstanbul: TDV Yay., 1998.

Süyuti, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman. *el-Leali'l-Masnua fî Ehadisi'l-Mevzua.* 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2. Basım, 1975/1395.

Şâtıbî, Ebû İshak İbrahim bin Musa. *el-Muvâfakât.* trc. Mehmed Erdoğan. 4 Cilt. İstanbul: İz Yayıncılık, 6. Basım, 2020.

Taberani, Ebu'l-Kasım Süleyman bin Ahmed bin Eyyüb el-Lahmi. *el-Mu'cemü'l-Kebir.* thk. Hamdi Abdulmecid es-Selefi. b.y.: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 2002.

Taberi, Ebu Cafer İbni Cerir Muhammed bin Cerir bin Yezid. *Camiü'l-Beyan fî Tefsiri'l-Kur'an.* thk. Ahmed Muhammed Şakir. b.y.: Müessesetü'r-Risale, 2000.

Tahhan, Mahmud. *Yeni Hadis Usûlü (Teysîru Mustalahi'l-Hadîs)*. çev. Cemal Ağırman. İstanbul: Rağbet Yay., 2010.

Tartı, Nevzat. *Muhtasar Hadis İlimleri ve Usûlü.* Ankara: Otto Yay., 2015.

Tirmizi, Ebu İsa Muhammed bin İsa *es-Sülemi. el-Cami'ü'l-Kebîr.* thk. Beşşar Avad Ma'ruf. 6 Cilt. Beyrut: Darü'l-Garbi'l-İslami, 2. Basım, 1998.

Tirmizi, Ebu İsa Muhammed bin İsa *es-Sülemi. eş-Şemailü'l-Muhammediyye*. thk. Muhammed Avvame. Medine; Cidde: Darü'l-Yüsr; Darü'l-Minhac, 2001/1322.

Topgül, Muhammed Enes. *Râvi.* İstanbul: Ketebe Yay. 7. Basım, 2023.

Uğur, Mücteba. *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü.* Ankara: TDV Yay., 2. Basım, 2018.

Uğur, Mücteba. *Hadis İlimleri Edebiyatı*. Ankara: TDV Yay., 1996.

Yücel, Ahmet. "Hadis İlminin Ortaya Çıkışı ve Diğer İslami İlimlerle İlişkisi (Rivayet Dönemi/ilk Üç Asır)". *İslami İlimlerde Metodoloji /Usûl - V Temel İslâm İlimlerinin Ortaya Çıkışı ve Birbirleriyle İlişkileri.* ed. İlyas Çelebi. 205-275. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

Yücel, Ahmet. *Hadis Tarihi.* İstanbul: İFAV Yay., 27. Basım, 2016.

Yücel, Ahmet. *Hadis Usûlü.* İstanbul: İFAV Yay., 17. Basım, 2014.

ez-Zebîdî, Zeynüddîn Ahmed bin Ahmed bin Abdillatîf. *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi.* çev. Ahmed Naim - Kâmil Miras. 8 Cilt. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.

Kaynakça, İSNAD Atıf Sistemi (Sonnot) esas alınarak düzenlenmiştir.

Cevap anahtarına bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

Görsel ve genel ağ kaynakçasına bu karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

25°D
30°D
35°D
40°D
45°D
50°D
40°K
35°K
ROMANYA
Bükreş
UKRAYNA
RUSYA FEDERASYONU
HAZAR DENİZİ
Sofya
BULGARİSTAN
K A R A D E N İ Z
GÜRCİSTAN
Tiflis
YUNANİSTAN
Edirne
Kırklareli
Tekirdağ
İstanbul
MARMARA DENİZİ
Gökçeada
Çanakkale
Bozcaada
Yalova
Kocaeli
Düzce
Bolu
Sakarya
Bilecik
Bursa
Balıkesir
Bartın
Zonguldak
Karabük
Kastamonu
Çankırı
Sinop
Samsun
Çorum
Amasya
Tokat
Ankara
Eskişehir
Kırıkkale
Yozgat
Sivas
Ordu
Giresun
Trabzon
Rize
Artvin
Ardahan
Gümüşhane
Bayburt
Erzincan
Erzurum
Kars
Iğdır
Ağrı
ERMENİSTAN
AZERBAYCAN
Erivan
NAHÇIVAN Ö.C. (AZERBAYCAN)
ACARA Ö.C.
Tunceli
Bingöl
Muş
Bitlis
Van
Elâzığ
Malatya
Diyarbakır
Siirt
Batman
Şırnak
Hakkâri
Mardin
Adıyaman
Kahramanmaraş
Gaziantep
Şanlıurfa
Osmaniye
Adana
Kilis
Hatay
Mersin
Niğde
Kayseri
Nevşehir
Aksaray
Konya
Karaman
Antalya
Isparta
Burdur
Denizli
Muğla
Aydın
İzmir
Manisa
Uşak
Afyonkarahisar
Kütahya
Atina
EGE DENİZİ
İ R A N
S U R İ Y E
I R A K
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
Erenköy
Lefkoşa
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ
LÜBNAN
Beyrut
Şam
Bağdat
A K D E N İ Z
L İ B Y A
M I S I R
Tel Aviv
FİLİSTİN
Batı Şeria
Doğu Kudüs
FİLİSTİN
Gazze Şeridi
İSRAİL
Süveyş K.
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI
BAŞKENT
Ankara
İL MERKEZİ
Elâzığ
GÖL
ÜLKE SINIRI
ÖZERK BÖLGE SINIRI
AKARSU
0 50 100 200 300 400 km
Harita Genel Müdürlüğü tarafından üretilmiştir.

TÜRK DÜNYASI HARİTASI
Bağımsız Türk Devletleri
Türk Cumhuriyetleri, Türk Bölgeleri
Türk Toplulukları
0 250 500 1.000 1.500 2.000 km
TÜRK CUMHURİYETLERİ, TÜRK BÖLGELERİ
1 GAGAVUZ YERİ
2 KARAÇAY-ÇERKESYA
3 KABARDİN-BALKARYA C.
4 DAĞISTAN C.
5 ÇUVAŞİSTAN C.
6 TATARİSTAN C.
7 BAŞKURT C.
8 KARAKALPAKİSTAN C.
9 ALTAY C.
10 HAKASYA C.
TÜRK TOPLULUKLARI
a Avrupa'daki Türkler
b Kosova Türkleri
c Yunanistan Türkleri
ç Bulgaristan Türkleri
d Romanya Türkleri
e Suriye Türkmenleri
f Irak Türkmenleri
g İran Türkleri
h Afganistan Türkmenleri
ı Pakistan Türkmenleri
i Hindistan Türkmenleri
j Çin H. C. Türkleri
k Moğolistan Türkleri
l Rusya Federasyonu Türkleri
ÜLKE KISALTMALARI
ARNAVUTLUK ARN
BELÇİKA BEL
BOSNA - HERSEK BH
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ GKRY
HIRVATİSTAN HRV
İSVİÇRE İSV
KARADAĞ KRD
KOSOVA KSV
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ KKTC
KUZEY MAKEDONYA KMKD
LİHTENŞTAYN LİH
SIRBİSTAN SRB
TÜRKİYE
KAZAKİSTAN
RUSYA FEDERASYONU
ÖZBEKİSTAN
TÜRKMENİSTAN
KIRGIZISTAN
TACİKİSTAN
AFGANİSTAN
İRAN
İRAK
SURİYE
PAKİSTAN
HİNDİSTAN
MOĞOLİSTAN
ÇİN HALK CUMHURİYETİ
SAHA (YAKUTİ) C.
TUVA C.
SİNCAN UYGUR ÖZERK BÖLGESİ
UKRAYNA
BELARUS
POLONYA
ALMANYA
FRANSA
İSPANYA
PORTEKİZ
İTALYA
YUNANİSTAN
BULGARİSTAN
ROMANYA
MACARİSTAN
SLOVAKYA
AVUSTURYA
İSVİÇRE
İSVEÇ
FİNLANDİYA
NORVEÇ
DANİMARKA
İRLANDA
İZLANDA
HOLLANDA
BELÇİKA
FAS
CEZAYİR
TUNUS
LİBYA
MISIR
SUDAN
NİJER
ÇAD
SUUDİ ARABİSTAN
YEMEN
UMMAN
KATAR
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ
BANGLADEŞ
Norveç Denizi
Barents Denizi
Kara Denizi
Ohotsk Denizi
Bering Denizi
Kuzey Denizi
Akdeniz
Karadeniz
Hazar Denizi
Kızıldeniz
Umman Denizi
Yemen Denizi
Tiran Denizi
Cebeliüttarık B.
Moskova
Astana
Taşkent
Bişkek
Aşkabat
Duşanbe
Tahran
Kabil
İslamabad
Yeni Delhi
Dakka
Pekin
Ulanbator
Ankara
Trablus
Tunus
Cezayir
Rabat
Lefkoşa
Şam
Amman
Bağdat
Kahire
Riyad
Sana
Muskat
Abu Dabi
Doha
Berlin
Varşova
Minsk
Kiev
Kişinev
Viyana
Prag
Budapeşte
Belgrad
Sofya
Atina
Saraybosna
Zagreb
Ljubljana
Roma
Paris
Madrid
Lizbon
Dublin
Londra
Amsterdam
Brüksel
Kopenhag
Oslo
Stockholm
Helsinki
Tallinn
Riga
Vilnius
Kişinev
Tiflis
Erivan
Bakü
Aşkabat
Taşkent
Bişkek
Duşanbe
Kabil
İslamabad
Yeni Delhi
Dakka
Pekin
Ulanbator
Astana
Moskova
Kiev
Minsk
Varşova
Berlin
Paris
Madrid
Lizbon
Dublin
Londra
Amsterdam
Brüksel
Kopenhag
Oslo
Stockholm
Helsinki
Tallinn
Riga
Vilnius
Kişinev
Tiflis
Erivan
Bakü
Aşkabat
Taşkent
Bişkek
Duşanbe
Kabil
İslamabad
Yeni Delhi
Dakka
Pekin
Ulanbator
Astana
Moskova
Kiev
Minsk
Varşova
Berlin
Paris
Madrid
Lizbon
Dublin
Londra
Amsterdam
Brüksel
Kopenhag
Oslo
Stockholm
Helsinki
Tallinn
Riga
Vilnius
Kişinev
Tiflis
Erivan
Bakü